

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

**BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN BİR KALKINMA
AJANSI OLARAK “KUZKA”**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özgür Galip ŞENSOY

BURSA - 2017

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN BİR KALKINMA
AJANSI OLARAK “KUZKA”

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özgür Galip ŞENSOY

Danışman:
Prof.Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

BURSA - 2017

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı'nda 701511045 numaralı Özgür Galip ŞENSOY' un hazırladığı "Bölgesel Kalkınma Açısından Bir Kalkınma Ajansı Olarak KUZKA" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, ~~10.07~~ 2017 günü ~~14.~~ -16 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Arslanoğlu
Uludağ Üni. İİBE
M Arslanoğlu

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. M. Ozan BAĞKOL
JAN
Uludağ Üni.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Emine Seytinçeli
JA
İstanbul Aydın Üni.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

..... İKTİSAT ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 06/06/2017

Tez Başlığı / Konusu: Bölgesel Kalkınma Açısından Bir Kalkınma Alanı
Olarak "K42KA"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarında oluşan toplam 142 sayfalık kısmına ilişkin,/...../..... tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 10'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

06.06.2017

Adı Soyadı: Özgür Galip SENSÖY
Öğrenci No: 701511045
Anabilim Dalı: İKTİSAT
Programı: İKTİSAT YÜKSEK LİSANS
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)

M. Arslanoğlu

Prof. Dr. Mehmet Arslanoğlu M. Arslanoğlu

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Bölgesel Kalkınma Açısından Bir Kalkınma Ajansı Olarak KUZKA” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

06.06.2017

Adı Soyadı: Özgür Galip ŞENSOY

Öğrenci No: 701511045

Anabilim Dalı: İktisat

Programı: İktisat

Statüsü: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Özgür Galip ŞENSOY
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İktisat
Bilim Dalı : İktisat
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi+142
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Prof.Dr. Mehmet ARSLANOĞLU

BÖLGESEL KALKINMA AÇISINDAN BİR KALKINMA AJANSI OLARAK “KUZKA”

Tezin amacı TR82 bölgesini oluşturan alanda kurulmuş olan ajansın bölgeye ilişkin faaliyetlerinin bölgede ne gibi etkiler yarattığını bulmak varsa sorunlara çözüm önerileri getirmektir. Ayrıca bölge yerleşiklerinin ajansa ilişkin bakış açısının belirlenmesi de amaçlar dahilindedir. Bu noktada kurumsal açıdan Kalkınma Ajanslarının ne zaman ortaya çıktıkları ve nasıl bir gelişim gösterdikleri incelenmiştir. Geçerli kanun dahilinde konu özele indirgenerek Türkiye’de bulunan kalkınma ajanslarının genel özelliklerine tezde yer verilmiştir. Bunun yanında KUZKA’nın teşkilat yapısı ve birimler bazında sağladığı destekler ajansın kendi veri tabanından yararlanılarak tezde sunulmuştur. KUZKA’nın bölgeye ilişkin faaliyetlerinden bilgiler verilerek genelde kalkınma ajanslarının bulunduğu alanlara nasıl bir etkide bulduklarına ilişkin bir fikir oluşturulmaya çalışılmıştır. Son olarak ajans ile etkileşimde bulunan kişi ve kurumlarla KUZKA’ya ilişkin bakış açısının ölçülmesi amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonunda verilerin analizi kısmında ajansın bölgedeki temel sorunlar olan genç nüfus göçü, alt yapı yetersizlikleri, kültürel faaliyet eksiklikleri, mesleki eğitim ve proje yazma eğitimleri ve mali kaynakların yetersizlikleri gibi konularda aşama kaydedemediği bu sorunlara çözüm getiremediği bölge yerleşikleri tarafından gözlemlenmiştir. Sorunların çözümüne ilişkin hâlihazırda faaliyeti durdurulmuş olan Kalkınma Kurulu biriminin bölge yerleşikleri ile ajans arasında koordinasyonu sağlamada etkin bir rol aldığı ve bu birimin tekrardan ya da aynı görevi üstlenecek bir birimin kurulması gerekmektedir. Bunun yanında desteklenen projelerin daha çok bölge ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde seçilmesi bölgesel kalkınma için belirleyici bir faktör olacaktır..

Anahtar Sözcükler:

Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Politikaları, Kalkınma Ajansı, KUZKA

ABSTRACT

Name and Surname : Ozgur Galip SENSOY
University : Uludag Universtiy
Institution : Social Science Institution
Field : Economy
Branch : Economy
Degree Awarded : Master
Page Number : xi+142
Degree Date :
Supervisor : Prof.Dr.Mehmet ARSLANOGLU

“KUZKA” AS AN AGENCY OF DEVELOPMENT IN TERMS OF REGIONAL DEVELOPMENT

The objective of paper is to find out what impacts the agency covering the region TR82 has got and bring solutions to issues if there are any. It is also among the objectives to assign the point of views of locals to the agency. At this point it has been covered that when agencies of development have apperad and how much progress they have made by means of corporate purposes. Within the governing law the general features of agencies of development in Turkey have been given place into the thesis by degrading the issue privately. Besides that the organizational structure of KUZKA and the consolidation by the units have been presented on the thesis by taking advantage of agency’s own data base.It has been endeavoured to form opinions about what effects agencies of development make to the areas where they have been by presenting some knowledge about the regional activities of KUZKA . In conclusion there has been a survey study to measure both the point of view to KUZKA and entities and institutions that interact with it. What has been observed by local nonmigratories during data analysis at the end of the survey is migration of young population, insufficiencies of background and cultural acitivities, inadequacies of vocational education and project writing and also insufficiencies of financial sources that have been brought no solutions by not making any progress. It is necessary to establish a unit that facilitates coordination to play an active role (or another to replace each other) between the agency and regional nonmigratories that have been placed by the development agency which has stopped the activities to bring solutions to current issues. . Besides that it will be determinant to assign supported projects that cater mostly local needs for regional development.

Keywords:

Regional Development, Regional Development Policies, Development Agency, KUZKA

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TABLOLAR.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI ve GELİŞİMİ

1.BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI, TEORİLERİ ve AMAÇLARI.....	3
1.1 GELENEKSEL ve GÜNÜMÜZ BÖLGESEL KALKINMA ANLAYIŞI.....	6
1.2 BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ.....	10
1.2.1 Sektör Teorisi.....	11
1.2.2 Aşama Teorisi.....	12
1.2.3 İhracat Temelli Model	12
1.2.4 Büyüme Kutbu Teorisi.....	13
1.2.5 Merkezi Yerler Teorisi.....	14
1.2.6 Sanayi Odakları Teorisi	15
1.3 BÖLGESEL KALKINMANIN AMAÇLARI	16
1.4 BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİ	19
1.4.1 Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	23
1.4.2 Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları	29
1.4.2.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967).....	31
1.4.2.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972).....	32
1.4.2.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)	34
1.4.2.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1979-1983).....	35
1.4.2.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1989).....	36
1.4.2.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	37

1.4.2.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000)	38
1.4.2.9 Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013).....	40
1.4.2.10 Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).....	40
1.5 TÜRKİYE’DE UYGULANAN DİĞER BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI	42
1.5.1 Orta Vadeli Planlar	43
1.5.2 Yatırım Teşvikleri.....	45
1.5.3 Organize Sanayi Bölgeleri	46
1.5.4 Kurumsal Sosyal Sorumluluk	46
1.5.5 Kümelenme Destek Programı	47

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ ORTAYA ÇIKIŞI, İŞLEYİŞİ, AMAÇLARI VE ÖRNEKLERİ	50
2.1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TANIMI ve GENEL ÖZELLİKLERİ.....	51
2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	56
2.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRLERİ	60
2.4. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINDA YÖNETİM.....	62
2.5.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AMAÇ ve FAALİYETLERİ.....	65
2.6.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ FİNANSMAN KAYNAKLARI	67
2.7.BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ YERİ.....	70
2.8. AVRUPA’DA VE TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI..	73
2.8.1 Avrupa’da Kalkınma Ajansları.....	73
2.8.1.1 İngiltere.....	73
2.8.1.2 İtalya	75
2.8.1.3 Hollanda	77
2.8.1.4 Fransa.....	78
2.8.1.5 İrlanda	79
2.8.2 Türkiye’de Kalkınma Ajansları.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZKA'NIN FAALİYETLERİ ve TR82 BÖLGESİNİN KALKINMASI

3. KUZZEY ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUZKA)	88
3.1.TR82 Bölgesi Genel Özellikleri	90
3.2. KUZKA'nın Hedefi, Vizyonu ve Misyonu	94
3.3.KUZKA'nın İdari(Teşkilat) Yapısı	96
3.3.1.Yönetim Kurulu	96
3.3.2.Kalkınma Kurulu	97
3.3.3.Genel Sekreterlik	97
3.3.4.Yatırım Destek Ofisi	98
3.4.KUZKA'nın Bütçesi.....	98
3.5.KUZKA'nın TR82 Bölgesine Yönelik Faaliyetleri.....	99
3.5.1. Planlama , Programlama ve Koordinasyon Birimi Faaliyetleri	100
3.5.2.Program Yönetim Birimleri Faaliyetleri.....	102
3.5.3.İzleme ve Değerlendirme Birimi Faaliyetleri	105
3.5.4.Satın Alma, İdari İşler ve Destek Hizmetleri Birimi Faaliyetleri	106
3.5.5.Yatırım Destek Ofisleri Faaliyetleri	107
3.6.KUZKA'NIN BÖLGEDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ	108
3.6.1. Değerlendirmenin Önemi ve Amacı	108
3.6.2. Değerlendirmenin Anakütlesi	109
3.6.3. Değerlendirmenin Değişkenleri	109
3.6.4.Değerlendirmenin Yöntemi	112
3.7.VERİLERİN ANALİZİ.....	113
3.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Göstergeleri	114
3.7.2. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi	115
3.7.3. Farklılık Analizleri.....	119
SONUÇ VE ÖNERİLER	130

Tablo Listesi

Tablo 1. Türkiye'de Bulunan Kalkınma Ajansları	86
Tablo 2. Türkiye ve TR82 Bölgesi Okuma Yazma Oranları	93
Tablo 3. Kalkınma Ajansları ve KUZKA Ölçeği.....	110
Tablo 4. KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	111
Tablo 5. KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği.....	112
Tablo 6. Demografik Göstergeler	114
Tablo 7. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizleri Tablo.....	115
Tablo 8. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi	119
Tablo 9. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin Yaşa Göre Farklılık Analizi	120
Tablo 10. Araştırmaya Katılanların KUZKA İle İlgili Değerlendirmelerinin Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analizi.....	121
Tablo 11. Araştırmaya Katılanların KUZKA İle İlgili Değerlendirmelerinin Ajans İle Etkileşimde Bulunma Sürelerine Göre Farklılık Analizi	122
Tablo 12. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin Mensubu Olunan Kuruma Göre Farklılık Analizi	123
Tablo 13. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin İllere Göre Farklılık Analizi	124
Tablo 14. İllere İlişkin İfadelere Verilen Cevapların Anlamlılık Göstergeleri.....	125

Kısaltma Listesi

BAP	: Bölge Altyapısını Geliştirme Projesi
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
ÇTA	: Çevre Turizm Mali Destek Programı
DATAR	: Ekonomik Kalkınma ve Bölgesel Planlama Kurulu
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DB	: Dünya Bankası
DFD	: Doğrudan Faaliyet Mali Desteği
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
DOKAP	:Doğu Karadeniz Gelişme Planı
EBKA	: Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
EGEV	: Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı
EKA	: Ekonomik Kalkınma Ajansı
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	: Girişimci Destekleme Yönlendirme Merkezi
GSKD	: Gayrisafi Katma Değer
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ILO	: AB Uluslar arası İş Gücü Organizasyonu
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
İKAP	: İktisadi Kalkınma Projesi
JICA	: Japonya İşbirliği Ajansı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB Destekleme İdaresi	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Geliştirme ve
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KUZKA	: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı
NUTS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

OSB	: Organize Sanayi Bölgeleri
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyon Raporu
SEGE	: Satın Alma Gücü Endeksi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SÜRAT	: Sanayi Üretimini Artırılması
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSO	: Ticaret Sanayi Odası
TURGEP	: Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi
TVA	: Tennessee Valley Authority
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNOPS	: Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi
YHGP	: Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi
YDO	: Yatırım Destek Ofisi
ZBK	: Zonguldak, Bartın Bölgesel Gelişme Projesi
(t.y)	: Tarih Yok
s.s	: Sayfa Numarası

GİRİŞ

Sanayileşme ve İkinci dünya savaşının etkileri ile mevcut sermayenin ,doğal ve beşeri kaynakların eşit dağılmaması sonucu oluşan bölgeler arası kalkınmışlık farkları çözülemez bir hal almış ve uygulanan politikalar da etkinsizleşmeye fayda etmemeye başlamıştı.Bu olumsuz durumlara cevap veremeyen dönemsel politikalar onların etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Tüm bu etkinsiz Geleneksel bölgesel kalkınma anlayışı merkezden gelen kaynağın bölgede katma değere dönüştürülmesi ve bu oluşturulan faydanın dışsallık ile yayılmasına dayanmaktaydı. Fakat temelde bu amaçla uygulanan politikalar değişen ve küreselleşen dünya ölçeğinde bölgelerin birbiriyle rekabet edebilmelerini destekler nitelikte değildi. Artık ulusal kalkınma yerine bölge bazında faaliyet yürütmeyi amaçlayan, bölgesel sorunların çözümünün ilk sırada olduğu, yerelleşme olgusunun benimsendiği bir anlayış dünyada hakim olmaya başlamıştı. Bu noktada dönem şartlarından geri kalmak istemeyen çoğu devlet yerel kaynakların etkinleştirilmesi, bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesi amacıyla yerel yönetimleri güçlendirerek bölgesel düzeyde faaliyet göstermek amacıyla kalkınma ajanslarına yönelmişlerdir.

Kalkınma ajansları bölgelerin kendi potansiyellerini ortaya çıkartan devamlı bir gelişim için istihdamı artırmak, bölge yerleşiklerini gelişmeye dahil etmek,bundan faydalanmalarını sağlamak ve bulunan bölgede sadece ekonomik planlar uygulayarak değil bölgenin sosyo-kültürel yapısının da geliştirilmeye çalışıldığı bir takım faaliyetler yürüterek bölgeler arası gelişmişlik farklarını giderip bölgelerin diğerleriyle rekabet edebilme seviyelerini geliştirmeye yardımcı olurlar. Ayrıca esnek yapılarından dolayı dönem şartlarına kolay adapte olmaları ve çabuk karar alıp uygulayabilmeleri onları bölgesel kalkınmada olmazsa olmaz birer uygulamaya dönüştürmüştür.

Kalkınma ajansları dünya da her bölgede aynı anda uygulanmaya koyulmamıştır. İlk olarak 1933'te ABD'nin Tennessee eyaletinde uygulanan sistem devamında Avrupa ülkelerinde uygulamaya konularak gelişimini sürdürmüştür. Türkiye'de ise 1990'larda yeni bölgecilik anlayışı benimsendikten sonra kalkınmaya ait kararların merkezi yönetim tarafından değil de yerel yönetimler ve bölge yerleşikleri tarafından alınmaya başlanması ülkede kalkınma ajanslarının kurulmasına aracı

olmuştur. AB ile Helsinki zirvesi sonrası orta vadeli bir plan olarak sunulan kalkınma ajanslarının kurulması tam üyelik müzakereleri doğrultusunda revize edilerek kısa vadeli planlara dahil edilmiştir. Bu durumdan ötürü Türkiye’de kalkınma ajansları, AB ile tam üyelik müzakereleri yaptırımlarına dayanmaktadır.

Türkiye’de ilk olarak 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile pilot bir uygulama olarak kurulan Çukurova Kalkınma Ajansı ve İzmir Kalkınma Ajansları ile birlikte günümüzde şu an 26 adet kalkınma ajansı mevcuttur. Mevcut kalkınma ajanslarından Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı da bölgesel kalkınma temelli oluşturulmuş bu çalışmaya örnek olmuştur. Çalışma yürütülürken ajanslar üzerine çalışma yapan kurum ve kuruluşların yayınlarından, yabancı ve daha çok yerli internet sitelerinden, bu konuda yazılan kitaplardan , makalelerden, dergilerden, bültenlerden ve özele indirgeyip incelediğimiz TR82 bölgesi Kalkınma Ajansı olan Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansının kamuoyu ile paylaştığı internet, süreli yayın ya da kitap şeklinde ki dokümanları incelenerek çalışmaya temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde daha çok işin kavramsal kısmına değinilip konuya dair altyapı hazırlanmaya çalışılmıştır. Kalkınma ajanslarının kurulmasından önceki süreç olan bölgesel kalkınma kavramının ortaya çıkışı ,amaçları ,teorileri ve hem Avrupa’da hem de Türkiye’de uygulanan kalkınmaya dair politikalara bu bölümde yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise çalışmanın genel konusu olan kalkınma ajanslarının genel özellikleri, tarihçesi, türleri, idari yapısı, amaçları, finansal kaynakları gibi hususlarda bilgilendirme yapılmış olup bunların yanında Avrupa’daki ve Türkiye’deki kalkınma ajansı örneklerine yer verilerek anlatıma işlerlik kazandırılmıştır.

Üçüncü bölümde ise çalışmanın esas amacına yönelik olarak Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansına dair bilgiler verilmiştir. Sunulan bilgiler söz konusu ajansın bulunduğu bölgenin genel özelliklerinden başlayıp ajansın amacı, idari yapısı ,bütçesi ,bölgeye yönelik faaliyetleri ve en sonda bölge yerleşikleri tarafından ajans faaliyetlerine ilişkin bakış açısının belirlenmesi amacıyla ajansın idari yapısı ,hizmetleri ve projelerine yönelik anket çalışması yapılmış olup mevcut sorunlar tespit edilip çözümüne ilişkin öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI ve GELİŞİMİ

1.BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI, TEORİLERİ ve AMAÇLARI

Bölgesel kalkınma kavramı, sınırları belli bir bölgede sahip olunan kaynakların kullanımının yaygınlaştırılarak bölgeye katma değer yaratması, bölge yerleşiklerini teşvik etmesinin yanı sıra asıl amacı istihdamın artırılması yönünde faaliyetler sürdürülmesi sonucu, bulunulan bölgede hâlihazırda olan yaşam standartlarının artırılması faaliyetlerinin tümünü kapsar. Bölgesel kalkınmanın temelde en basit amacı bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesidir. Bu doğrultuda bölgesel kalkınma mevcut kurumları dikkate alarak genellikle yönetsel kurallar çerçevesinde oluşturulan politikaları esas alıp, kalkınmaya bu şekilde katkı sağlar (Sevinç,2011:40).

Bölgesel kalkınma kavramının oluşumu aslında toplumların tarihi kadar eski bir kavramdır. Yani daima zengin ve yoksul ülkeler olmuştur. Sanayi devrimine kadar bir takım devletlerin yükselişi, duraklaması ve çöküşü gözlemlenmiştir. Sözü edilen devletler ekonomik açıdan diğerlerinden çok farklı durumda olduklarından değil, sömürgeci sistem dolayısıyla büyük ya da küçük olarak adlandırılmışlardır. Büyük devletler askeri üstünlük, iyi bir sosyal örgüt ve kültürel gelişme ile bu sınıflamaya dahil olmuştur. Bu işleyişin endüstri devrimine kadar devam ettiği görülür. Devrimin olduğu ülkeler de kısa sayılabilecek zaman zarfında eskiye nazaran yüksek bir büyüme hızına erişilmiştir. Devletlerin 1750'lerden sonra hızla gerçekleştirdikleri milli gelir artışları ilk yüzyılda eskiye nazaran yaklaşık kırk kat artış göstermiştir. Bu çark böyle devam etmiştir ve iki yüzyıl sonunda farklı kalkınma hızlarına sahip olan ülkeler arası kalkınmışlıkta uçurumlar oluşmasına sebebiyet vermiştir(Dinler,1991:112).

Artan sanayileşme uluslararası ayrışmanın da artışına sebebiyet vermiştir. Böylece uluslar arası düzeyde gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomiler meydana gelmiştir.

Sanayileşme sosyo-ekonomik yapıda değişikliklere sebep olurken, sanayileşmenin belli bölgelerde yoğunlaşması bölgesel dengesizliklere yol açmıştır. Tam da noktada bölgesel kalkınma kavramı ortaya çıkmaktadır. Sanayileşmenin belli

alanlarda kümelenmesi ile oluşan eşitsizlikten kurtulmak ve ülke içinde sanayileşmenin artırılması ile refah artışı bölgesel kalkınmanın bir başka amacıdır (Bölgesel Kalkınma Nedir, Bölgesel Ekonomik Kalkınma,(ty).ekodialog.com).

Avrupa Birliği de ülkeler arası bu dengesizlikleri kaldırmak için bir sistem geliştirmiştir. Bu sistem tüm üye ülkelerin olduğu ortak bir fon oluşturularak geri kalmış bölgeye kaynak aktarımı şeklinde olmuştur. Sistemin amacı üye tüm ülkelerin sahip olduğu yetkinlikler toplanarak bölgeler arası neden fark oluştuğuna dair direk çözüme odaklı bir sistem elde etmektir. NUTS sınıflandırması bu eksikliğin giderilmesi için Eurostat tarafından 1970'li yılların başında Avrupa Bölgesinin uyumlu bir şekilde bölgelere ayrılması amacıyla bölgesel istatistik için kurulmuş bir sistemdir. Sınıflandırmanın kısaca amacı bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi sözü edilen bölgelerin sosyoekonomik analiz verilerinin elde edilip bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılmasıdır. Yaklaşık otuz yıl boyunca NUTS sınıflandırmasının yürütülmesi ve güncellenmesi Centilmenlik Anlaşması adı altında Eurostat ve üye devletlerarasında idare edildi. Nuts sınıflandırmasının yasallaşması 2000 yılında başladı. Fakat sistemin uygulanması ve benimsenmesi 2003 yılının mayısı ve haziran aylarına sarkmıştır (EUROSTAT,(t.y)).

Nuts sınıflandırması bölgeleri 3 düzeye ayırmıştır. Bu ayrımı yaparken bölgenin coğrafi koşulu birincil plandadır. İkincil olarak aynı benzer potansiyele sahip bölgelerin bir araya getirilmesi yer alır. Son olarak da nüfus değişkeni karşımıza çıkar. Birinci düzeyde büyük sosyoekonomik bölgeler, ikinci düzeyde bölgesel politikaların uygulanması kararı verilen bölgeler ve üçüncü olarak da daha küçük ve daha özel uygulama gereken bölgeler ele alınmıştır. Son değişken nüfus değişkeninin her Nuts düzeyi için ortalama nüfus eşikleri vardır. Bu eşiklerin minimum ve maksimum değerleri üçüncü düzey NUTS sınıflamasında minimum 150 bin, maksimum 800bin nüfuslu, ikinci düzey NUTS sınıflanmasında minimum 800 bin, maksimum 3 milyon nüfuslu, birinci düzey NUTS sınıflamasında ise minimum 3 milyon, maksimum 7 milyon nüfusludur. NUTS sınıflandırmaları aslında üç düzeye sınırlı değildir. Yani ülkeler öncelikle en büyük alana sahip Nuts1 bölgesine ayrılır. Sonra bu bölgeler kendi içlerinde Nuts2 bölgesine o da Nuts3 bölgesine ayrılır. Bu açıklanan 3 NUTS bölge sınıflaması alan yönetimi çerçevesinde değerlendirildiğinden bölgesel geri kalan 2 mevcut sınıflandırma ise(NUTS4,NUTS5) yerleşik yönetimleri kapsadığından yerel

sınıflama olarak literatürde yerini almıştır. NUTS sisteminin herhangi devlete uygulanması birçok aşama sonunda gerçekleşir. İlk olarak devletin yönetsel yapısının analizleri bulunmakta, sonra mevcut idari alanlarda veri toplanıp toplanmadığı saptanmaktadır. Sonra ise mevcut idari düzeyler, genelde nüfus büyüklükleri açısından araştırılmakta ve NUTS aşamasında hangi noktaya denk geldiğine bakılmaktadır (Turan,2005:150-152).Bu aşamada eğer belirlenen kriterlere uygunluk söz konusu ise hiçbir değişiklik yapılmaksızın uygulama yürürlüğe girer. Fakat kriterlerin uygun olmaması durumunda daha alt birim NUTS sınıflamalarında yeterliliği sağlayacak şekilde değişiklikler, birleştirmeler veya eklemeler ile bölge birimleri elde edilir. NUTS sınıflaması öncesi Avrupa ülkeleri hali hazırda mevcut ülke potansiyelleri ve coğrafi şartlara bağlı olarak bölgelere ayrılıyordu. Zaten NUTS sınıflaması oluşturulurken coğrafi şartlar en önemli değişken olarak yerini almıştır.

Türkiye’de bu sınıflama ile kendi bölgeleri arasındaki dengesizliği çözmeyi amaçlamıştır. Çoğu kaynakta da geçmiş olan 1999 Helsinki zirvesi’nde Avrupa Birliğine aday ülke olarak seçilmesi ile Avrupa Birliği tarafından aday ülke olarak kabul edilen ülkelere uygulanan, birliğin şartlarını sağlamak amacıyla kısa ve uzun vadeli bazı öncelikler kapsamına NUTS sınıflamasının da girmesiyle Türkiye bu sistemle tanışmıştır. Bu çerçevede Türkiye ile AB arasında Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmış ve adaylığın gereklerini yerine getirmek amacıyla bir ulusal program hazırlanmıştır. 2001 yılı ile AB’nin de şart koşması ile istatistikî bölge birimleri sınıflamasına dahil olunmuştur. Mevcut amaçlara hizmet etmeleri gayesi ile Devlet planlama teşkilatı, Devlet İstatistik Enstitüsü ve İçişleri Bakanlığı tarafından oluşturulan bir komisyon istatistik bölgelerinin oluşturulması için görevlendirilmiştir (Turan,2005:153-154).

Bu komisyon çalışmaları sonucunda Türkiye 22 Eylül 2003 tarihinde 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile AB ülkelerine benzer kendi içinde üç aşamadan oluşan bir bölge sistematiği meydana getirmiş ve İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması adı altında Türkiye Düzey1 de 12, Düzey2de 26 , Düzey3 de 81 bölgeye ayrılmıştır.Sınıflandırma da dikkat çeken nokta İstanbul’un hem Düzey1 hem Düzey2 hem de Düzey3olarak sınıflanmasıdır (Bakanlar Kurulu Kararı,2002:5-7)

2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi ile AB, Türkiye'nin kısa vade de plan, mevzuat, bütçe ve idari yapının güçlendirilmesi olmak üzere dört önemli işi gerçekleştirmesini istemiştir. Bunlar: i)Düzyey2'lerde bölgesel kalkınma planları hazırlanması, ii)Yasanın uygulanmasını kolaylaştıracak resmi çerçevenin kabul edilmesi, iii)Bölgesel kamu yatırımlarına ilişkin çok yıllı bütçelemenin oluşturulması, iv)Bölgesel kalkınmayı yürütecek teşkilat yapısının güçlendirilmesi. Orta vade de ise bölgesel planları uygulamak üzere Düzyey 2'lerde bölge birimlerinin kurulması beklenmektedir (Turan,2005:155). Tüm bu bilgiler ışığında Avrupa ve Türkiye'de uygulanan sınıflandırma sistemi bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması, mevcut gelişim değerlerinin ileriye taşınması açısından uygulanmış önemli projelerdir. Bu projelerin devamında bölgelerin daha etkin gelişim göstermesi, daha rekabetçi duruma gelmesi için planlanan uygulama Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır.

1.1 GELENEKSEL ve GÜNÜMÜZ BÖLGESEL KALKINMA ANLAYIŞI

İkinci Dünya Savaşı sonlanana dek bölgesel kalkınmaya dair herhangi bir politika geliştirilememiştir. Savaş öncesi dönem de 1929 Büyük Buhran ile klasik iktisat teorisinin İktisadi dalgalanmalara müdahale anlayışının yetersiz kaldığı. durumda Keynesyen iktisadın ortaya çıkmasıyla serbest piyasa ekonomisinin her zaman tam istihdamı sağlamayacağı gerçeği kamu otoritelerinin güç kazanmasına neden olmuştur. Buna paralel olarak bölgesel kalkınma politikaları merkezîyetçi bir görünüme bürünmüştür.

Bölgesel kalkınmada ilk dönem olarak adlandırılan 1945 ve 1970 yılları İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri sebebiyle bölgesel farklılıkların ortaya çıktığı dönem olarak bilinmektedir (Tiftikçigil,2007:326).Örneğin Paris, Fransa'da ki diğer tüm bölgelerin toplamından daha fazla gelişmiştir. İtalya'da hakeza güney ve kuzey noktaları arasındaki gelişim farkı iki farklı ülke görüntüsü çizmekteydi. İskoçya,İngiltere ve Galler'de eski sanayi sistemlerinin çökmesi diğer Avrupa ülkelerini de bölgesel kalkınmaya yönelik politika oluşturmaya itmiştir (Parlak -Özgür,2002:257). Bölgeler arasındaki dengesizliğin ve dönem şartlarının gerisinde kalan bölgelerin geliştirilmesi amaçlanan geleneksel bölgesel kalkınma politikalarının asıl hedefi, ekonominin herhangi bir sektöründe az ama büyük ölçekli bir yatırımdan elde edilecek katma değerın yayılarak dışsal ekonomiler yaratmasıdır. Bu politikanın

gerçekleştirilmesi için de bölge içi yatırımları arttırıcı faaliyetler düzenlenmiştir. Bu süreçlerin hepsi direk devlet kararıyla yürürlüğe konulmuştur. Geleneksel bölgesel kalkınmaya göre merkez ve bölge kaynaşması temeldir. Merkezden bölgeye sermaye akar, bölgede sermayeyi işleyip kaynak yaratır (Kargı,2009:21).

1970’li yıllarda değişmeye başlayan dünya, bölgesel kalkınma anlayışının da değişime uğramasına sebep olmuştur. Yaygınlaşan neo liberal politikalar ile yaşanan küreselleşme ve bölgeselleşme beraberinde gelişen ekonomik, teknolojik, kültürel değişimler geleneksel bölgesel kalkınma anlayışının değişime uğramasına neden olmuştur. Küreselleşme ile zorlaşan bölgelerin rekabet edebilme güçleri ancak yerel işletmeler ve kurumların etkinliğinin artırılmasıyla çözüme kavuşacaktır (Çakmak,2006:60).

1970-1990 dönemini de bölgesel kalkınma da 2. Dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde az gelişmiş ülkelere dair beklentilerinin karşılanamaması, bölgeler arası dengesizliklerin daha da artması yönünde tezahür etmiştir. Böylece Keynesyen politikaların sürdürülebilir olmadığı kanısı güçlenmiştir. Küreselleşme ile birlikte neo liberal tezler, liberalleşme ve özelleşme politikaları devletin ekonomik olarak zayıflamasına sebep olmuştur. 1970 – 1990 arası dönem IMF, Dünya Bankası ve diğer kuruluşların serbest piyasa modelini benimsettikleri bir dönemdir. Bu model de devlet müdahalesi en aza indirgenmek istenir. Bu dönem serbest piyasa politikalarının uygulandığı, bölgeye ait plan ve teoriler açısından çok bir uygulamanın olmadığı dönemdir. IMF, Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşlar bu dönemde liberalleşme, özelleşme ve serbest piyasa ekonomisi gibi tanımları ileri sürmüşlerdir (Soyak,2003:171).

Bu kurumlar gelişmekte olan ülkelere gelişmişlik farklarını önleyici kalkınmacı faaliyetler uygulamak yerine küresel bütünleşmeye yönelik teorileri benimsetme gayesine düşmüşlerdir. Bu noktada neo liberal bakış ile hızlanan küreselleşme kavramı bölgesel kalkınma anlayışının değişimine ön ayak olmuştur. Küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklar, geleneksel yukardan aşağı kalkınma politikaları yani merkezden bölgeye, bölgeden merkeze işleyen politikaların başarısızlığının ortaya çıkması mevcut kalkınma politikalarına ilişkin soru işaretleri oluşturmuştur. Ve bu çerçevede bir takım politika ve strateji üretilmiştir. AB, Uluslararası İş Gücü Organizasyonu(ILO),

Ekonomik İş Birliği Ve Kalkınma Organizasyonu (OECD), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi (UNOPS) gibi uluslararası organizasyonlar gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülke de yerel kalkınma faaliyetlerini destekler projeler sunmuşlardır (Çetin,2007:153). Küreselleşme olgusunun ortaya çıkardığı neo liberal bakış ile oluşturulan politikalar Keynesyen politikaların yerini almıştır. Ama küreselleşme bir çok olumsuz etki de yaratmıştır. Bunlardan biri eskiden dünya ekonomisinde önemli yere sahip bölgelerin globalleşme kervanına katılmasıyla eski değerlerini kaybetmesidir. Korumacı politikalar yerini serbestleşmeye bıraktığından, bu gibi örneklere çok sık rastlanmıştır. Globalleşme ile bazı bölgelerde sosyal ve ekonomik bozulmalar olması ihtimali bölgedeki sektörlerde ayrılmalar yaratabilir. Sürdürülebilir bir kalkınma olmadığından çevresel faktörleri de olumsuz etkiler. Diğer yandan olumsuz taraflarının yerine olumlu yanları da mevcuttur. Bölgelerin gelişimi için globalleşme, teknoloji, sermaye ve ulusal piyasalara ulaşım kolaylaşacağından gelişim daha kolay bir hal alacaktır (Çetin,2007:155).

Neo liberal politikalar Keynesyen politikaları etkinlik ve rekabetçilik yaratılamaması konularında eleştirmektedirler. Neo liberal politikalar eğitim, ulaşım, iletişim ve teknoloji ayağının gelişmesi için teşvikler sunmaktadır. Onlara göre yatırımcılar az gelişmiş yörelere yatırım yapma konusunda desteklenmelidir. Piyasa temelli neo liberal anlayış her ne kadar Keynesyen politikaları eleştirse de kullandığı bölgesel politika araçları aynıdır. Her ikisi de firma merkezli olmaları, teşvik temelli çalışmaları, dış destekli bölgesel politika araçları içermeleri yönlerinden benzerlik gösterirler. Kısaca Keynesyen politikaların sorunlara cevap vermede zorlandığı noktada ortaya çıkan Neo liberal bakış aynı kaderi yaşayarak, bölgesel politikadaki aksayırlara çözüm bulmada yaşadığı sıkıntılar yeni politika arayışlarına zemin hazırlamıştır (Arslan,2008:172-173).

2.dönem sonrası bölgesel politikalar 1990 sonrası dönem diye isimlendirilmiştir. Bazı kaynaklarda bu dönem 1990 sonrası gelişen bölgesel kalkınma yaklaşımları "Yeni Bölgeselcilik" adıyla ifade edilirken bazı kaynaklarda da aynı bakış açısı "Yeni Yerel Ekonomik Kalkınma Anlayışı" adı altında dile getirilmektedir. Bu bakış açıları mekansal kümelenme anlayışı çerçevesinde esnek üretim faktörlerine sahip yerel KOBİ'lerin birbiri ile etkileşim içinde olduğu ve bu etkileşim ile oluşan yenilikçi bir bölge ve işleyiş yönetecek kurumsal bir sistemi temel alır. 1990'larda bölgesel

politikaların içsel olarak yeniden yapılanmaları görüşü hakimiyet kazanmıştır. Bu değişime iten faktörler bölgesel kalkınmanın itici güçlerinin etkisiz olduğu beyanının büyük bir ortak görüşle benimsenmesinde rol oynamıştır. Yerel, içsel potansiyeli kullanan ve bu potansiyeli yaratanlarında KOBİ'lerin olacağını söylerler. Ekonomik potansiyeli kullanma ve yerinden yönetim ilkeleri yerelin demokratikliği adına bir bakış açısı yaratacaktır. Çünkü bu yerellik ortamında etkilenecek olan paydaş, yerel toplumdur. Yeni yerel kalkınma anlayışı 1960 'larda bölgesel kalkınma alanında başarılı olan örnekleri incelemeye almıştır. Örneğin, Silikon Vadisi ve İtalyan Sanayi bölgeleri gibi bölgelerde sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmış olması onları bu bölgesel kalkınma faaliyetlerini incelemeye yöneltmiştir. Başarı ortamını sağlayan noktanın KOBİ'lerin kümelenmiş, esnek üretim ve yönetimleri ile bazı mallarda uzmanlaşmaları olarak belirlenmiştir. Böylece KOBİ'ler yerel kalkınmada önemli bir faktör haline gelmişlerdir (Çakmak,2006:53).

Yeni bölgesel kalkınma anlayışı temelde şu özelliklere sahiptir. İlk olarak yerelin küresel karşısında güçlendirilmesi amaçlanır. Tabandan yukarı doğru örgütlenen, alan odaklı, içsel kaynakların ve içsel karşılaştırmalı avantajların kullanımına dayanan ve sorumluluğun bölge içine dağıtıldığı, merkezisizleştirme anlayışı içinde dikey ve yatay iş birliğini gündeme getiren ve bu yönüyle de geleneksel kalkınma anlayışından sıyrılan anlayışı temsil etmektedir. Bölgesel hedeflerin ve ortak olmayan çıkarların bölgesel bir anlayış çerçevesinde, işbirliği adında uzlaşılarak kalkınmada itici güç olarak kullanılması bu kavrama temel oluşturur. Kurumsal anlamda bu ortak anlayış dahilinde yerel ekonomik kalkınma stratejisi kalkınma ajansları adında somutlaşmıştır (Çakmak,2006:58).

Geleneksel bölgesel kalkınmada endüstriyel mekânların düzenlenmesi, dış yatırımın teşvik edilmesi, yerel yönetimlerle iş dünyası arasında ki anlaşmazlıkların çözümüne dair düzenlemeler ile sınırlı politikalara göre şekillenen bir anlayış mevcuttu. Günümüz de ise yerel aktörlerin birlikte çalışmasını gerektiren, dışarıdan yatırımcı çekmeye çaba gösterdikleri kadar yerel iç dinamiklerin de etkinleştirilmeye çalışıldığı bir içsel büyüme anlayışı hakimdir. Bu anlayış çerçevesinde KOBİ'ler, yeni girişimciler ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin temel taşı olarak görülmektedir. Bu yeni bölgesel kalkınma anlayışı, katılımcılığı, demokrasiyi ve toplumsal yerleşik, iç kapasitenin artırılmasını görev edinmiştir Günümüz de ise bölgelerin entegrasyonunun

artması ile uluslararasılaşmaya başlaması sadece iç potansiyele yönelimin etkin bir sonuç doğurmayacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Ve bölgelerin dış ilişki ağları geliştirilmeye çalışılmıştır. Böylece bölgelerin rekabet edebilme güçleri artacak ve bölgesel kalkınma bir kendi kendine yeterlilik anlayışından sıyrılarak, ekonomilerin bölgesel, ulusal ve uluslar arası etkileşimleri bölgesel kalkınma tanımına ilave edilmiş olacaktır (Kargı,2009:24).

Kısaca geleneksel bölgesel kalkınma anlayışında temel amaç bölgesel gelişme iken yeni günümüz anlayışında ise bölgesel yenilik olarak tezahür etmektedir. Bir diğer ayırt edici fark ise geleneksel anlayış da bölgeler arası yeniden dağıtım kullanılırken, yeni anlayış da ise bölgede mevcut yerleşiklerin harekete geçirilmesi temel anlayıştır. Yerel farkındalık ile şekillenen bu anlayış iki bölgesel kalkınmaya ait yaklaşımlarda ayırt edici bir nokta haline gelmiştir. Aynı zamanda bir bilgi toplumu haline gelen küreselleşmiş dünya da bilgiye ve bilgi üretimine sahip çıkan destekleyen yeni anlayış gelenekselden ayıran bir başka özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2 BÖLGESEL KALKINMA TEORİLERİ

Eski ekonomik kuramları günümüze adapte edilmesinde yaşanan sorunlar bölgesel kalkınma politikalarına ilişkin yorumlamalarda yeni bakış açılarına ihtiyacın doğduğunu ortaya koymuştur. Küreselleşme ile birlikte oluşan ulus ötesi ekonomi de iktisatçıları yeni trendler, teoriler bulmaya itmiştir. Küreselleşme ile tek tür ülkelerden kopmalar başlamış ve bununla beraber ulus ötesi sermayenin artan değeri eş zamanlı gerçekleşmiştir(Deviren,Yıldız,2014:6-7).Ve geleneksel üretim sistemlerinden de yavaşça kopmalar başlamış ve bunların yerine günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak yeni sistemler türemiştir. Bu durumun hızlanmasında bilgisayar sistemlerinin üretim sisteminde dolaylı da olsa sürecin içinde yer almaya başlaması bir hızlandırıcı görevi üstlenmesine sebep olmuştur (Gökşen,2003:39-40).

1970'ler Esnek Üretim sistemlerinin de gündeme geldiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve yavaşça yeni üretim sistemlerine doğru bir yöneliş başlamıştır. Bölgesel kalkınma politikaları da bu yeni üretim sistemleri temelinde şekillenmeye başlamıştır. 1960'lı yıllar işletmelerin etkin işletme olarak nitelendirildiği yani kaynakların etkin kullanımının esasa alındığı yıllardı. Performans kriteri olarak fiyat ön plandaydı. 1970'ler ve 1980'lere gelindiğinde de performans kriterleri de teknolojik

gelişmelere bağlı olarak farklılıklar göstermeye başladı. Böylelikle performans göstergelerine fiyatın yanında ürün çeşitliliği ve kalite değişkenleri de katıldı. Böylece 80'ler ile beraber esnek işletmeler ortaya çıkmaya başladı. Bu noktada değişen insan konjonktürü en başta firmaları değişime itmiştir. Üretimden, ürünün tüketiciye sunuluşa kadar tüm süreç değişkenlik geçirmiştir. Artan ve değişen tüketici isteklerine göre üretim yapan süreçte tamamen sisteme adapte eden firmalar sektörlerinde öncü firmalar olma yolunda ilerlemişlerdir. Küreselleşmenin artması ile de farklı bölgelere üretim yapma arzusu belirsizlik ortamı yaratmıştır. Bu noktada da üretim esnek olup belirsizliklere göre şekillenmesi hayati bir önem kazanmıştır. 1910 ve 1960 yıllarını kapsayan Fordist kitle üretiminin esasları ayrıntılı iş bölümü, seri hareket ve sürekliliktir. Üretimde sağladığı üretkenlik artışı onun üretim sistemi olarak kullanılmasını yaygınlaştırmıştır. Ancak 1970'lerde oluşan kriz ile ortaya çıkan üretim fazlası eritememiştir (Ansal,2000:10-11).

Küreselleşmenin artması ile de farklı bölgelere üretim yapma arzusu belirsizlik ortamı yaratmıştır. Böylece dengeli kitlesel tüketim ve bu tüketim anlayışını destekleyen makro ekonomik ayarlamalar ile oluşmuş bir üretim sistemi olan Fordist üretimden katı olmayan, yüksek teknolojik ve kurumsal yapılara dayanan Esnek Üretim Sistemleri ya da diğer bir başka söyleyişi Post Fordist Üretim Sistemlerine geçilmiştir (Aslanoğlu,12:2001). Üretim sistemlerine ilişkin bu gelişmeler uygulanan bölgesel kalkınma politikalarında da değişiklikler yaratmıştır. Ve değişen ekonomik bakış ve insan faktörünün üretimde ki yeri yeni adapte olma şekillerine olan ihtiyacı artırmıştır. Bölgesel kalkınma için gerekli teorilerin de değişen ve gelişen ekonomik sisteme göre şekillenmesi kaçınılmaz bir son olmuştur. Bölgesel kalkınma teorilerini içsel, dışsal ve mekansal sınıflamaya göre isimlendirirsek sistemin ana işleyişine dair daha net ve kesin sonuçlara ulaşabiliriz. Bu noktada içsel teorileri sektör ve aşama olarak sınıflayabiliriz. Dışsal teorileri ihracat temelli model olarak açıklarız. Kalkınmayı mekansal açıdan uyaran teorileri ise Büyüme Kutbu Teorisi, Merkezi Yerler Teorisi ve Sanayi Odakları Teorisi olarak sıralanır.

1.2.1 Sektör Teorisi

Bu teoriye göre ülke ekonomisinin gelişimi sahip olduğu sektörlerle bağlıdır. Belli bir sektörde örneğin tarım sektöründe çalışan sayısının artışı kişi başı gelirin

azalmasına yol açacaktır. Aksi olduğu noktada yani emek miktarında ki azalış ise kişi başına düşen gelirden artış olacaktır. Üretilen bir malın talep esnekliği yüksek olduğun da ekonomik kalkınmaya katkısı daha yüksek olacaktır. Buradan da sanayi sektöründe üretilen malların talep esneklikleri yüksek olduğundan tarım sektöründen daha çok katkı sağlayacaktır. Sektörler teorisi bölgesel kalkınmada içsel dinamikleri esas kabul eder ve gelişimi uzmanlaşma, iş bölümü, ekonomik faaliyet hacmi ve bireysel gelirden artışa bağlamaktadır. Fakat teorisin aksayan yönü bölge dışı dinamiklerin göz ardı edilmesidir (Akpınar vd,2011:17-18). Yani teoriye göre emeğin farklı sektörlerde elastikiyeti farklıdır ve yüksek elastikiyete sahip sektörler onlara göre düşük elastikiyet seviyesine sahip sektörlerden daha çok bölgeye olumlu etki yaparlar.

1.2.2 Aşama Teorisi

Teoriye göre toplumların ekonomik ve beşeri yapılarının benzer özellikler göstermesi az gelişmiş ülkelerin, gelişmişlerin izinde gittiği sürece kendi kalkınmalarını da sağlayacaklarını söylemektedir (Akpınar vd,2011:18). Bu konuya ilişkin bir çok hipotez öne sürülmüştür. Söz konusu hipotezler kalkınmışlığın coğrafi, kültürel ve konuya dair bilgi eksikliğinden dolayı oluştuğunu, bu hipotezlerin ülkeler arası kalkınmışlık farkları yarattıkları ortaya atılmıştır. Fakat burada esas alınması gereken öne sürülen hipotezler değil, ülkelerin ya da bölgelerin sahip oldukları kurumların ne gibi gelişmişlik farkı yarattığıdır. Sonuçta ülkelerin kurumları ekonomik kalkınmaya artı sağlayacak kapsayıcı kurumlar olabileceği gibi sömürücü kurumlar da yok değildirler. Ve bu kurumlar bölgeleri durağanlığa iterler. Fakat bu sömürücü kurumların büyüyemeyeceği anlamına gelmemektedir. Onlar da büyüme gösterirler. Ancak yaşanan büyüme sürdürülebilir bir büyüme olmayacaktır. Sonuçta teoriye göre toplumlar buldukları noktadan gelişim göstereceklerdir. Ve şu unutulmamalıdır ki gelişmişlik yolunda ki her durak stabil değildir ve bir değişim içindedir (Acemoğlu-Robinson,2015:81)

1.2.3 İhracat Temelli Model

Bu teori dışsal teori olarak açıklanmıştır ve bölgenin ihracata dayalı sektörlerinin gelir, yatırım, ve üretkenlik artışı sağlamada ki rolünü ve bölgenin dış ticarete konu olmayan uygulamaları üzerinde ki çarpan etkisini vurgular (Kara,2008:10). Dış satım iç piyasanın büyümesini sağlar, bu yönüyle ölçek

ekonomilerinden faydalanma ve daha düşük birim maliyetlere varmak imkanlar dahilinde olur. Dış satımı ilgilendiren sektör ile düşük birim maliyetlere sahip olunan bol miktarda ki üretim faktörleri ile mevcut ürünlerde uzmanlaşma ve karşılaştırmalı avantajlar çerçevesinde ticaret yapma imkanı sunmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da kaynakların etkin kullanımı dile getirilebilir (Akpınar vd,2011:19). Ayrıca bu bölgeler orta gelir düzeyine sahip, verimlilikleri ucuz girdiyle ucuz işgücü, arsa ve sermayenin yeterli ve uygun fiyattan temin edildiği bölgelerden oluşmuştur. Sahip olunan bu özellikler dahilinde doğrudan yabancı yatırımcıların tercih ettiği bölgeler olarak lanse edilirler. Buna da bağlı olarak karın büyük bir kısmı bölge dışına çıkmaktadır. Bölgede emek maliyetinin düşük olması , uzun vadede gelir düzeylerinin artmasına ve bu da dış yatırım kararları ve mevcut halihazırda ki yatırımın bölge dışına taşınmasına ilişkin kararlarda değişiklik olması sonucunu doğurabilir. Bölgenin rekabet edilebilirliğinin mevcut kaynakların sürdürülebilmesine bağlı olduğu da diğer yadsınamaz bir gerçektir (Kara,2008:69).

1.2.4 Büyüme Kutbu Teorisi

Büyüme kutupları iki şekilde meydana gelmektedir. Gelişmemiş bir bölge de herhangi bir ekonomik faaliyet yokken aniden ekonomik faaliyet başlayabilir veya gelişmemiş bir bölgede devlet müdahalesi sonucu bir büyüme kutbu oluşabilir. Büyüme kutuplarının oluşturulmasında ki amaç bölgesel dengesizliklerin giderilmesidir. Kalkınma kutupları iki tür etkiye sebep olurlar. Büyüme kutbu haline gelen bölgeye emek ve kapital göçü akmaya başlar ve giderek bu göç artar. Bu olayın olumsuz sonucu göçen emek ve kapital kendi bölgelerinin gelişmemesine neden olacaktır. Kaynakların gelişmiş bölgeye yönelmesine sebep olan bu tesire Püskürtme etkisi adı verilmiştir. Diğer etki ise kalkınma kutbu haline gelen bölgede ekonomik faaliyetler bulunduğu noktadan çevresine doğru yayılmaya başlar. Bu etkiye de yayılma etkisi adı verilmiştir. Genelde sanayi yatırımlarının çevresinde oluşan kalkınma kutupları zincirleme etkiler yaparak bölgenin kalkınmasında büyük bir etki yaratır. Kalkınma kutuplarına ilişkin denemelere örnek olarak ABD'nin Tennessee Vadisi uygulaması verilebilir. 1933 yılında ülkenin en fakir bölgelerinden bir olan vadi çevresindeki çiftliklerin yalnızca yüzde üçünde elektrik bulunurken kalkınma kutbu yaklaşımı bölgeyi ülkenin en büyük elektrik üretim merkezi haline getirmiştir. Ayrıca bölge gelişme kaydetmesi sonucu devlet 1942 yılında 40 bin kişiye iş imkanı vermiş ve proje bitiminde işçilerin işsiz kalmasını

önlemek için meslek kursları açılmıştır (Akpınar vd,2011:19-20).Büyüme kutupları genelde geri kalmış bölgeler içinde seçilerek yığılma ve püskürtme etkilerinden yararlanılmak amaçlanır. Örnekte görüldüğü üzere olumlu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Fakat geri kalmış tüm bölgelerin yapısal özellikleri aynı olmadığından dolayı kalkınma kutupları her zaman başarılı olmazlar. Burada uygulamanın teorisinden yana sıkıntı olmadığını belirtmek önemli bir husustur. Sorunun çözümü olarak da yenilik temelli içsel bir büyüme yapılmalıdır. Bölgenin fonksiyonel ve yapısal eksiklerinden dolayı uygulanan gelişim çalışmalarına olumlu cevap verememektedir.

1.2.5 Merkezi Yerler Teorisi

Bu teori de kent, çevresine mal ve hizmet sağlar. Kent çevresinde ki nüfusun kentten yaptıkları mal ve hizmet harcamaları kentten merkeze doğru bir nakit akışı sağlar. Merkez kent de bu nüfusa mikro ölçekli yerleşim yerlerine göre daha fazla mal ve hizmet sunar. Böylece şehir ve çevresi bütünleşir ve bir birliktelik oluştururlar. Fakat bu teoride her yer merkezi yer olarak adlandırılmaz. Kendisi dışındaki çevreye de mal ve hizmet akışı sağlayabilen kentler merkezi yer olarak adlandırılırlar. İlk olarak Alman Coğrafyacı Walter Christaller tarafından ortaya atılan teori 3 varsayıma dayandırılmıştır. İlk varsayıma göre merkezi kentin çevresi düz ve bağdaşık (indiscrete) bir alan olarak kabul edilir ve faktör hareketlerinde bir kısıtlama olmadığı varsayılır. İkinci varsayım da tüketicilerin bir mal ve hizmet satın almak istediklerinde bunu kendi çevrelerine en yakın bölgeden yapacakları söylenir. Üçüncü varsayım ise bir mal için eşik bir satın alma gücü olduğunda merkezi kent malı sunacaktır. Eğer ki talep bu malın altına düşerse arz etmekten kaçınacaktır (Akpınar vd,2011:20).

Christaller tarafından ortaya atılan merkezi yerler kuramı yerleşim merkezlerine ilişkin sistematik bir bakış açısı getirmiştir ve merkezlerin büyüklüklerine, ekonomik fonksiyonlarına, birbirleriyle olan ilişkilerine göre bir hiyerarşi olması gerektiğini söylemiştir (Çamlıbel,2003:45).Teori kentlerin nasıl büyüüp geliştiğini ve çevre ekonomilere ve bölgelere nasıl katkılar yaptığını inceler. Buradaki olumlu sonuçları bir nevi pozitif dışsallık çerçevesinde değerlendirmek mantıklı bir yorum olacaktır. Merkezin seçimine dair herhangi bir bilgi olmaksızın bir bölgenin merkezi yer olması çevresinin o bölgeye olan ihtiyacı ve ihtiyaçlarını karşılayabilme potansiyeline bağlıdır. Christaller'ın aksine Lösch'e göre yer seçimi kesin olarak firmaya bağlıdır.

Firma karlılığını artırmak için bir yer seçer ve bu noktadan arz etmeye başlar. Çıkış noktası Von Thünen'e dayanan model analizlerini tarımsal üretim için geliştirmiştir. Thünen'den farklı olarak Christaller ve Lösch analizlerini hizmet ve sanayi sektörüne ilişkin yapmıştır. Christaller'ın analizi taşınmaz hizmetlere ilişkin olduğundan onun için merkezi yerler teorisi şehir düzenine, sıralamasına bağlıken, Lösch ise taşınabilir malları ele alarak merkezi yerleri, faktör ve mal piyasalarının yanında bunların birbiri ile iletişimlerini de analizine katması ekonomik faaliyetin coğrafi alanda dağılımını incelemiştir (Akpınar vd,2011:21).Yapılan analizler ekonomistler tarafından basit görüldüğünden dolayı Böventer ve Isard gibi iktisatçılar bu konu üzerine çalışmalar yapmışlardır.

1.2.6 Sanayi Odakları Teorisi

Bu teorinin iki farklı niteliği söz konusu gelişme merkezlerinin diğerlerinden ayırt edilmesini sağlamaktadır. İlk olan yerel düzlemde yapılan üretimin, uluslar arası piyasalarda rekabet edebilme kapasitesine ulaşması, bir diğeri ise buluşculuk- yaratıcılık kapasitesidir. 1970 yılında yaşanan bunalım sonucu kalkınmanın ve sanayinin mekansal dağılımının değişmesiyle oluşan yeni sanayi bölgeleridirler. Ve bu sanayi odakları bilginin yaratılıp, içselleştirildiği, firmaların rekabet edebilme gücünün artırıldığı, karşılıklı etkileşimin olduğu bir teoridir (Akpınar vd,2011:22).

Post fordist bakış açısı ile birlikte mekan, bölge gibi tüm sosyal,ekonomik,kültürel ve politik gelişmelerin bir bileşeni olarak sunulmuş yani edilgen merkezi bir bölgeden etken bir yapıya geçiş olmuştur.Bu geçişle beraber bölgenin etken bir yapıya kavuşması yeni yerel kalkınma anlayışına da zemin hazırlamıştır. Bu yaklaşımda büyük ölçekli kamu/özel kesim yatırımlarının ön planda olduğu yörelerden, daha küçük ölçekli sürdürülebilirliğin ve katılımıcılığın temel alındığı, her alt bölgenin kendi aurasındaki potansiyeli ile gelişim göstermesi amaçlanmıştır.Bu yaklaşımla beraber kobiler ve yerel işletmeleri ön plana çıkaran kalkınma yaklaşımı ile kalkınmanın içselleştirilmesi ile oluşan yerel kalkınma yaklaşımı yani bu çerçevede oluşan yeni sanayi odakları, bölgelerin dış etkiler olmadan nasıl aktif bir şekilde kendilerini idame ettireceklerine birer örnek olacaklardır(Çakmak-Erden,2005:114).

Bu konu hakkında diyebiliriz ki sanayi odakları bulunduğu çevre içerisinde birbiri ile benzerlik gösteren, ortak bir amaç çevresinde birleşebilen, yerleşmenin olduğu, kalkınma yaklaşımın da yerel kalkınma noktasında incelenebilen endüstriyel faaliyet yürüten bölgelerin adlandırılmasıdır. Tüm bu amaçlar doğrultusunda tek hedef bölgesel kalkınmanın sağlanmasıdır. Ve bu kalkınmaya ulaşılması içinde yerel faktörler ön planda ve etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Teorinin tarihçesine baktığımız da karşımıza Marshall'ın ''Ekonominin İlkeleri'' adlı eser karşımıza çıkmaktadır. Eserde endüstriyel bölgelerin doğuşu, gelişimi, uzmanlaşması kavramlarını incelemiştir. Bu kapsamda Marshall endüstriyel bölgelere ait birkaç özellik sıralamıştır. Bunlar endüstriyel bölgelerin esnek bir iş gücüne sahip küçük ama uzmanlaşmış bölgeler olan, işbirliğinin en üst kademe olduğu, bölgede ki arz edicilerle talep edenler arasında iletişimin gelişkin olduğu, firmalar arası iş bölümüne sahip yöreler tanımlı özelliklere bir örnek teşkil etmektedir (Akpınar vd,2005:22).

Yeni sanayi odakları terimi her ne kadar iktisadi bir kavram olarak gözüke de insan faktörünün olması teoriyi sosyal bir yapıya büründürmektedir. Bu yüzden sivilleşmenin önem kazandığı, halkın bölge yönetiminde söz sahibi olması gibi kavramlar bölgenin yerleşmesi noktasında ve yerel sanayi odakları teorisinin gereklerinin yerine getirilmesinde kaçınılmaz birer gerçek olmuştur. Büyüme kutbu teorisi, merkezi yerler teorisi ve sanayi odakları teorisi mekansal teoriler sınıflaması içerisinde kendine yer bulurlar.

1.3 BÖLGESEL KALKINMANIN AMAÇLARI

Bölgesel kalkınma, ekonomik kalkınma içerisinde değerlendirildiğinde hem bir ürün hem de süreçtir. Bölgede ki iş olanaklarının, iş hacminin, yatırım kaynaklarının geliştirilmesi ve yaşam standardının artırılması faaliyetleri ürün kısmına girerken endüstrinin desteklenmesi, altyapının iyileştirilmesi ve piyasanın geliştirilmesi süreç kısmını oluşturur (Sevinç,2011:40-41). Bu süreç ve ürün kısımları ile yapılan tanımdan bile bölgesel kalkınmanın amaçlarına yönelik birkaç konu başlığı çıkmaktadır. Bölgesel kalkınma gelişen dünyamızda endüstrileşmenin bir yer de toplanması sonucu ortaya çıkan refah kayıplarını önlemede, endüstrinin topladığı bölgelerde ortaya çıkan altyapı sorunları, bölgenin hızlı gelişmesi sonucu sanayi sektörlerinin şehir içinde kalması, bununla beraberinde getirdiği çevre kirliliği vs. insan faktörünü olumsuz etkileyen

dışsalılıkların önlenmesi veya aza indirilmesinde rol oynar. Bu amaçlar doğrultusunda devletler politika düzenlerler ve uygulamaya koyarlar. Aynı şekilde geri kalmış bölgelerin ekonomilerini gelişmiş bölgeler ekonomisi civarına çıkarmak hedefi ile yatırımların desteklenmesi de amaçlar doğrultusunda ki faaliyetlere örnek teşkil eder.

1990'lı yıllarda artan küreselleşme ile devletin ekonomide ki azalan rolü, bölgesel kalkınma anlayışına yönelişe ve yeni yönetim arayışlarına sebep olmuştur. Yeni yönetim anlayışının temeli ,yerel yönetimlerin bölgede ki etkinliğinin artırılması, idari birimler, özel sektör, Sivil Toplum Kuruluşları ve üniversiteler arası etkileşim,işbirliğinin artırılması, bölge de oluşturulacak kalkınma amacıyla yapılacak bölgesel kalkınma planlarını bölgede söz sahibi ve yöreyi her anlamda iyi tanıyan kişiler ve kurumlar tarafından yönetilmesi ve uygulanması amaçlanmıştır. Ve bu amaçlar doğrultusunda kalkınma ajansları kurulması planlanmıştır. Bu tarz yönetim sistemi AB ülkeleri tarafından denenmiştir ve faydalı bulunup diğer Doğu Avrupa ülkelerine yerleşmesi için hibeler ile destek olunmuştur. Aynı şekilde Türkiye'de tam üyelik müzakereleri doğrultusunda kalkınma politikalarının AB'ye uyum göstermesi amacıyla bir nevi düzeltmeler yapmıştır (Işık vd,2005:2).

Bölgeler arası dengesizlikleri çözmek için uygulandığı bilinen herhangi bir bölgesel kalkınma politikası eğer ekonomik öncelikleri ön planda tutuyorsa polarize bölge, çevresel ve ekonomik kriterler ele alınırsa coğrafi bölge, kültürel ve tarihi yöreler ele alınırsa siyasi bir bölge diye ayırım yapılır. Eğer ki bölgenin tanımı geniş tutulursa kalkınma çabasının amacı kalkınma bölgeleri olacaktır. Ama dar tutulur ve o yönde faaliyet planlanırsa amaç büyüme noktaları olacaktır. Sonuçta bir bölgeye ilişkin hedeflenen bölgesel kalkınma amacı o bölgeye ait tanımlamanın nasıl hal olacağına bağlıdır (Arslan,2005:258). Yani bölge polarize ise başka amaçlara hizmet edilecek, eğer bölge siyasi ya da coğrafi olarak niteleniyorsa bu noktada her bölgenin kendi yapısal özelliğine göre uygulanan politikalar istenilen amaçlar doğrultusunda bir süreci oluşturacaktır.

Bölgeler arası dengesizlik bir çok ülkede aynı oranda çıkmasa da gözlenen bir problemdir. Bu en çok ülkeleri demografik yönden etkilemiştir. Yani az gelişmiş bölgelerden gelişmiş yörelere doğru bir akış olmuştur. Gelişmiş yöreler iskan problemi yaşarken göç eden yörelerde nitelikli insan sayısı azalmaktadır. Bölgeler arası

gelişmişlik farklarının nedenleri 3 ana başlık altında toplanabilir. Coğrafi dengesizlik, ekonomik dengesizlik ve sosyal dengesizlik başlıklara konu olacak konulardır. Coğrafi dengesizlik iklimin tarıma elverişli bir yapıda olmadığı bir yörenin aksi özelliklere sahip olan bir başka bölgeye göre yaşadığı avantajlılık olarak niteleyebiliriz. Ekonomik dengesizlik ise aynı üretim faktörlerinin eşitsiz dağılımı ya da verimlilik farklarının oluşması dengesizliği açıklamaktadır. Sosyal dengesizlik ise gelir seviyesi gelişkin yörelerde yaşayan halkın daha ileri seviye eğitim, sağlık ve alt yapı unsurlarına sahip olması bu bölgeleri diğer bölgelerden ayıran avantajlı hale getiren noktalardır (Usta-Akyol,2015:1059).

Bölgesel kalkınmanın amacı bu ortaya çıkan dengesizlik zamanlarında yörelerin dönem şartlarına uygun bir gelişmişlik göstermesi, bulunduğu bölgenin gerisinde ise onu yakalamasını, aşırı göç aldığı durumlarda iskan, alt yapı, sosyal sorunlar gibi durumların çözülmesini amaçlar. Bölgesel kalkınma günümüzde daha etkin bir uygulama sistemine sahiptir. Her bölgenin farklı sistemlere sahip olması bölgesel kalkınma faaliyetlerini de birbirinden ayırt edici bir noktaya getirmiştir. Tabii ki benzer faaliyetler de uygulanmaktadır. Bölgesel kalkınma yaklaşımı bölgelerin rekabet edebilme potansiyellerini de artırma yönünde politikalar uygular. Ve yerelin ön planda olduğu uygulamalar ile adem-i merkezî bir yönetim oluşturmaya çalışır. Bu noktada yukarıdan aşağı bir yönetim değil, aşağıdan yukarı bir yönetim anlayışı benimsenir. Ancak kavramsal açıdan bölgesel rekabet edebilirlik tanımının bölgesel kalkınma içindeki yeri veya rekabet edebilme potansiyelinin artırılması için uygulanan politikalar bölgenin kalkınması ile eş değer değildir. Bölgesel rekabet edebilirlik mevcut rekabet anlayışının korunması temeline hizmet eder. Bir amaç olarak sunulmalarına rağmen yalnızca kalkınma destekleyici bir araç olmuşlardır. Ve rekabet gücü olmayanlar için bir alternatif sunamamaktadır. Bu sebeplerden ötürü Bölgesel rekabet edebilirlik, bölge içi ve bölgeler arası eşitsizliklerde bir sorun olarak algılanmazlar. Ulusal Pazar içinde bölgelerin kendi aralarında rekabet etmeleri, eşitsizliklerin azaltılması ulusal kalkınma için sakıncalıdır. Çünkü rekabet edebilme şansı olmayan bölgelere dair herhangi bir uygulama da bulunmazlar. Uluslar arası rekabet veya küresel Pazarda rekabet kavramlarının gelişimi için bölgeler arası rekabetin desteklenmesi değil işbirliğinin desteğine ihtiyaç vardır (Köroğlu,2011:109).

1.4 BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Ülke tamamında bulunan alanların, yakın bölgeler ve dünya ile koordinasyonu ile oluşan ortak bölge görüşünü vurgulayan, katılımcılığı ve sürdürülebilirliği esas kabul eden ve insani değerlerin geliştirilmesi, mevcut bölge potansiyelinin canlandırılması yoluyla bölge refahının yükseltilmesi hedefleyen çalışmalar bütününe Bölgesel Kalkınma denir. Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan bölgesel kalkınma kavramı biten savaşın yanına küreselleşme sürecini de eklediğinde ülkelerin karşı karşıya kaldığı bölgesel gelişmişlik farkları sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Perroux,Hirschman,Amin,Rostow,Myrdal gibi iktisatçılar bölgesel kalkınma ve gelişim yönünde araştırmalar yapmaya başlamışlardır (İldırar,2004:16). Bölgesel kalkınma anlayışının temeli bölgeler arası gelişmişlik düzeyi ve gelir farklarını azaltmak oluşturur. Böylece bölge bazında sağlanan ve ulusal bir hal alan kalkınma çabalarının daha rasyonel ve kesin bir sonuca ulaşılmasına yardımcı olunur. Ülkeler bölgeleri arasındaki gelişim farklarını gidermek amacıyla kendi ekonomik ve toplumsal yapılarına uygun politikalar geliştirmişlerdir. Ülkelerin yapısal özellikleri birbirlerini tutmadığı için değişen politikalar ülkelerin farklı dönemlerinde de çeşitlilik göstermektedir (Yılmaz,2011:30).

Bölge ve kalkınma kavramlarının bir arada kullanılması Bölgeler arası kalkınmışlık farklarını giderme ihtiyacından doğmuştur. Az gelişmiş yörelerin gelişmiş bölgelere refah açısından yaklaştırılması amacıyla yapılan tüm faaliyetler doğal olarak bölge ve kalkınma kavramlarını birbirine yakınlaştırmıştır. Ve böylece planlama ve bölgesel kalkınma çabalarında alternatif politika aranmasını gündeme taşımıştır (Aslan,2005:276).

İktisat biliminin kurucusu kabul edilen Adam Smith ekonomik faaliyetlerin belirli yörelerde yaygınlaşmasını hammadde ve enerji kaynaklarının varlığına, pazara yakınlığa, fiziki konuma ve üretimin elverişliliğine bağlı olduğunu söylemiştir.Bu düşünceleri destekleyen görüşler yanında bölgesel kalkınmanın köklerinin kuruluş yeri kuramının öncülerinin(Von Thünen,Walter Christaller,Augusto Lösch,Alfred Weber) yaşadığı Almanya'da ortaya çıktığı söylenir. İktisat literatürüne bağımsız bir çalışma adıyla girmiş olan Bölgesel Kalkınma, bölgesel biliminin kurucusu W.Isard ile birlikte ABD'de ortaya atılmış ve sonraları birçok bilim adamının katkısıyla gelişim göstermiştir. Her ne kadar bağımsız bir dal olduğunu nitelendirsek de hep iktisat bilimi

altında gelişimini sağlamıştır. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda ABD'deki Tenesse Vadisine yönelik devlet eliyle ıslah çalışmalarının olumlu sonuç vermesi dünya'da devlet eliyle bölgesel iktisat politikalarının uygulanabilirliğine dair muğlak olan sorulara olumlu yönde cevap vermiştir (Tüylüoğlu-Karakaş,2006:197).

Bölgesel kalkınma çerçevesinde uygulanan veya uygulanması düşünülen politikalar tek bir elden uygulandığı durumda yani her bölgeye aynı politika uygulaması yapılması konunun ismine zıt düşmekle kalmayıp bölgesel kalkınma kavramının gereklerini de yerine getirme açısından eksik kalacaktır. Çünkü her bölgenin kendine has coğrafi, ekonomik ve beşeri özellikleri mevcuttur. Bu özellikler de zaten bölgeleri birbirinden ayıran belirgin farklardır. Bu yolla tek elden her yere aynı politika uygulaması bölgesel kalkınma amacıyla yanlış politika uygulanması ve sonucunda eksik refah bölgeleri oluşumuna sebebiyet verecektir. Dünya da bölgesel kalkınma, ilk önceleri 1929 Büyük Buhranı, sonrasında ise 2. Dünya Savaşı faktörü ile dünyanın çoğu bölgesinde meydana gelen ekonomik ve sosyal sorunlar sonucu artış gösteren bir eğilimle ele alınmaya başlamıştır. Ekonomik krizler ve savaşların etkilerinin yanında coğrafi koşullar sebebiyle üretim faktörlerinde dezavantajlı duruma düşen bölgelerin istikrarsız bir sermaye yığılını ve kayda değer gelişmişlik farkları meydana gelmiştir. Bölgeler arası dengesizlik bölge planı kavramının gelişimine ve bölgesel kalkınma araçlarına olan ihtiyacı doğurmuştur. 2. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar olan dönemde ekonomik planlama ve bölgesel planlamanın yükselişe geçtiği dönemdir (Can,2011:23).

Ekonomik planlama ve bölgesel planlama bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi ve rekabet edebilirliği açısından çok önemlidir. Ülkeler bu bölge planlarını, bölgesel kalkınma politikalarını uygulamadan önce yaptığı ilk adım olarak lanse etmektedirler. Zaten plan kavramı bir projenin hayata geçirilmesi için yapılması gerekli ihtiyaçların belirlenmesi durumudur. Bölge planı ise sözü edilen bölgenin iktisadi, beşeri ve coğrafi yönden bir koordinasyonun sağlanması olarak ifade edilir. Bu kavramlar bölgesel kalkınma bağlamında onu oluşturan alt sistemlerdir. Ülkeler ve ülkeleri oluşturan bölgeler arasında üretilen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve alakalı yörelerin üretimden elde ettikleri paylar, o yörelere yapılan eğitim ve sağlık harcamaları gibi refah belirleyici politika farklılıkları nedeniyle gelişmişlik farkları oluşmaktadır. Az

gelişmiş ülkelerde, gelişmiş ülkelere göre bölgeler arasında gelişmişlik farkı daha fazladır (Işık vd.2010:2).

Farklı politika uygulamaları nedeniyle oluşan bölgesel dengesizlikleri aslında her iki kısımda da sıkıntılı bir hal almaya başlamıştır. İki kısımdan kastedilen birbirleri arasında uyum ve tutarlılık göstermeyen aynı bölge içinde veya farklı ülkeler arasında beşeri faktörler bazında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Refah seviyesi düşük olandan daha gelişkin bir refah seviyesine sahip alana doğru bir göç başlamıştır. Bu göç başlarda göç eden taraf için olumlu sonuçlar doğursa da devamında demografik birçok sorun olarak baş göstermiştir. Göç'e konu olan bölge için yerel dinamiklerin elden kaçması, bölgenin düşük olan refah düzeyinin daha da aşağıya çekilmesine sebebiyet vermiştir. Yeni yerleşilen bölge de ise demografik sorunlar tam tersi şekilde işlemiştir. Diğerinde yerleşik nüfusun azalmasına dayalı bir takım sorunlar oluşmuşken öteki tarafta artan nüfus beraberinde bir sürü sorunu getirmiştir. Bunların başlıcaları iskân problemlerinin ortaya çıkmasıdır. Artan nüfus şehirlerin plansız bir şekilde büyümesine ve artan bölgesel hizmet ihtiyacının karşılanamaması problemlerine yol açmıştır.

Avrupa Birliğinde bölgesel kalkınma politikalarının başlangıcı 1957 yılında Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Roma Anlaşması ile başlamıştır(Can,2011:26).

Eskiden Kömür Çelik topluluğu adı altında faaliyet gösteren AB Roma Anlaşması ile ekonomik bir birlik haline gelmiştir. Anlaşıldığı üzere bölgesel kalkınma politikaları sözü konu edinilen yörelerde ki dengesizlikleri en aza indirmek, ortak ve yüksek bir refah seviyesine ulaşılacak için uygulanan politikalar çerçevesinde oluşmuştur. Fakat bölgesel kalkınma politikaları ilk uygulandığında merkezden bir yönetim anlayışı mevcuttu ve ulusal bir anlayış hâkimdi. Birlik 1975 yılında kurulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kuruluna dek üye devletler bölgeler arası kalkınmışlık farkları ve geri kalmış bölgelerin az gelişmişliğine dair azaltıcı faaliyetlerde somut adımlar atamamış, çok dar ve herhangi bir özel amaca sahip olamamıştır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulduktan sonra birliğin 3 yıllık toplam bütçesinin 1.300 milyon Avro olması, topluluktaki farklılıkların öneminin algılanışı açısından önemli bir yapı taşıdır. Birlik bu bütçe ile tarımsal yoğunluk, endüstriyel değişim ve yapısal

işsizlikten kaynaklı dengesiz bölgelerin geliştirilmesi yönünde çalışmıştır (Çimen,2012:50).

Küreselleşme ile birlikte tüm dünya da hakim olan yerelleşme eğilimi, bölgelerini aşan tarzda büyük ekonomi haline gelmiş kentlerin oluşması veya tamamen bulunduğu çağının gerisinde, hatta aynı sınırlar içerisinde bulunan bölgeler arasında ki ekonomik uçurum bölgesel kalkınma politikalarını dünyanın gündemine getirmiştir. Bölgesel kalkınma toplumda oluşan teknolojik, ekonomik ve ulaşım da ki ilerlemelere olumlu cevaplar verip onları esas alırken hammadde ve pazara yakınlık gibi hayati önem arz eden kavramlardan uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşma da küreselleşme ile gelişen teknoloji ve ulaştırma gibi faktörlerin payı oldukça fazladır. Artık dünyanın herhangi bir ucunda ki mal veya hizmet istenilen bölgeye daha az masraf ve daha kısa sürelerde, gelişen ulaşım ağı ve teknolojiyle cevap olmaktadır. Bunun devamında bölgeler arası kalkınmışlık farklarının ortadan kaldırılması ve rekabet edebilirliğin artırılması amacıyla bölgesel kalkınma politikaları gelişmiş ülkelerce yürürlüğe konduğunu dile getirmiştik. Bunun yanında aşırı sanayileşme sonrası oluşan birikmenin meydana getirdiği dengesizliği yok etmek amacıyla geri kalmış yörelerin gelişmiş yöreler seviyesine çıkarılması ve refah dağılımının adil şekilde tezahür etmesi amaçlanmıştır. (Sevinç,2011:41)

''1980 li yıllarda uygulamaya giren neoliberal bakış, 1990 AB etki coğrafyasında iyice somut hale getirilerek, bölgesel kalkınmanın hem amaçlarını hem de araçlarını değiştirmiştir. Buna göre bölgeler kendi aralarında rekabet edecek görece bağımsız birimler olarak hareket etmeli bu harekete de özel sektör öncülük etmelidir. AB bu görüş amacında geliştirdiği araca bölgesel kalkınma programı adı vermiştir''.(Turan,2005:159) Bu görüşler doğrultusunda bölgesel kalkınma programlarının devamı niteliğinde bölgesel kalkınma ajansları kurulması planlanmıştır. Ve bu kuruluşlar planların yönetiminde sorumlu olacaklardır. 1999 Helsinki'de ki Avrupa Birliğine üye olma sürecinde Türkiye için orta vadede yapılması istenilen politikalar da yerini alan bölgesel kalkınma programları AB müktesebatınca ülkemiz de 49 ilin bu bağlamda değerlendirilmesine yol açmıştır. Programların işleyişi hizmet birliği ya da kalkınma birliği adıyla dile getirilmiştir. Oysa bu kurulların örgütlenişi yeterli bulunmamış ve Türkiye'nin kısa vadede idari kapasiteyi hakim kılan bölgesel idareler kurmasını istemiştir.(Turan,2005:160)

1.4.1 Avrupa Birliğinde Bölgesel Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da kalıcı bir barış ortamının yaratılmasına ilişkin olarak Robert Schuman öncülüğünde, eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in öne sürdüğü tasarıdan ilham alarak, Fransa ve Almanya arasında ki yıllardır süren husumeti bitirmek gayesi ile 9 Mayıs 1950'de Avrupa Devletleri ile kömür ve çelik üretiminde alınan kararları uluslar üstü bir birliğe devretme amacındaydı. Bu amaç doğrultusunda birliğin idaresinde tüm Avrupa Devletlerinin katılımına olanak sağlanacak ve bu yolla husumetli Almanya ve Fransa ortak bir projede yer alarak Avrupa'da barış ortamı hakim olacaktır. Bu doğrultu da 1951 yılında 6 üye ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu. Mevcut üyeler Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşur. Bu yolla dünya tarihinde ilk kez devletler egemenliklerinin bir kısmını ve iradelerini ulusüstü bir kuruma devretti.

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu sonrası ülkeler kömür ve çeliğin yanında diğer sektörlerde de ekonomik bir birlik kurmak isteğiyle 1957'de Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğunu kurdu. Topluluğun ilkeleri ürünlerin, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı bir Pazar oluşturmak ve sonrasında topluluğun siyasi bir birliğe dönüşmesidir. Bu arada Roma Antlaşması ile yürürlüğe giren bir başka topluluk Avrupa Atom Enerjisi Topluluğudur. Amacı nükleer enerjinin barışçıl amaçlara hizmet etmesidir. Bu üç antlaşma Füzyon Antlaşması ile tek bir çatı altında birleştiler. Ve Avrupa Toplulukları adı altında anılmaya başlandılar. 1973'de Danimarka, İngiltere ve İrlanda topluluğa üye oldular. İlerleyen yıllarda da 1981 'de Yunanistan, 1986'da ise İspanya ve Portekiz'in katılımıyla üye sayısı 12 'yi bulmuştur. Jacques Delors idaresinde ki bir komisyon, 1985'te hazırlanan Beyaz Kitap ile 1 Ocak 1993'e kadar Tek Pazar olmayı hedefledi. Avrupa Tek Senedi, 17 Şubat 1986'da Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz tarafından 28 Şubat 1986'da Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından imzalandı. Berlin Duvarının yıkılması ile Almanya'nın birleşmesi ve 1991'de gelişen olaylar dahilinde Sovyetler Birliğinin çöküşü Avrupa'nın siyasi yapısını derinden etkiledi. Devletler ikili ilişkilerini ve siyasi yapılarını güçlendirmek amacıyla Maastricht'te toplanan üye devletler yeni bir Antlaşma yapmak üzere müzakerelerde bulundular.

Bu gelişmelerin üzerine 1Kasım 1993'te Maastricht Antlaşması ya da diğer adıyla Avrupa Birliği Antlaşması resmîyet kazandı. 1999 yılına dek geçen süre zarfında Avrupa vatandaşlığının oluşturulması, dış ve iç güvenliğin sağlanması, adalet ve içişlerinde işbirliği gibi politikaların hayata geçirilmesi faaliyetlerine hız verildi. Avrupa Birliği Antlaşması ile birlik üç başat noktaya sahip olacak şekilde oluşturuldu. Yapının ilk temeli Avrupa Topluluklarını, ikinci temeli Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası'nı, üçüncü temeli ise Adalet ve İçişleri kısmını ele alacaktı. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla üye sayısı 15'e yükseldi. 2002 yılı itibariyle de 12 ülkede ortak para kullanma başladılar (Avrupa Birliğinin Tarihçesi,(t.y), ab.gov.tr). Birliğin kuruluşuna dair gerçekleştirdiğimiz bu kısa özet bize AB'nin birlikte daha güçlü politikalar ile daha gelişmiş devletlerin oluşturulması amacıyla hangi faaliyetlere yöneldiklerini, ülkelerin bölgelerarası gelişmişlik farklarını çözmek isterken nasıl bir siyasi topluluk haline dönüştüklerini tarihçe ve geliştirilen politikalar çerçevesinde sunmuştur. Tüm bu gelişmeler iki dönem bazında incelenebilir. 1957-2000 yılları arasında ki Avrupa Birliğini kuran anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşen bölgesel politika uygulama girişimleri birinci dönemi oluşturmaktadır. Bu dönemde kurulan Avrupa Yatırım Bankası az gelişmiş yörelerin kalkınmasına ilişkin projelerin hayata geçirilmesine kaynak olmuştur.

İşçilerin istihdam edilmesinin kolaylaştırılması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi için Avrupa Sosyal Fonu ve 1962 yılında fiyat düzenlemesi ve çeşitli ürünlerin pazarlanması zorluğunu ortadan kaldırması amacıyla ve tarımsal altyapıyı desteklemek suretiyle Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu kurulmuştur. Devam eden yıllarda (1975) Avrupa'da geri kalmış yörelerin gelişmiş bölge seviyelerine ulaşması amacıyla Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur.

AB'nin kuruluşunun tarihçesinde belirttiğimiz Avrupa Tek Senedi ile amaçlanan ortak pazarın uygulanması sırasında bölgeler arası var olan gelişmişlik farklarının azaltılması, sosyal ve ekonomik birliğin gerçekleştirilmesi sebebiyle Avrupa Yatırım Bankasının kullanılması amaçlanmıştır. 1994 ve 1999 yılları arasında uygulanmak üzere altı hedef belirlenmiştir ve hedefler doğrultusunda belirlenen bölgelere kaynak aktarımı gerçekleştirilmiştir. Birinci hedefe konu olan bölgeler AB ortalamasının %75'inden az olan gelişmemiş yörelere ilişkindir. Bu bağlamda İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan ve Doğu Almanya kaynak aktarımından faydalanan devletlerdir. İkinci hedef kapsamında

işsizliğin, çarkın işleyişini durduracak kadar yüksek olduğu bölgelere yönelik bir tasarruf vardır. Bu bölgelerde eski üretim teknolojilerine sahip Merkezi Kuzey Avrupa, İtalya ve İspanya'nın bazı bölümlerinden oluşmaktadır. Üçüncü ve Dördüncü hedef kapsamında genç nüfus için iş alanları yaratılması ve tekrar işsizlikle mücadele ön planda olup İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya proje kapsamında kaynak aktarılan yörelere örnektir. Beşinci ve Altıncı hedefte ise tarımsal alanlara kaynak aktarımının yanında, büyüyen birlik içinde etkinliğin esas olması gayesi güdülen kaynak aktarımının Kuzey Avrupa'nın düşük nüfuslu yörelere de ulaştırılması planlanmıştır (İncekara - Savrul,2010:406).

1993 yılında resmileşen ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu bir Avrupa Birliğine dönüşümünü sağlayan Maastrich Anlaşması'nın 130-A maddesinde yer alan madde'de, bölgesel kalkınma amacına ilişkin üyeler arasında ekonomik ve sosyal iş birliğinin artması, kırsal yöreler ve dönem şartlarının gerisinde kalan bölgelerin kalkındırılması hedeflenmiştir. AB bölgesel politikalarla 3 temel hedefe ulaşmak istemektedir. Bu hedefler yakınsama, rekabet ve işbirliğinin sağlanması şeklinde oluşmuştur. Yakınsama amacına ilişkin geri kalmış bölgeler ve daha gelişkin yapıya sahip noktalar arasında bir birlik oluşması için ekonomik büyüme ve istihdam desteklenmelidir. Rekabet amacıyla ise bölgenin teşviği, çevrenin korunması ve yakınsama kapsamında değerlendirilmeyen iş piyasasının geliştirilmesi hedefleri güdülmektedir. İşbirliği hedefinin gerekleri bağlamında ise kendi bölgesi dışında uluslar arası arenada ve bölge içinde, kırsal ve kıyı kalkınmasını güçlendirmek ve KOBİ'lerin kalkınmasını hızlandırmak amaçlanır. Bölgesel politikaların belirlenmesi, uygulanması ve geri dönüşün sağlıklı olması için Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa Bölgeler Komitesi, Avrupa Yatırım Bankası ve Sayıştay görevlendirilmiştir. İşleyiş Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu'nun politika önermesini Konseye sunmasıyla başlar. Sonrasında komisyon ve ilgili devlet arasında ikili müzakereler ile bölge ihtiyaçları belirlenir. Belirlenen ihtiyaçlar bir belge halinde Bölge Komitesine gönderildikten sonra eğer uygulama izni çıkarsa, kaynak sağlanması Avrupa Yatırım Bankası'nın kredi desteği ile olacaktır. Bu arada Sayıştay da Avrupa Birliği tarafından sağlanan bu maddi yardımların harcamalarını kontrol edecektir (Çimen,2012:53-54).

2000-2006 yıllarını kapsayan bölüm Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarına ilişkin faaliyetlerin ikinci kısmı olarak ele alınabilir. Avrupa Birliği Konseyi 1995 yılındaki Madrid toplantısında İsveç, Avusturya, Finlandiya'nın da birliğe üye olması ile akla gelen genişlemenin tarımsal ve bölgesel politikaları ne yönde etkilediğini bulmak için komisyona analiz yapılması gerekliliğini sundu. Bu bağlamda hazırlanan Gündem 2000 belgesi genişleme öncesi ve sonrasına ilişkin detayların yanında konu edinilen yıllara dair bir mali çerçeve de içermekteydi. Beklenen genişleme 15 üyeli birliğin mevcut nüfusunun üçte biri civarında olan 105 milyon kişiye tekabül edeceği düşünülüp, yeni üyelerin sıkıntılı yörelerinin birliğin istikbali amacıyla desteklenmesi gerektiği kararı alınmıştır. Gündem 2000 sözü edilen olası sorunlara çözüm amacıyla Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu'nun etkinliğinin artırılmasını öngörmüştür. Bu çerçevede uygulanan politikalar sonucunda 2004 yılına gelindiğinde Litvanya, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Macaristan, Malta ve Güney Kıbrıs'ın birliğe üye olmasının yanında 2007 yılında da Romanya ve Bulgaristan'ın Birliğe katılımıyla uygulan Gündem 2000 reform süreci sonlandırılmıştır. Yine bu dönem içerisinde (2000) Lizbon zirvesinde onaylanan Lizbon Stratejisi adlı belgede 2007-2013 yılların da uygulanacak bölgesel politikaların belirlenmesi ve ekonominin rekabetçi hale bir getirilip sürdürülebilir bir büyüme hedeflenmiştir. Bu dönem özellikleri itibariyle yapısal fonların gerçekleşmesine dair mevcut olan altı hedef üç'e indirilmiştir (Can-Kocagül,2008:13-14).

Birinci olarak oluşturulan hedef daha önceden açıklanan altıncı hedef ile birinci hedefin birlikte işlenmesi ile oluşmuş olup geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal uyumu sağlamayı içermektedir. Bu kapsamda Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Yönlendirme Ve Garanti Fonundan kaynak sağlayacağı belirtilmiştir. Belirlenen ikinci hedef olarak yapısal sıkıntı ve sosyal ekonomik transformasyon içerisinde bulunan yörelerin ekonomik ve sosyal değişiminin desteklenmesinin hedefler. Bu bağlamda kaynak yaratma işi Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Garanti Fonu sağlanacağı belirtilmiştir. Üçüncü hedefin amaçladığı ise aktarılan iki hedefte atlanan bölgeler için faaliyetler yürütmektir. Birinci dönem içerisinde belirtilen eski altı hedef içerisinde ki üçüncü ve dördüncü hedef burada değerlendirilir. Uygulanacak politikalar Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenecektir. İkili farklı dönemler bazında gelişmeleri aktardığımız yazında üçüncü

dönem bu dönem politikalarının 2007 yılında son bulması ile oluşmuştur. Ve konu edinilen dönem 2007 ve 2013 yılları gelişmelerini aktarmaktadır.

Bu dönemde 7.Çerçeve Programı hayata geçirilmiştir. Programın amacı Avrupa'nın araştırma ve teknoloji geliştirme kapasitesini, üniversite sanayi işbirliğini teşviklemek, üye ülkeler, aday ülkeler ve AB'nin işbirliği yaptığı diğer ülkeler ile politikalara ilişkin ülkeler arası işbirliğini güçlendirmektir. Aslında bu 7. Çerçeve programı sadece bu döneme ait uygulanmış bir program değildir. Bu program ilk olarak 1984 yılında AB'nin bilimsel araştırma ve teknoloji geliştirme potansiyelini artırmak için ve bu yolla sosyal ve ekonomik kalkınmayı amaçlamasından ortaya çıkmıştır. Ve uygulanan ilk beş çerçeve programı Avrupa'nın beklenen birliği göstermemesinden ve projelerin etkinsiz olmasından dolayı ABD ve Japonya'nın gerisinde kalan bir Avrupa oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu yüzden Mart 2000 tarihinde ki Lizbon Zirvesinde yeniliğe dayalı bir araştırma politikası uygulanması gerekliliği üzerine fikir birliği sağlanmıştır. Ve son iki çerçeve programı değiştirilen politika uygulama şeklinin faydalı olduğu yönde sonuçlar vermiştir (Arıkan,2010:1-3).

AB'nin bu çevre programı Türkiye'de Tübitak tarafından AB Çevre Programları Ulusal Koordinasyon Ofisi tarafından yürütülmektedir. Ab tarafından sunulan bu programdan Sanayi Kuruluşları, KOBİ'ler , Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri, Araştırma Merkezleri, Kamu Kurumları, Sivil Toplum Kuruluşları, Uluslar arası Organizasyonlar, Bireysel Araştırmacılar faydalanabilir. 7. Çerçeve Programı dört adet farklı programdan oluşur. İşbirliği Özel Programı, Fikirler Özel Programı, Marie-Curie Araştırma Programları ve Bursları, Kapasiteler Özel Programı 7. Çerçeve Programını oluşturur. Bu programlar dışında ki nükleer araştırma faaliyetlerine destek sağlayan EURATOM Programı da 7. Çerçeve Programı dahilinde açıklanabilir. Bu programlara katılım için en az 3 farklı AB üyesinin bir araya gelmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin başvurular direk Avrupa Komisyonuna yapılır. 7.Çerçeve Programı'nın içerdiği programlar şu şekilde oluşmuşlardır.

i)İş Birliği Özel Programı

Asıl hedef uluslararası proje desteği olup bu bağlamda sanayi ve araştırma kuruluşları arasında ki işbirliğinin sağlanması faaliyetlerini yürütmektir. Destek kapsamında teknoloji ve ürün geliştirmeye odaklı İşbirliği Projesi ve araştırma

etkinliklerinin koordinasyonunu sağlayan Koordinasyon Destek Eylemi Projeleri'nin uygulanması sağlanır. Proje kapsamında uygulanan politikaların uygulanması için minimum iki maksimum beş yıl verilmektedir.

ii)Fikirler Özel Programı

Avrupa'nın araştırmacılar için bir cazibe merkezi durumuna gelmesi için bireysel takımlara halinde yürütölen programları destekleyerek Avrupa'da bu programlara ilişkin bilinç oluşturmak ve yaratıcılığı destekleyerek dinamik bir toplum yaratmak amaçlanır. Bu program dahilinde Bağımsız Avrupa Araştırma Komisyonu kurulması planlanmıştır. Bu program dahilinde uygulanacak faaliyetleri daha etkin bir hale getirmek için birkaç destek programı sunulur. Destekler, Başlangıç düzeyi araştırmacı bursu, Güçlendirme desteği, İleri düzey araştırmacı desteği ve ortak araştırmalar yapılmasını hedefleyen sinerji desteğidir.

iii)Marie-Curie Araştırma Programları Ve Bursları

Avrupa'yı araştırmacılar için cazibe merkezi haline getirme çabalarının devamı niteliğinde olup bireysel burslar ve araştırma programları ile araştırma ve teknoloji alanında ki insan potansiyelini güçlendirmek ve kariyerlerini ilerletmelerinde yardımcı olacak desteği sağlamak temel hedefleridir. Bireysel burslardan faydalanmak için Avrupa Komisyonun belirlediği bir türde araştırma projesi yapılmalıdır. Bu burs programı sadece Avrupa içindeki araştırmacıları bölge içinde tutmak değil her meslek grubunun gelişimi için araştırma yapmaya itmektir. Program dâhilinde araştırmacılara Avrupa içi dolaşım bursu, Avrupa dışına giden araştırmacı bursu, Avrupa ya gelen araştırmacı bursu, Kariyer destek gelişimleri yanında Kurumsal araştırma programları altında destekler sağlanmaktadır.

iv)Kapasiteler Özel Programı

Bu program da diğerleri gibi araştırma faaliyetlerini artırıcı teşvikler sunmaktadır. Avrupa'da ki araştırma potansiyelinin göz önüne çıkarılması, toplum ve bilimin iç içe bir yapı haline getirilmesi, uluslararası işbirlikleri ile teknoloji ve bilimin geliştirilmesi ve bölgesel gelişim kümeleri kurarak gelişimin yayılmasını sağlamaktır. Program dahilinde araştırma alt yapısını destekleyen, kobilerin gelişimi için yapılan ve bilgi bölgeleri isimli kümelenmeleri teşvikleyen projeler ve benzeri uygulamalar ile araştırma faaliyetleri artırılmaya ve teşvik edilmeye çalışılmıştır (TÜBİTAK,(ty),36-41)

1.4.2 Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları

Türkiye’de bölgesel kalkınmaya dair birçok politika uygulaması yapılmıştır. Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları iki ayrı dönemde ele alınabilir. Bölgeler arası oluşan dengesiz kalkınma beraberinde ekonomik ve sosyal açıdan birçok problem yaratmaktadır. Politika uygulamalarının tarihçesi incelendiğinde ilk olarak devletçilik akımının ön plana çıktığı görülür. Bu akım sonrası ise liberal bakış hakim olmuştur. 1923-1950 yılları politikaların daha çok yeni kurulan Cumhuriyetin sağlamlaştırılması ve devletin varlığını kabul ettirme çabası nedeniyle devletçilik politikasının benimsendiği dönemdir. Bu zaman zarfında ulusal ekonominin geliştirilmesi amacıyla İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Ayrıca 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış ve ulusal kalkınmanın gerçekleşmesi için I. ve II. Beş Yıllık Sanayi Planları hazırlanmıştır. Bu dönemde bölgesel kalkınmaya yer vermek yerine kalkınmanın ülkenin tüm yörelerine yayılması gerekliliği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Yani bu dönemde bölgesel kalkınma değil ulusal kalkınma hedeflenir. Planlarda alınan kararlar gelir ve nüfusun yeniden dağılımını sağlayacak içeriklere sahip değildi. Uygulanan I.Beş Yıllık Sanayi Planı ve hedeflenip ama uygulanamayan II. Beş Yıllık Sanayi Planları sonucunda ülke sanayileşmede hız kazanmış ve uzun dönemli kalkınmada sanayileşme başı çekmiştir. Bu sanayileşme planları dahilinde kurulan işletmeler hala varlığını sürdürmektedir. Bu dönemin devletçilik diye adlandırılmasının sebebi mevcut ekonomik buhrandan çıkmak isteyen ülke devlet eliyle ekonomiye müdahalede bulunmuştur ve bu devletin ekonomi üzerinde ki etkisi yüzünden de devletçilik ismi bu dönemle anılmaktadır.

1950 – 1959 yılları ise daha çok liberal politikaların hakim olduğu dönemdir ve bu dönem dünya da ki devletlerin ekonomik müdahale için planlama yaptığı, mevcut yönetimlerin ciddi sorumluluk üstlendiği bir zaman zarfıdır. Devletin bu kadar ekonomide söz sahibi olmasının altında özel sektörün savaştan yeni çıktığı için hakim bir gücü olmaması yatmaktadır. Bu dönemde mevcut iktidar ne planlama ne de bölgesel planlama konusunda somut adımlar atmakta gecikmiştir. Oysa somut bir adım olmasa da bölgesel planlamalar yapılmıştır (Tiftikçigil,2010:94;Can-Kocagül,2008:69).

1950’li yıllar planlamanın dünya ekonomisinde yer edinmeye başladığı yıllar olara karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bölgesel planlamanın ortaya çıkması hızlı sanayileşme ve kentleşmenin yöreler arası dengesizliği

artırması ve sanayileşmenin yoğunlaştığı bölgelerde nüfus yığılmasının oluşması gibi problemler dâhilinde gündeme gelmiş bir uygulamadır. Türkiye’de bu dönemde mevcut hükümet, planlama konusunda pek başarılı sayılmamıştır. Batı yollu gelen planlama örgütü kurma isteklerine olumsuz sonuç veren hükümet IMF ile anlaşma yapmak zorunluluğu hissettiğinde Koordinasyon Bakanlığını ve Bakanlıklar arası Yatırımlar Kurulunu kurmuştur. Aslında bölge planlaması ile ilgili ilk devlet eliyle kurulan birimler bu hükümet zamanında olmasına rağmen bölgesel yönetim konusuna pek olumlu yaklaşmamıştır. Sözü edilen birimler olan Bayındırlık Bakanlığı, İmar ve İskan bakanlıkları tarafından sadece fiziki bölgesel planlar yapılmıştır. Ve bu planlarda planlama aşamasından ileri gidememiştir (Turan,2005:50-51).

Devletçilik ve liberal anlayışa dayalı oluşturulan bölgesel kalkınma politikalarını tek bir çerçevede değerlendirirsek iki dönemi tarihsel olarak kapsayan süreç planlı kalkınma öncesi dönem olarak nitelendirilir. Bu süreç planlı kalkınma döneminin başladığı 1960 yılı ile son bulmuş olup, dönemde bölgesel planlamaya çok önem verilememiştir. Ayrıca bu dönemden sonraki tüm kalkınma çabaları planlar dâhilinde uygulanacaktır. Böylece Türk ekonomisinde planlı dönem başlamış olacaktır. Bu dönem’de Kurtuluş Savaşından yeni çıkılması sebebiyle devlet stratejik güvenlik kaygısı güderek ”sanayi tohumlaması” uygulaması gerçekleştirmiştir. Ve bu uygulama ile ülkenin çeşitli yörelerine sanayiler kurulmuştur. Yeni sanayi bölgeleri her ne kadar kuruldukları bölge itibariyle anlamsız yöreler olarak gözükse de ilerleyen yıllarda Anadolu’nun kalkınması açısından önemli gelişme merkezleri haline gelecektir.

Bu dönemde savaştan çıkmış olunması politikaların devlet eliyle yapıldığı gerçeğini ortaya koymuştur. Sonraları gelişim gösteren Marmara Bölgesinde yatırımlarını daha çok İstanbul ve yakın mevkilere yapan özel sektör ortaya çıkmıştır. Bu dönemde devlet eliyle yapılan yatırımlar daha çok ülkenin geri kalmış bölgeleri olan doğu kesimlerde hal olmuştur. Fakat bu amaç belli bir ölçüde gerçekleşmiştir. Çünkü devletin sınırlarının yeni belirlenmesi bu bölgelerin daha önceleri Arap ülkeleri ve İran’la olan ilişkilerinde aksaklıklara yol açmıştır. Ve böylece bu bölgeler ekonomik bağlarını büyük ölçüde kaybetmiş olup ülkenin geri kalmış bölgeleri sınıflamasında ilk sıraya oturmuştur. Aynı şekilde Lozan Anlaşması uyarınca Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleşen mübadele beşeri kayıplar ve toplumsal sermaye kayıpları olarak eksi hanesine yazılmıştır. Ve devlet eliyle başlatılan politika uygulamaları devletin hali

hazırda çok olmayan kaynaklarının tükenmesi ile özel sektör yatırımlar konusunda önemli bir hale gelmiştir.1960 ile beraber Türkiye artık planlı döneme geçiş yapmış ve bölgeler arası eşitsizliği azaltmak toplumsal dengeyi sağlamak temel amacı olan Beş Yıllık Kalkınma Planlarını yürürlüğe koymuştur. Bu uygulanacak planların izlenmesi amacıyla da Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur(Göymen,2005:1;Ulusal program,2001:340).

1.4.2.1 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu plan döneminde devlet görece kalkınmamış yörelere ilişkin alt yapı yatırımları ve sosyal, toplumsal yatırımlarını artırmıştır. Bu politikanın temelde amacı bölge planlama ile bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesidir. Plana dair ilkeler, politikalar, hedefler ve araçlara göz attığımız da, yörelere ekonomik kalkınmanın işlemesi ve bölgesel ekonomik bütünleşme karşımıza ilkeler sınıflamasında çıkmaktadır. Politikalar bazında bölgesel planlama ve büyüme kutupları oluşturulması amaçlanmıştır. Ulaşılmak istenilen hedefler doğrultusunda olan noktalar ise dengeli kentleşme, mevcut bölgeler arasında kamu hizmetleri ve gelir dağılımı açısından hâkim bir benzerlik ve yatırım etkinliği bulunmaktadır. Kalkınma Planının da kullanılacak araçlar kısmında ise finansal teşvikler ve geri kalmış yörelere ilişkin yatırım temelli önlem alternatifleri karşımıza çıkmaktadır(DPT,1963:4).Bu planda ulusal kaynakların etkin kullanımına özellikle önem gösterilmiştir. Ekonomik kalkınmayı hızlandırmak amacıyla seçilmiş yörelerin potansiyellerine gerekli ilginin gösterilmesi planın işleyişinde ki önemli hususlardan biridir. Bu çerçevede Doğu Marmara, Antalya, Çukurova ve Zonguldak gibi yöreler için bölgesel kalkınma politikaları belirlendi ve hayata geçirildi.

Her bölgede ki öncü sektörler birbirinden farklı olup Zonguldak ve Doğu Marmara için sanayi sektörü, Antalya da turizm sektörü, Çukurova için de tarım sektörü ön plandaydı. Bu bölgelerde ki uygulamanın sorumlusu DPT ve merkezi hükümet olmuştur. Bunun yanında yerel söz sahiplerine dair bir yetki devri bulunmamaktadır. Bu planlama yapılan yöreler görece daha kalkınma potansiyeline sahip noktalardan seçiliyordu. Devletin halihazırda az kalkınmış yöreler için vergi indirimi, kredi verme gibi opsiyonları olsa da devlet çoğunlukla daha etkin bir konumdaydı (Göymen,2005:2).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında kısaca devletin, geri kalmış yörelere yapacağı alt yapı ve sosyal hizmetler ile bölgesel dengesizliklerin azaltılması amaçlanmıştır. Ayrıca planda hızlı kentleşme sorununu toplumsal kalkınma ve toprak reformu ile önlemek planlanmıştır. Ancak geri kalmış yörelere yapılacak olan yatırımın devletin ülkenin ekonomisi için amaçladığı yüzde 7'lik büyüme hızından sapmanın olmaması temel şart kabul edilmiştir. Böylece az gelişmiş yörelere ilişkin yapılacak olan yatırımların belli başlı şartlar dâhilinde büyümeye ket vuracak, yavaşlatacak şekilde olmaması gerektiği görüşünde hem fikir olunmuştur.(Turan,2005:60)

1.4.2.2 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Bu planda Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Sorunu başlığı altında belli ilkeler ve politikalar uygulanacaktır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında uygulanan az gelişmiş yörelere teşvik amaçlı uygulanan yatırım indirimleri burada da devam etmektedir (Akpınar vd. 2011:101).Bu planda kırsal kesimde köy grup merkezleri teşvik edilmek için öncelikle devlet yatırımları bu bölgelere kaydırılmış ve alt yapı sorunları çözülerek özel sektörün bölgeye gelip yatırımlarda bulunması kolaylaştırılmıştır (Turan,2005:60).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında büyüme merkezleri oluşturulması göz önünde bulundurulmuş bir husustur. Bilindiği üzere büyüme merkezi seçilen bölge hem kendi yerleşik problemlerin çözülüp kalkınma yoluna girilmesinde, hem de pozitif bir dışsallık yaratarak çevresinde de bu kalkınma akımına ayak uyduran bir bölge oluşmasına yardımcı olur. Bu planda da hedef %7'lik bir büyümedir. Bu planda ülke refahının artışının büyüme hızıyla doğru orantılı olduğu varsayılmış ve büyüme hızı çok sakınılan bir duruma gelmiştir. Büyüme hızını sağlayacak olan politika da Sanayi sektörünün etkinliğinin artırılması ile hal olacaktır. Hatta planın önsözünde dönemin başbakanı olan Süleyman Demirel'in sanayiye verdiği önemi gösteren bir sözle başlamaktadır." İkinci Beş Yıllık Plan, Türkiye'yi hammadde satıp, mamul madde alan iptidai bir ekonomik büyümeden; mamul madde yapıp, mamul madde satan sanayileşmiş bir bünyeye götürme istikametinde mühim bir adımdır" (Özdemir,2014:14).

İkinci Beş Yıllık Planda temel hedef gayri safi milli hasılayı 1968- 1972 yılları arasında %40.3 artırmaktır. Plan sadece kalkınma hızını bu planın geçerli olduğu yıllar

içinde değil daha ileriye taşımak istemektedir. Ekonominin genel yapısı tarımsal bir karakterden sanayi sektörünün hakim olduğu, daha etkin bir düzene geçerken tarımın hava koşullarına olan bağımlılığın azaltılması da hedefler arasında vardır. Ve bu hedef daha dikkatli bir büyüme hızına ulaşılması yolunda önemi bir kriter olmasının yanında bu sektörde çalışanların hava koşullarına göre şekillenen yaşam standartlarının daha sabit bir hal alması amacı da gütmektedir.

1968 ve 1972 dönemlerinde mevcut hayat standartlarını yükseltmek amacıyla tasarrufların %77,6'ya çıkarılması öngörülürken, özel tüketimin de %28'e ya da yılda ortalama %5,1 artırılması hedeflenmiştir. Tüm bu hedeflere rağmen tasarruf ve tüketimdeki artış oranları arasında büyük farklar oluşmuştur. Bu doğrultu da toplumun tüketiminin artırılmasından ziyade ,sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerine uygun olarak yapılacak politikalarla artan gelişim hızının devam ettirilebilir bir güce kavuşması ve bu yolla ileride refah artışının sağlanması beklenir. Uzun vadede hedefleri olan bir ülke olarak artırılmak istenen kalkınma hızının dış kaynaklara bel bağlamadan gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Fakat İkinci Beş Yıllık Kalkınma dış borçlanmayı zorunlu görmekte ama en düşük oranlarda kullanılması gerekliliğini de göz ardı etmemiştir (DPT,(ty),65-73).

O yüzden bu yıllar Türk Ekonomisinin günü kurtarma faaliyetleri değil bilhassa gelecek ekonomik güç için altyapı yapılanması olarak çok önemli bir yere sahiptir. İkinci plan ile birlikte artık birinci planın aksine şehirleşme daha önemli bir noktaya gelmiştir. Ayrıca bu ihtiyaç duyulan şehirleşme beraberinde kentsel alanların yeniden düzenlenmesi fikrini gündeme taşımıştır. Bu planla beraber bölgesel planlamaya verilen önem önceki planlama kadar değildir. Ve bundan sonrakilerde bu oranda olmayacaktır. Çünkü bu planla beraber ayrı ayrı bölgesel planlamadan vazgeçilmiştir. Bundan sonra bölgeler gelişmiş ve geri kalmış olarak ayrılacaklardır (Turan,2005:61).Bölge planlamasının yerini ''Kalkınma da Öncelikli Yöreler''(KÖY) başlığı alacaktır. Ve devamında 1972 yılında Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi kuruldu. Bu daire ile yatırım indirimi alan iller ''KÖY''ler kapsamındaki illerle sınırlandırılmıştır (Akpınar vd.2011:101).

1.4.2.3 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)

Uygulanacak olan plan, Gümrük Birliğine geçiş aşamasına denk geldiğinden bu plan ve bundan sonrakiler 1995 yılı hedef belirlenerek planların oluşturulacağı bir sisteme dayanmaktadır. Türkiye üçüncü planda sanayileşme de ilerlemesi gerektiğinin farkına varmıştır. Bu aydınlanma süreci geçen 10 yıllık süre zarfının incelenip planlanan politikalarda sanayinin istenen büyüme düzeyine gelememesi üzerine alınmış bir karardır. Tarım sektörü istenilen düzeye yakın büyürken hizmet sektörü belirlenen hedefi aşmış durumdadır. Ve bu göstergeler hedef olan yüzde 7 büyüme oranını sağlamıştır fakat tarım ve hizmet sektörünün hedefleri tutması hatta fazla vermesi dolayısıyla bu gerçekleşmiştir. Batı Avrupa'nın 100 ile 150 yıl gerisinde kalkınmışlık oranlarına sahip olan Türkiye bu dönemde onların bu kadar yılda yaptığı gelişimi 20 yıl gibi onlara nazaran daha kısa bir sürede gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bunu yaparken de marjinal tasarruf oranının %38 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Kabaca toplumun kazancındaki artışın %65'ini tüketime geri kalanı da tasarrufa yönlendirmelidir. Yeni planlanan strateji de özel sektörün etkinleştirilmesi planlanan hedeflerin gerçekleşmesi yolunda önemli bir adımdır.Özel müteşebbisler makine ve madeni imalat,kimya sanayileri kurmak isteyenler teşvik edilecek ve istenilen tasarruf miktarlarının bu sektörlerde kullanılması sağlanacaktır.

Devlet artık ülkenin savunması için gerekli sermayeyi sağlayan sektörlerle ve geri kalmış bölgelerin kalkınmış yörelere yaklaştırması politikalarına yönelecektir. Hatta geri kalan bölgelerdeki hali hazırda bulunan yatırım faaliyetleri bilfiil zarar eden teşebbüslerdir. Burada amaç ticari kar elde etmek değil, sosyal karlılığı sağlamaktır(DPT,1973,153-184).

İlk defa üçüncü beş yıllık kalkınma planında dile getirilen Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) uygulaması bu planda etkin bir rol oynamıştır. KÖY'ler ülkemizde DPT tarafından 8 gösterge kapsamında 53 değişken ile belirlenen illerden oluşmaktadır ve bu iller diğerlerine nazaran daha az gelişmişlik gösteren illeri kapsamaktadır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı önceki iki plandan farklı olarak bölgesel kalkınmaya dair tüm ülkeye uygulanan bir politika seçimi yerine Kalkınma da Öncelikli Yörelere(KÖY) kapsamındaki bölgelere ait bir tasarruf'ta bulunur. Bunun yapılabilmesi için de ilgili endeksler incelenerek gelişmişlik sıralaması yapılmış ve

buna göre hareket edilmiştir (Sarıca,2001:157). Sanayi sektörü, kalkınmada öncelikli yörelerde geliştirilerek istenilen düzeylere ulaşmak amaçlanmıştır.

1.4.2.4 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Bakanlar kurulunca saptanan 16393 sayılı ve 31.08.1978 tarihli resmi gazete ilanıyla belirlenen hedefler doğrultusunda hızlı bir sanayileşme ve buna ayak uyduracak kurumsal düzenlemeleri içermektedir.

Bu plan mevcut hükümet faaliyetlerinin daha demokratik bir hale getirilmesini, bölgelerde ki yerleşiklerin girişimciliğinin artırılmasını, nüfus hareketlerinin orantılı bir düzene kavuşturulması, işsizliğin azaltılması, kredilerle toplumu ve adaleti destekleyici politikaların oluşturulması, üretim artışını hızlandırıcı politikaların faaliyete sokularak sağlıklı bir kentleşme ile kalkınma hedeflenir.

IV. Plan kaynak tesisi bakımından açıklayıcı bir plan olacaktır. Yalnızca nihai mal ve hizmetler dâhilinde değil üretim faktörlerinin dağılımında da etkinlik sağlanacaktır(DPT,(ty),329).

Dördüncü Bölgesel Kalkınma Planında bundan önceki üç kalkınma planının bölgesel kalkınma açısından yetersiz kaldığı söylenmektedir. Hatta planlı dönemdeki eksik politikalar sebebiyle bölgeler arası gelişmişlik farkının planlı dönemde artarak büyük bir sorun haline geldiği aktarılmaktadır(Akpınar vd.2011:102).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ülkenin içinde bulunduğu ödemeler krizi ve sonraki dönemlerde ithal ikameci politikadan ihracat temelli büyümeye geçişten dolayı bölgesel planlama geri planda tutulmuştur (Cankorkmaz,2011:115).

Planda kalkınmada öncelikli yöreler politikası dahilinde Doğu ve Güneydoğu bölgelerine ilişkin çözümlenmesi gereken sıkıntıların bölgesel kalkınma içerisinde ele alınarak bunun bir kalkınma da itici güç olması için tarımsal faaliyetlerde toplumsal yararın sağlanması ve toplumsal yapıda gerekli olan değişikliklerin giderilmesi amacıyla kamu arazisinin kullanımına ilişkin yasalarda değişiklik yapılması düşünülmüştür (Sarıca,2001:258).

Tüm bu olaylar çerçevesinde Doğu bölgelerini alakadar eden sorunların çözülmesi amacıyla kullanılıp ve bu çözüm faaliyetinin de kalkınma da önemli bir yer tutması bölgesel kalkınmaya ilişkin olumlu bir adım olmuş olup bu arada kalkınma da

öncelikli yöreler politikasının sürdürülmesi de plan açısından hedeflerin ne yönde olduğunu anlamamız açısından bizlere güzel bir anekdot sunmaktadır.

1.4.2.5 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1989)

Merkezi hükümetin yükünü hafifletmek amacıyla mahalli idarelerin etkinliğinin artırılması gerekir. Böylece kamu hizmetlerinde beklenen hız bu şekilde sağlanacak ve bürokrasi daha rahat işleyecektir. Ayrıca kamu harcamalarının ekonomik ve sosyal yapıya ilişkin yatırımlara yönlendirilmesi sağlanacaktır. Sağlık hizmetleri de göz ardı edilmeyip vatandaşların eşit bir şekilde sağlık hizmeti alması temel olup bu konuda Genel Sağlık Sigortası sistemi planda yer almıştır (DPT,(ty),37-45). Kalkınma da öncelikli yöreler(KÖY) planı doğrultusunda yapılan faaliyetler işlerliğini bu planda da sürdürmüştür. Bölgesel gelişme değil de tekrardan bölge planlamasına gidileceği belirtilmiştir. Bu planı diğer dört plandan ayıran en temel özellik yerleşme merkezlerinin konumlandırılması faaliyetlerine bağlı olarak belirlenmiş 16 bölgeye ait bir ayırım yapılmasıdır. Böylece ilk defa planlı dönemde bölgesel bir ayırım yapılmıştır (Dinler,2001:192-193).

Beşinci planla beraber bundan sonraki tüm planlarda organize sanayi bölgelerinin kurulmasına dair kararlar alınmıştır. Birbiri ile alakalı sanayileri bir araya getirerek, gerekli altyapının da kurulmasıyla, sanayileşmeyi teşvik etmek amacıyla kurulan Organize Sanayi Bölgelerinde de etkin bir paylaşım olmamış ve bölgeler arası dengesizlik tekrar hal olmuştur (Turan,2005:81). Bu dönem bölgesel ayırım dışında Bölge Valiliği, Olağanüstü Bölge Valiliği ve Gap idaresi kurulması ile önemli plan haline gelmiştir.

i)Bölge Valiliği: 1980 ile başlayan süreçte KHK'ler yasaların yerine geçmiştir. Bu süreç 71 sayılı Bölge Valiliği ile ilgili başlamış ve 1987 yılı Ohal KHK ile devam etmiştir. 1983 yılında kurulan 71 sayılı KHK ile kamu hizmetlerinin daha hızlı etki etmesi ve istenilen verime ulaşılması amacıyla birden çok ili kapsayan bölge valilikleri kurulmuştur. Ülke böylece 8 farklı bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler Erzurum, Diyarbakır, Adana, Kayseri, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir'dir. Her bölge en az 5 ili içermektedir. Seçilen bölgelere atanan valiler kamu hizmetlerinin bölgede verimli bir şekilde uygulanmasını, kamusal işleyişin ve genel güvenliğin sağlanmasına ve bölgenin ekonomik, sosyal, kültürel gelişimine fayda sağlayıcı düzenlemeler ile denetim

hizmetlerini sunmakla görevlidir. Ancak bölge valiliğine ilişkin ortaya atılan eleştiriler ve şikayetler bölge valiliği uygulamasının 11.07.1984 tarihli 71 sayılı KHK'nin reddine dair kanun tasarısı Genel Kurul'da kabul edilerek kanunlaşmıştır (Turan,2005:70-72).

ii) Olağanüstü Hal Bölge Valiliği: Olağanüstü hal bölge valiliği hakkında ki KHK 1987 yılında yürürlüğe girmiştir. Bölge Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli, Van, Şırnak ve Batman illerini içermektedir. Bu birleşimin amacı kesin bir dille açıklanmasa da güvenlik gerekçesiyle oluşturulmuştur. Sonraları Muş ve Bitlis de Ohal Bölgesine katılmıştır.

iii) GAP İdaresi: Gap idaresi de KHK ile 27.10.1989 tarihinde oluşturulmuştur. İdare Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şırnak, Şanlıurfa ve Batman illerini içine alan bölgenin kalkındırılması için gerekli altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma hizmetleri ve bölge halkının eğitim seviyesinin yükseltilmesi amacıyla gerekli önlemlerin uygulanması için kurulmuştur. Gap İdaresinin görevi müdafaa, asayiş, dış ilişkilerin siyasal boyutu, yargı ve yasama dışındaki tüm kamu hizmetlerini kapsar. Bölge de sektörler arası bütünlüğü sağlamak amacıyla bir bölge planı yapılması da GAP İdaresi görevleri arasındadır. Bu idare bölge çapında bir kamu kuruluşu olmasının yanında diğer bölge kuruluşlarından farklı olarak belediyelere ait imar, altyapı ve planlama yetkileri verilmiştir. Yapının görevi kuruluşundan itibaren 15 yıl olarak belirlenmiştir (Turan,2005:74).

1.4.2.6 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Bu planda da Kalkınma da Öncelikli Yörelere diğer bölgelerle olan kalkınmışlık farklarının çözümü için yapılan çalışmalar sürdürülmektedir. Kırsal kesimde yaşayanların ürettiklerinin değerlendirilmesi ve gelirlerini artırılmasına yönelik uygulamalar ve önlemler ön plandadır. Planda kamu yatırımlarının bölgeler arası gelişmişlik farklarını önlemede 'KÖY'lere ilişkin tasarrufunun yanında ekonomik ve sosyal altyapıya yatırım yapılması da plan dahilindedir. Kamu yatırımlarının sektörel dağılımında eğitim ve sağlık sektörüne bir eğilim mevcuttur. Bunun yanında özel kesim yatırımlarının imalat sanayinde ve ihracatla ilişkili alanlarda toplanması teşvik edilecektir. Böylece yatırımlar içinde özel kesim yatırımları da tedrici bir şekilde artacaktır (DPT,(ty),3-22).

Geri kalmış yörelere ilişkin yapılan uygulamalar bilindiği gibi önceki kalkınma planlarından bu plana dek sürdürülmektedir. Bu planda ise aynı derecede aşırı kalabalık bölgelerin sorunlarının da göz ardı edilmediği ve onlarında çözümlenmesi gerekliliği üzerinde bir görüş birliği sağlanmıştır. Ayrıca bu planda bir önceki planda geçerli olan bölgesel ayırım kapsamında 16 adet yöreye bölünme ile sonuçlanan politika göz ardı edilerek bölge planlamasının 'KÖY'lere kaydırılması ilkesi benimsenmiştir. Bu planda ayrıca başka bir ilk olarak Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarının uygulanacak politikalarda bir örnek teşkil etmesi açısından incelenmesi hususuna değinilmiştir (Akpınar vd,2011:103).

1.4.2.7 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000)

Kamuoyuna sunulan plan daha önce rastlamadığımız şekilde direk plana dair hedefler amaçlar ya da şartları sunmadan önce plan öncesi bir genel durum değerlendirilmesi çerçevesinde döneme ait dünyadaki gelişmeleri siyasi, ekonomik ve sosyal bir pencereden bakışla bizlere sunmuştur. Daha sonra olaylar ve etkileri Türkiye açısından incelenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin bu gelişen dönemsel olaylara karşı ne gibi önlemler alması gerektiği dile getirilmiştir. Tüm bu yeni yönelim Türkiye'nin sosyal mecradaki gelişmesini bütünsel bir yaklaşım ile daha da güçlendirmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Gelişen teknoloji bağlamında işgücü niteliğinin yükseltilmesi uluslararası piyasada rekabet edebilirlik açısından büyük önem taşır. AB ile uyum süreci de incelendiğinde sosyal güvenlik alanında yapılacak yeniliklerin sosyal güvenlik sistemini yaygınlaştıracığı ve aynı zamanda etkinleştirip özel sektörün de kullanımına sunarak ekonomik açıdan yaşayabilir duruma getirmek amaçtır.

Tüm bu gelişmeler dahilinde yani dünyada ki hızlı gelişme ve bu gelişme hızının yaşattığı rekabet edilebilirliğin zorlaşması Türkiye'nin çağın gerisinde kalmamak adına kalıcı yapısal değişim ve toplumsal dönüşümlere itildiği bir ortam hazırlanmaktadır(DPT, 1996,19).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel ilkeleri ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasal açıdan sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması olmuştur. Bu amaçlar dahilinde ulusal birliği artırmak gayesiyle bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı etki yapması planlanmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde coğrafi açıdan

benzerlik içeren iller için bölge ve alt bölge bazında uygulanan kalkınma politikalarının ihtiyaçlarını gidermek için 1994 yılında acil destek programı uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede de DAP, DOKAP Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi gibi bölgesel planlamalar gerçekleştirilmiştir (Akpınar vd,2011:103).

Planda Kalkınmada Öncelikli Yörelere projesi kapsamında faaliyetler sürdürülmeye devam etmektedir. Projeye ilişkin olumlu sonuçlar elde edilse de kesin bir gelişmişlik, istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir. Bu yüzden bölgeler arasında ki gelişmişlik farklarını gidermek için daha etkin bir uygulamaya ihtiyaç vardır.

1.4.2.8 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(2001-2005)

Planda ulusal kaynakların, yüksek ekonomik ve sosyal fayda getirecek biçimde geliştirilmesi ve bölgeler arası kalkınmışlık farklarının azaltılması temel amaçtır. Bölge planlaması açısından uygulanacak faaliyetlerde tutarlılık sağlanması ve planların hedeflerinin tutturulması için plan bölgeleri oluşturulacaktır. Gelir dağılımı adaletsizliği, bölgesel gelişmenin etkinleştirilmesi ve rasyonel kaynak dağıtımını amacıyla iller bazında il gelişme planları hazırlanacaktır. Ayrıca bundan önceki kalkınma planlarında da belirttiğimiz üzere kurulan (OSB)Organize Sanayi Bölgelerinin yanı sıra küçük sanayi siteleri ve orta boy işletmelerin yaygınlaşması için Örnek Sanayi Siteleri uygulamaya konulacaktır.

Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinin kalkındırılması faaliyetlerine kadınların bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik devlet eliyle kurslar açılacaktır. Doğu Anadolu Bölgesine ilişkin bölgenin kalkınmasına işlerlik kazandırması açısından, bölgenin mevcut değerleri olan tarım ve hayvancılık dışında ekonomik ve toplumsal gelişimi sağlayacak ve özel yatırımların bölgeye ilgi duyar hale gelmesi amacıyla Doğu Anadolu Projesi hazırlanmaktadır.

Aynı amaçlar dahilinde Doğu Karadeniz Bölgesinde sürdürülebilir bir kalkınma sağlayıp bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi amacıyla Japonya İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından yönlendirilen Doğu Karadeniz Gelişim Planı (DOKAP) çalışmalarında sonuca kısa sürede ulaşılabilecektir. Yine bu planda da Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Olağanüstü Hal Bölgesinde ki illere ilişkin teşvik sistemi devam etmektedir(DPT,2000,25-41).

1.4.2.9 Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013)

Plan AB'ne üyelik sürecine katkı sağlaması amacıyla onların mali takvimine uyum göstermesi için 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıl olarak planlanmıştır. Bu mali takvime uygunluk göstermek için planın Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması önceki planın bitiş tarihinden bir yıl sonraya ertelenmiş ve bu tarihler arası bir plan belirlenmiştir.

Planda ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri, rekabet gücünün geliştirilmesi, istihdamın desteklenerek artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın rekabet edilebilecek düzeye getirilmesi, bölgesel kalkınmanın sağlanması, kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması başlıkları altında bir tablo halinde sunulmuştur. Bu dönemde AB'ne uyum süreci çerçevesinde katılım ve sonraki dönem için gerekli idari yapılanmaya gidilirken, bir yandan da yeniden yapılanma çalışmaları hızlanacak, bürokrasi azalacak, görev ve yetki karışıklıkları giderilecek, koordinasyon mekanizmaları geliştirilecek ve karar alma aşamaları düzenlenerek toplumun katılımının sağlanmasına çalışılacaktır (Kalkınma Bakanlığı,2006,3-10).

Planda Türkiye'nin geçmiş dönemlerdeki tüm faaliyetleri göz önüne alınarak hali hazırda ab müktesebatınca değerlendirme aşamasında olan ülke tüm bu koşulları göz önüne alarak uygun politikaları uygulama çabasına girmiştir. Bu dönemde AB Bölgesel Kalkınma çalışmaları da incelenmiş olup benzer bir uygulama ülke için yararlı olacaktır düşüncesi hakimdir. Ayrıca bu dönemde önceki yıllar hazırlanan Güneydoğu Anadolu Projesi(GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı(DOKAP), Doğu Anadolu Projesi Ana Planı ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi(YHGP) çalışmaları sürdürülmektedir(Akgül-Uzay,2010:57)

1.4.2.10 Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

Planın asıl amacı 2023 hedeflerine ulaşılmasında bir durak olarak görülür. "Onuncu kalkınma planının etkin uygulanması amacıyla yıllık programlar, kurumsal stratejik planlar, bölgesel gelişme ve sektör stratejileri kalkınma planı esas alınarak hazırlanacaktır". Kalkınma planlarının işlerliğinin ve koordinasyonunun sağlanması Kalkınma Planı İzleme Ve Yönlendirme Komisyonu tarafından yapılacak ve sonuçlar

bakanlar kuruluna sunulacaktır. Küreselleşme ile artan üretimdeki uzmanlık üretim çatısının tek bir alanda toplanması gerekliliğini mas etmiştir.

Üretim süreci böylece yeniden şekillenip artık bir çok yerde aynı anda üretim yapılabilir hale gelmiştir. Böylece uluslar arası ticarete konu olan üretim, nihai ürünlerin yerini ara mallar almıştır. Maliyetleri azalan ulaşım, lojistik, bilgi işlem teknolojileri üretim ve ticaretin yeni yapıya uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır(Kalkınma Bakanlığı,2013,9-53).

Planın hedefleri ve politikaları dört temel ekseninde açıklanıyor. Bunların Birincisi nitelikli insan ve güçlü toplum , İkincisi yenilikçi üretim ve istikrarlı yüksek büyüme, Üçüncüsü yaşanabilir mekanlar ve sürdürülebilir çevre, Dördüncüsü kalkınma için uluslararası işbirliği.Önceki planlara kıyasla Onuncu Planın mekansal boyutları daha etkindir. Hem gelişmişlik farklarının azaltılması hem de kentlerdeki yaşam kalitesinin artırılması ön plandadır. Yerel ile merkez ilişkisinin de düzenlenmesine ve yerelin kurumsal kapasitesinin artırılmasına yönelik faaliyetler yapılmaktadır.

ilk defa bu planda gündeme getirilen kentsel dönüşüm ve sanayi dönüşümü arasında ki ilişkinin işlerlik kazandırılması da planı diğerlerinden ayıran bir başka önemli farktır. Planın diğer planlara göre bir başka farkı temel hak ve özgürlükler konusu ilk defa bu planda bir başlık olarak yer almıştır.

Türkiye’de ulaşılan gelişmişlik seviyesinde okul eğitim süresinin, okullarda verilen eğitim kalitesinden yüksek olduğu anlaşıldı. Dokuzuncu kalkınma planında gelişmiş ülkelerin okuryazarlık ve eğitim süresi konularında Türkiye’nin bu oranları yakaladığı belirtildi. Fakat Türkiye de ki üniversite sayısının sadece miktar açısından gelişim göstermesi dışında dünyada ki en iyi üniversiteler sıralamasında değişmeyen skala gelişimin sadece sayı olarak gerçekleştiğini gözler önüne sürmektedir. Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında verimlilik farkının en çok olduğu sektör tarım sektörüdür. Sektörün gelişmiş ülkeler gerisinde kalmasının sebebi tarımsal politikalarda ki uygulama problemleridir.

Eğer ki Onuncu Kalkınma Planı tam anlamıyla uygulanabilirse Türkiye orta gelir tuzağından çıkıp yüksek gelir aşamasına ayak basabilir. Bunun içinde planın siyasi açıdan desteklenmesi ve kamu yönetimi ile plan arasında ki ilişki sağlanmalıdır (Çağlar-Acar, 2013:5-30).

Siyasi destekten kastedilen planın içselleştirilmesi ve bunun idare tarafından kendilerine bir yol haritası gibi görülmesi gerekir. Kamu yönetimi ile ilişkilerin sağlanması ise kamuda ki bir birimin tüm faaliyetleri incelemesi ve rapor haline getirmesi, ikili arasında ki yani plan ve kamu yönetiminin uyumu açısından bir kilometre taşı olacaktır. Uygulanan tüm kalkınma planlarında gözlenen temel hedef GSMH'nın belirli oranda artırmak olmuştur. Bu sebeple bir kalkınma planı olmaktan ziyade daha çok büyüme planı özelliği göstermektedirler. Ayrıca ekonomik göstergelere atfedilen önemin sosyal gelişime verilmediği planlar olmuştur. Sosyal gelişime değer verilmediğinin kanıtı niteliğinde, sözü geçen planlarda hiç bir mekansal boyutun olmaması gösterilebilir. Kalkınma planlarında uygulanan tüm politikalar genel olarak dengeli gelişim konusuna değinmiştir. Geri kalmış yörelere ilişkin planlı gelişim oluşturulmaya çalışıldığı halde kentsel ve bölgesel gelişimde plansız bir gidişat mevcuttur. Geri kalmış yörelere ilişkin uygulanan politikaların iktisatçılar nerden nasıl ödün vereceklerinin kararına varamamışlardır. Bu durum idari yapıyı kararsızlığa itmiş ve beraberinde bölgesel kalkınma problemine etkin olmayan kısmi önlemlerle yaklaşımlarına sebep olmuştur.

Türkiye'de bölgesel kalkınma planlarında süreçler belirlenmeden hedefler belirlenmiştir. Böyle olunca da planların aksaması politikayı uygulayacak idari yapının bulunamaması ve büyümenin mekânsal farklılaşmasının gerisinde ki süreçlerin anlaşılmasında istekli olunmaması sonucu planlar beklenen sonuçları vermemiştir. Sonuçta bölgesel planların uygulanma döneminde bölgeler arası kalkınmışlık farkı daha da artmış ve dengesiz bir kalkınma ortamı oluşmuştur. Sorunun çözümü ise ulusal plana uygun bölgesel planlama çalışmaları yönetmektir (Arslan,2010:94-96).

1.5 TÜRKİYE'DE UYGULANAN DİĞER BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Bölgesel dengesizliklerin çözümlenmesi ve ekonomik kalkınmanın elde edilmesi, geri kalmış bölgelerin dengeli bir gelişim göstermesi temel alınarak oluşturulan bölgesel kalkınma planlarının yanı sıra aynı hedeflerle son olarak Onuncu Kalkınma Planı temel alarak hazırlanmış, kuruluşların üç yıl içerisinde uygulayacakları program, yatırım ve bütçe hazırlıklarını esas alan Orta Vadeli Planlar ve onlara kaynak oluşturan Orta Vadeli Mali Planlar yayınlanmıştır. Bunların yanında yatırım teşvikleri, organize sanayi bölgeleri, kurumsal sosyal sorumluluk ve kümelenme destek programı

gibi faaliyetler hayata geçirilmiş olup bölgesel kalkınma da diğer politikalara örnek teşkil etmektedirler.

1.5.1 Orta Vadeli Planlar

Bu planların ilk biçimi 2006 yılında olarak yürürlüğe girmiştir. İlk uygulama yılında Avrupa Birliğine katılım müzakereleri ile çakışan programın temelde amacı sürdürülebilir büyümeye katkı sağlamaktır. İlk uygulandığı 2006 yılında Avrupa Birliğine üyelik yolunda ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırıldığı, yaşam kalitesinin artırılmaya çalışılması faaliyetleri yürütmektedir. Böylece halkın refahı artırılırken gelişmişlik açısından Avrupa Birliği ortalamasına benzer oranlar yakalanmaya çalışılmaktadır.

Bu uygulamalar Avrupa Birliğine üyelik yolunda da artı faaliyetler olmuştur. Programların amacı bulunulan döneme ilişkin 3 yıllık süreçler içerisinde genel şartlarda oluşan değişimler dikkate alınarak her yıl düzenlenmiştir. Ve bu yüzden Avrupa Birliğine katılım müzakereleri döneminde ortaya çıkan program bu amaca hizmet eder şekilde faaliyet yürütmüştür. Bu plan ile mevcut ekonomik yapıyı sosyal politikalarla bütünleştiren program elde edilecek büyümenin tüm toplum kesimlerinin ve bölgelerin dengeli bir şekilde yararlanması açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca desteklenen kamu yatırımları ile yatırımların yönü sosyal ihtiyaç ve altyapıya yönlendirilmiştir. Böylece kamu yatırımları sayesinde bölgesel kalkınma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında planlar etkin bir rol oynayacaklarıdır (BUMKO,2005,2-6).

Dönemsel değişiklikler ve ihtiyaçlar bazında uygulamaları şekillenen orta vadeli planlar temelde makroekonomik politikalar çerçevesinde; büyüme ve istihdam, maliye politikası, para politikası ve fiyat istikrarı, ödemeler dengesi gibi alanlarda ekonomide ki istikrarı artırmak, büyümeyi yüksek ve sürdürülebilir kılmak, enflasyonu gelişmiş ülkeler seviyesine getirmek, kamu borcunun milli gelire oranında ki düşüş eğilimini sürdürmek amaçlı faaliyetler olarak bir bütünlük arz etmektedir. Orta vadeli mali planlar ise söz konusu üç yıl için açıklanmış olan temel amaç ve politikaların uygulanması amacıyla hazırlanan merkezi yönetim bütçe büyüklüklerini ve kurumsal bazda ödenek teklif tavanlarını ayarlayan doküman niteliğindedir.

Son yayınlanan orta vadeli program 2017-2019 yıllarını kapsamaktadır. Bu program dahilinde de ilk uygulandığı dönemki makroekonomik politikalar sürdürülmektedir. Son program incelendiğinde dönemin ekonomik şartları Dünya ve Türkiye olarak ele alınmıştır. Dünya da küresel büyüme halen zayıf bir görünüm sürdürmektedir. Dünya büyüme oranları uzun dönem ortalamasının altında seyretmektedir. Küresel ticaret ve yatırımlarda gözlenen yavaşlama devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde büyüme de potansiyel altında devam etmektedir. Ekonomiyi canlandırma amaçlı parasal genişleme politikalarının yetersiz kalması ve ABD’de ekonomik faaliyetlerin azalış göstermesi yanında Brexit kararı küresel ekonomiye ilişkin kaygıları artırıcı yöndedir.

Türkiye ise Orta Vadeli Plan hedefine uygun şekilde 2015 yılında yüzde dört oranında büyüme göstermiştir. 2016’nın ilk yarısında da GSYH’de %3.9 artış gözlenmiştir. Bu bilgiler ışığında beşeri sermayenin geliştirilmesi, işgücü piyasasının geliştirilmesi, teknoloji ve yenilik üretme kapasitesinin artırılması, fiziki altyapının sağlanması ve kurumsal kalitenin iyileştirilmesi şeklinde beş temel faktör üzerine politikalar uygulanacaktır. Yurt içi tasarrufları çoğaltmak, özel yatırımlar ve ihracat ile gelişimi sağlamak, ülkedeki bölgesel dengesizlikleri gidermek, teknoloji ve verimlilik düzeyleri artırılarak rekabetçiliğin sağlanması yolu ile kalkınmak esas temel olmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2016, 5-18).

Orta vadeli planlar uygulandıkları yıllarda ki önceliklere göre hareket etseler de uygulamaya konuldukları günden bugüne bazı temel başlıklar altında faaliyet sürdürürler. Bunlar: i) İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması ii) Toplumsal dayanışmanın sağlanması amacıyla yaşam kalitesini artırma faaliyetleri iii) Mevcut işletmelerin değişen piyasa ortamında rekabet edebilme güçlerinin geliştirilmesi iv) Bölgesel gelişimin sağlanması amacıyla yerel aktörleri etkinleştirecek politikalar v) Kamudaki aksak kurumlar lağvedilmesi ve halk odaklı hızlı etkileşimde bulunabilen esnek, saydam, hesap verebilen bir kamu yönetimi oluşturulması planların önemli hedeflerindedir.

Bölgesel kalkınmaya dair hedefleri daha ayrıntılı incelersek; planlarda bölgesel gelişme programlarının yerel aktörlerin yetkinlikleri incelenerek bölgelere özel planlara dönüştürülmesi, kalkınma ajanslarının yardımları ile yerelde kurumlar oluşturulması ve

merkez ile etkileşimin daha bütünleşik hale getirilmesi ,bölgelerin tarihi,kültürel ve doğal mirasları belli programlarla daha efektif hale getirilerek ve katma değer sağlanması, aşırı göç alan yörelerin sosyal ve fiziki altyapıları geliştirilerek ve göçlere sebep olan kırsal kesim refah azlığının yereli destekleyen projelerle artırılmaya çalışılması gibi faaliyetler karşımıza çıkmaktadır.

1.5.2 Yatırım Teşvikleri

Günümüzde bölgesel dengesizliklerin giderilip istikrarlı bir bölgesel kalkınma ortamının elde edilmesi amacıyla neredeyse her ülkede devlet eliyle teşvikler ve politikalar yürütülmektedir. Türkiye’de, bölgesel teşvik uygulamaları ile iller arası gelişmişlik farklarını en aza indirmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla kalkınma bakanlığı tarafından Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) adlı altında hazırlanan çalışma şu ana kadar ilki 2003 yılında olmak üzere ikinci ve son olarak 2011 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmada iller gelişmişlik seviyelerine göre 6 farklı bölgede incelenmişlerdir. Bu farklılığın yapılmasında ki amaç benzerlik gösteren bölgelerin beraber değerlendirilerek gelişmişlik düzeylerine göre teşvik almalarını sağlamaktır. Bu kapsamda 81 adet ilin 8 tanesi 1.bölgede ,13 tanesi 2.bölgede, 12 tanesi 3.bölgede, 17 tanesi 4.bölgede, 16 tanesi 5. Bölgede, 15 tanesi de 6. Bölgede yer almaktadır. Bu bölgeler kapsamında destek unsuru olarak yapılan teşvikler şu başlıkları içermektedir. i) Kdv istisnası, ii) Gümrük vergisi muafiyeti iii) Vergi indirimi iv) Sigorta primi işveren hissesi indirimi v) Yatırım yeri tahsisi vi) Faiz desteği vii) Sigorta primi desteği viii) Gelir vergisi stopajı desteğidir.

Teşvikler bölgesel,büyük ölçekli,stratejik yatırım teşvik uygulamaları ve genel teşvik uygulamaları olarak sınıflanırlar. İlk üç teşvik sınıflamasına dahil olamayan yatırımlar genel teşvik sınıflamasında değerlendirilirler. Söz konusun teşviklerden yararlanmak için her bir teşvik sınıflamasının koşullarının yerine getirilmesi şarttır. Bu koşullar asgari yatırım tutarı, asgari katma değer ortalaması, belirli yatırım konuları gibi değişkenler içermektedir.

Bu özellikleri sağlamanın yanında teşviklerden yararlanacak kurum ve kişiler ise şu şekilde oluşmuştur. i) Gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, birlikler, kooperatifler, iş ortaklıkları ii) Kamu kurum ve kuruluşları iii)Meslek kuruluşları ve

üniversiteler, iv)Dernekler ve vakıflar v) Yabancı şirketlerin Türkiye distribütörleridir (AKİB,2015,2-19)

Sonuç olarak yatırım teşvikleri çeşitli sınıflanmalara dahil olsa da kalkınma planlarında hedeflenenler doğrultusundaki faaliyetleri sebebiyle bölgesel dengesizliği direk etkileyen bir öneme sahiptir. Ekonomik uygulamaların teşviklerle belli alanlara(bölgelere) yöneltilmesi ve bölgesel kalkınma için gerekli yatırımların devlet eliyle gerçekleşmesi en önemli sorun olan bölgeler arası dengesizliğin ortadan kaldırılmasında başat rol oynamaktadır(Dinler,2001:195).

1.5.3 Organize Sanayi Bölgeleri

İlk olarak 19.yüzyıl sonlarında Amerika ve İngiltere’de ortaya çıkan organize sanayi bölgeleri anlayışı Türkiye’de 1962’de Bursa’da ortaya çıkmıştır. OSB’ler elektrik,su,doğalgaz ve altyapı hizmetlerinin sunulduğu alanlarda girişimcilerin yarar sağlamaları amacıyla kurulmuş organizasyonlardır(OSBDER)

Planlı kalkınma döneminde sanayi sektörünün önemine varan Türkiye iktisadi denge, ekonomik ve toplumsal kalkınma ve devamlı bir büyüme hızına erişilmesi gibi hedefler belirlemiştir. OSB’lerde diğer teşviklerle beraber ülke sanayisinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuşlardır. OSB’ler bölgesel kalkınma hedefine hizmet eder nitelikte az gelişmiş yörelerde sanayileşme ile bölgeler arasında ki kalkınmışlık farklarının azalmasına yardımcı olmaktadır. Bunun yanında birbirleriyle ilişkili ürünlerin bir program dahilinde üretilmesini sağladıkları içinde üretimde verimlilik ve karlılığı artırmaktadırlar (Karadaş,2012).

Sonuç olarak organize sanayi bölgeleri buldukları bölgelerde bütünlük bir faaliyet uygulamayı kolaylaştırdıkları için bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde ve geri kalmış yörelerin kalkınmış bölge seviyelerine çıkmaları açısından bir basamak niteliğindedir. OSB’ler buldukları bölgelerde planlı bir şekilde kalkınma sağlayarak ülke bütününde bir kalkınmışlık ortamı yaratılmasına yardımcı olurlar.

1.5.4 Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramı dünyada sürdürülebilir kalkınma değerinin önem kazanması ile gündeme gelmiştir. Türkiye’de de aynı amaçlarla desteklenmektedirler. Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluğun tarihi çok eskilere

dayanmaktadır. Bir nevi modern zaman vakıfları niteliğinde oluşmuşlardır. Bilindiği üzere vakıflar Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitim,sağlık ve güvenlik gibi kamusal hizmetlerinin temelini oluşturmaktaydı.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Planı(UNDP) Küresel İlkeler Sözleşmesi ile Türkiye'de KSS'nin yaygınlaşmasını arzulamaktadır. UNDP, KSS ile Türkiye'de temel hedef olarak kalkınma yolundaki problemlerin alternatif ve hızlı çözümler ile çözüme kavuşturulması amacı gütmektedir. Türkiye'de KSS pazarlama ve kurumsal itibar için kullanılmakta olup uluslar arası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmektedir. STK'lar ve kuruluşlar sürdürülebilir kalkınma ortamına beşeri sermayenin geliştirilmesi yoluyla katkı sağlamaktadırlar. Bunun yanında KSS ile alakalı herhangi bir özel kanun bulunmamaktadır. Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk kavramını bir alt başlık olarak görmeyen iki kuruluş mevcuttur. Bunlar Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği ve İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Dernekleridir (UNDP,2008,35).

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmada ekonomik faktörlerin olduğu kadar sosyal ve beşeri değişkenlerinde temel belirleyiciler arasında yer almaya başlaması ile Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile kalkınma kavramı bir arada kullanılmaya başlanmıştır. Asıl amaç olan sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanmasının sadece ekonomik değişkenlere bağlı olmadığı gerçeği hem dünya'da hem de Türkiye'de sosyal sorumluluğa verilen önemin artmasına sebep olmuştur(Gür,2012:102).

1.5.5 Kümelenme Destek Programı

Kümelenme aynı coğrafi alanda, aynı tarz üretim yapan piyasada faaliyet gösteren birbirleriyle ortak iş yapan ya da rekabet eden ticari işletmelerin ve bu işletmelere destek olan kamu veya özel kesim kuruluşlarının beraber bir faaliyette bulunmaları kısaca teşkilatlanmalarına verilen isimdir .Bir hizmetin uygulanmasına destek olan paydaşların bir birlik ve bütünlük çalışma içinde olmaları yapılmak istenilen hizmete daha çok katma değer sağlayacağı aşikardır. Kümelenme yaklaşımı yoksulluğun azaltılması ve devamlı bir sosyo-ekonomik kalkınma için önemli bir pozisyona sahiptir. Kümelenmeler temelde verimlilik ve istihdamın artırılması, firmalar arası etkileşimin kolaylaştırılması, yenilikçiliğe adapte oluşu hızlandırması ve cazibe merkezlerinin oluşumunda etkin bir rol oynamaktadır.

Kümelenmelerin tarihi incelendiğinde ABD'nin bu konudaki öncü ülke olduğu karşımıza çıkmaktadır. Silikon vadisi bu konuda ki ABD'deki ilk örnektir (BODTO,2012:1-6)

Kümelenmelerin Türkiye'deki resmi destekleyicisi olan UNDP Türkiye ise kümelenmelerin kalkınma faaliyetlerine olumlu etkisinden dolayı ülkede 2000 yılından bu yana kalkınma yolunda yapılan projelere kümelenmelerin dahil edilmesi için büyük bir çaba sarf etmiştir. (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,(ty),8-21).

Kümelenmelerin bölgesel kalkınmada efektif bir rol oynadığını fark eden ülkeler kümelerin gelişimini sağlayıcı ortamların oluşturulması amacıyla ekonomik programlar uygulamaktadır. Örnek olarak 1992'de İspanya, Küme Destek Programı ile 12 adet küme kurulmasını sağlamıştır. Benzer programları Japonya, Fransa, Güney Kore ve İskandinav ülkelerinde görmek mümkündür. Ülkemizde ise küme adı altında değil de bölgesel birlikteliği teşvik eden, kümelenmeyi destekleyen programlar mevcuttur. Bunun yanında kalkınma ajansları da kümelenme ile alakalı çağrı merkezleri mevcuttur. Bu çağrılardan yararlanmak isteyen kurum ve kuruluşlar ajanslardan aldıkları referans doğrultusunda değerlendirilirler. Türkiye'de uygulanan kümelenme destekleyici programlar şu şekildedir.

i)KOSGEB-İşbirliği Güçbirliği Destek programı

ii) Tübitak Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri Destekleme Programı

iii)Dış Ticaret Müsteşarlığı-2010/B sayılı Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Tebliğine İstinaden Uygulanan Destekler.

Ayrıca Türkiye'de kümelenme alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu konuda ilk kümelenme temelli çalışma olan (2003) Bartın ili Bölgesel Kalkınma Projesi karşımıza çıkmaktadır. Bu projeyle bölgedeki dünya ölçeğinde rekabet edebilme potansiyeli olan sektörlerin etkinleştirilmesi ile ekonomik büyümenin sağlanması amaçlanmıştır.

İlk yapılan projenin dışında OSTİM tarafından Rekabetçilik ve Kümelenme Analizi,Savunma Sanayi Kümelenme Analizi, UNDP VE GAP idaresini birlikte yürüttüğü GAP Bölgesi Kümelenme çalışmaları,İstanbul Büyükşehir Belediyesi

İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi tarafından Sanayi ve Hizmet Sektörleri Rekabetçilik Analizi,Konya Sanayi Odası Kümelenme Çalışmaları, Elazığ Valiliği tarafından yapılan Kümelenme Temelli Stratejik Ekonomik Kalkınma Projesi, Mersin İl Özel İdaresinin Tarım Gıda Sektöründe Kümelenme Projesi ve İzmir Kalkınma Ajansı tarafından sağlık sektöründe iletişim ve işbirliği platformu olan İNOVİZ Sağlık İçin İzmir gibi kümelenme çalışmaları mevcuttur(SMENET).

Sonuç olarak kümelenmeler firma rekabetçiliğini sağladığı gibi örneklerden de anlaşılacağı üzere faaliyet gösterilen bölgelerde katma değer yaratacak uygulamalarda bulunmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada etkin bir rol üstlenmişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ ORTAYA ÇIKIŞI, İŞLEYİŞİ, AMAÇLARI VE ÖRNEKLERİ

Küreselleşme ile birlikte önemli bir hal alan mekansal politikalar ve uygulamalar yerel ekonomilerin mevcut ekonomik şartlar içerisinde ki rolünü artırmıştır. Gelişmiş ülkelerde ki büyük ölçekli endüstriler daha uygun maliyet seçenekleri arz eden yörelere doğru bir kaçışa yönelmişlerdir. Yerelde ekonominin en işlek ve etkin olduğu küçük ve orta büyüklükteki işletmeler kriz ortamlarında esnek ve dinamik yapılarından dolayı küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklardan etkilenenler dahi büyük işletmelerin aksine olumsuz durumlara daha etkin cevap veren kurumlar olmuşlardır. Ayrıca karar alma süreçlerinde ki demokratik ve adem-i merkezîyetçi yapı onları ön plana çıkaran önemli hususlardan biridir. Küreselleşmenin etkisi ile bölgesel kalkınma anlayışı da değişiklik göstermek zorunda kalmıştır. Hedefleri endüstriyel mekanların düzenlenmesi, dış yatırımın cezbedilmesi, yerel yönetimlerle iş dünyası arasında ki anlaşmazlıkların çözümü gibi noktalar içeren bölgesel kalkınma anlayışı yerini yerel aktörlerin ekonomik faaliyetlere katılımının teşvik eden, dış yatırımın cezbedilmesinin yanında yerel dinamiklerin de cezbedildiği içsel büyüme anlayışına dayanan yeni bir bakış açısına bırakmıştır(Turan,2005:16-17).

Bu bakış açısı küresel rekabet ortamında ki olumsuzluklara karşı yerel ortaklık ve işbirliklerini güçlendirme üzerine bir strateji geliştirmiştir. Ortaklık ve işbirliğinin ön planda tutulduğu bu strateji ortamında küreselleşme ile birlikte gündeme gelen adem-i merkezîyetçilik çerçevesinde yeni bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Ve bu kurum kendisine yönetim kavramı içerisinde kendine yer bulur. Yönetim kalkınmanın nasıl gerçekleşmesi gerektiği ile ilgilendir. Yönetim bireylerin ve toplulukların kendi ekonomik geleceklerinde söz sahibi olmaları için yerel yönetimlerle ortak bir çalışma ortamı yaratır. Böylece yönetim iş ortamlarının iyileşmesi için yerel yönetimler ve iş çevreleri arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için gereklidir. Uygulanacak stratejiler iş ortamlarını iyileştirmek için şartken, iyi bir yönetim ön koşuldur (Çakmak,2006:156).

Yönetim bir anlamda fikir birliği oluşturulmasıdır. Yönetim bağlamında yerel kalkınma da seçilmiş yerel kurumlar önemli bir pozisyona yükselmişlerdir. Bu

kurumlar il ve belediye yönetimlerinden oluşmuştur. Ama bu kurumlar bir nebze dezavantajlı kurumlardır. Uzun vadeli sosyal ve ekonomik çıkarları düşünmeksizin yapılan kısa vadeli politik tercihler ileriki yönetimler için sorun olmanın yanında bölgesel bir takım ekonomik sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu ve benzeri sorunlardan dolayı yerel de ortak bir vizyon hedeflemesinin gerçekleşmesi için bir yönetim kavramı içerisinde kendine yer bulan bir kurum olduğunu dile getirmiştik. Bu kurumlar da bölgesel kalkınma ajansları şeklinde hal olmuşlardır. Günümüzde çok sayıda bölgede kurulmuş bölgesel kalkınma ajansı vardır ve bunların hepsi farklı yapılara sahiptir. Fakat her ne kadar farklı yapılara sahip olsalar bile onların başarılı kurumlar olmaları için ortak birkaç şartı sağlamaları gereklidir.

- i)Yerel aktörler arasında iş birliğinin ortak hedeflere hizmet etmesi,
- ii)stratejik planlamanın aktifliği,
- iii)yerel dinamikleri etkinleştirmek

gibi temel ilkeler ajanslara ilişkin başarı basamaklarını oluşturur. Bölgesel kalkınmanın başarılı bir uygulama olması için bölge içinde yer alan kurumların ortak bir kalkınma anlayışı çerçevesinde bir araya getirilmesi gerekir. Bölgesel kalkınma anlayışı ulusal ve küresel çabalardan geri kalmamalıdır. Aksi halde ajans belirlenen vizyon çerçevesinde faaliyetleri sürdürse dahi dışa yönelik olmayan bir kurum kalkınma da her ne kadar yerellik ön planda olsa da ortak bir görüş çerçevesinde ortak planlar yürütülen ajanslar seviyesine gelmesi imkansızdır.Yani bir bölgesel kalkınma ajansının başarıya ulaşması için içsel kaynakların teşviklendiği ve bölge dışından kaynak aktarımının yadsınmadığı bir politika yürütülmelidir. (Çakmak,2006:61-62) Günümüzde Avrupa Birliği alanı içinde ortaya çıkan yeni bölgecilik anlayışı bilindiği gibi Kalkınma Ajansları diye adlandırılırlar. Bu sistem kamu işletmeciliği ve yönetim anlayışının uygulama şekillerinden biridir. Sistemin temel amaçları da küreselleşme ile farklılık gösterip bölgeler arası eşitsizlikleri çözmek bir yana bölgeler arası rekabeti sağlamak olmuştur (Turan,2005:181).

2.1. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TANIMI ve GENEL ÖZELLİKLERİ

Kalkınma ajansları bölge kavramına ilişkin birbirinden farklı birçok tanım olduğu gibi aynı şekilde, değişik hukuki yapı, mali özellikler, buldukları bölgenin özellikleri, ajansın faaliyet alanları ve yönetim şekli gibi belirleyici noktalardan ötürü

birbirlerinden farklılık gösterirler. Ama genel de ortak amaçları çözülemeyen bölgesel sorunları gidermektir. En genel tanımlama ile bölgesel kalkınma ajansları ulusal kalkınma hedefleri ve bu çerçevede hazırlanan vizyon dahilinde faaliyet yürüten, bağımsız idari yapıya sahip, belli bölgelere o bölgenin sosyo-ekonomik yapısını geliştirmek için kurulan ve mali açıdan devletin kısmen veya tamamıyla finanse ettiği kuruluşlardır (Kumral,1993:50).

Dünya Bankası bölgesel kalkınmaya ilişkin yaptığı tanımlama da kalkınmayı hızlandıracak içsel ilişkileri kuran, işleten ve destekleyen yapılardır açıklamasında bulunmuştur. Kısaca kalkınma ajanslarının görevini istihdam yaratmak, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri geliştirmek ve finanse etmek olarak açıklamıştır.

Avrupa'daki Bölgesel Kalkınma Ajansı Birliği EURADA ise bölgesel kalkınma ajansını şöyle tanımlamıştır.

Misyonu bir alanını ortak veya genel çıkarlarını gözetmek olan her bir organizasyon bir kalkınma ajansıdır. Bu bağlamda kalkınma ajansının yönetimi, mali kaynaklanması veya görevleri bakımından yerel veya bölgesel bir otorite ile belli bir ilişkisi olmalıdır. Ayrıca, bir ülkeninkinden küçük olacak şekilde, yeterli derecede geniş bir çalışma alanı olmalıdır (EURADA 1999:4; Aktaran: Çakmak,2006:65).

Birlikte Yönetim, Kurumsal Değişim ve Bölgesel Kalkınma adlı bir kitap yazan Prof. Henrik Halkier ve Prof. Micheal Danson ise bölgesel kalkınmayı “*Bölgesel merkezli, kamusal olarak finanse edilen ve geleneksel merkezi ve yerel hükümet idari yapılarının dışında olan, ekonomik kalkınmayı ilerletmek için şekillendirilmiş kurumlar*” olarak yorumlamıştır (EURADA 1999:4; Aktaran: Çakmak,2006:65). Lynden ve Arnold ise bölgesel kalkınmayı “*Merkezi hükümetlerden bağımsız idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluş*”(EURADA 1999:4; Aktaran: Çakmak,2006:65) şeklinde olağan tanımlara ek bir alternatif sunmuştur.

Bölgesel Kalkınma sistemindeki küreselleşme temelli değişim, kalkınma anlayışının artık ulusal-merkezi anlayıştan sıyrılıp esnek yönetim anlayışı ile yeniden kurgulanması zorunlu kılmıştır. Kılavuz olarak merkezi idarenin kabul edildiği yukarıdan aşağıya doğru yaklaşım yerine bölgesel-yerel yerleşiklerin söz sahibi olduğu

aşağıdan yukarıya doğru bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yeni anlayış şekli kamusal irade ile gerçekleşen ulusal bölgesel kalkınma fikrini benimsememektedir. Bu fikrin benimsenmemesine temel sebep olarak kamusal irade kaynaklı kalkınma anlayışının kendi yararına bir takım faaliyetler dışında asıl konu olan bölgesel kalkınmaya herhangi bir katkı sağlamaması ve gerçek girişimciliği engellemesi gösterilir. Bölgesel kalkınma ajansları yerleşik ve yabancı yatırımcılara en etkin çalışma koşullarını, küreselleşme ile rekabet ortamının arttığı dünya pazarında merkezi anlayıştan sıyrılarak sunmaktadır. 1950'lerde merkezi hükümetin temel belirleyici olduğu bir yönetim anlayışında varlık sürdüren kalkınma ajansları 1990'larla beraber özel sektör ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine etkin katılım sağlaması ile karar süreçlerinde doğrudan yer alan kurumlar olmaya başlamışlardır (Turan,2005:182-183).

Kalkınma ajanslarına ilişkin tanımlardan da görüldüğü üzere kalkınma ajanslarına ilişkin tek bir açıklama yoktur. Fakat bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik ayırt ediciliği sağlayan özellikler mevcuttur. Aşağıdan yukarıya doğru uygulanan kurumsal politikaya sahip kuruluşlarda ajanslar geniş bir alana sahip politika araçlarının entegrasyonunu sağlar yapıdadırlar. Organizasyon yapısı incelendiğinde hükümet tarafından kurgulanmış ya da yarı-özerk kamu kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar stratejik olarak finansman sağlama, altyapı gibi uygulamalar yerine daha çok yol gösterici politikalar içerisinde yer alırlar. Bu gibi özellikler onları farklılaştırmıştır (Doğruel,2012:9).

Bu kurumlar düzenleme ve denetleme kurumları benzeri özellik gösterip kamunun son sözü söylediği anlayıştan sıyrılarak karar mekanizmasını kamunun elinden alıp, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan varlıklara dağıtan idari,ekonomik ve politik kuruluşlardır. Bu kuruluşların asıl kurulma sebepleri, bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, özel sektörün geleceği açısından yerel çözüm bulma ve bölgesel taleplere karşılık verebilecek yeni ürün üretimi ve hizmet sağlanması noktasında finansal destek sağlamaktır (Maç,2006:1). Bölgesel kalkınma sisteminin daha iyi anlaşılır olması için sistemin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmamız lazımdır. Kalkınma Ajanslarının işleyişi bazı ilkelere dayanır. İlkeler şu şekilde sıralanabilir:

i)Kalkınmanın gerçekleşmesi sadece kamu desteği ile olmamalıdır.

ii) Bunun yanında kamu yatırımları da sadece altyapı yatırımları ile sınırlandırılmamalıdır.

iii)Kalkınma ve gelişme özel sektör yönetiminde olmalıdır.

iv)Girişimcilerin kalkınmaya fayda sağlamaları için işlemleri kamuda hızlandırılmalıdır.

v)Sanayinin kurulmasının koşulu olan sosyal altyapı gelişkin bir düzeye taşınmalıdır.

vi)Dışa açık üretim yapan işletmeler iç piyasaya yönelik üretim yapanlara karşı desteklenmelidirler. Kalkınma uluslararası bir etkileşim ile oluşur. vii)İşletmeler düzenlerini kurana dek kamu tarafından desteklenmelidirler (Turan,2005:182).

Kalkınma ajanslarına ilişkin ortak bir tanım yapılamamasına rağmen, ajansların hepsi için geçerli birkaç özellik sıralanabilir. Temelde yerel işletmelerin etkinleştirilip ve bu sayede tüm aktörlerin kalkınmada etkin bir rol üstlenmesinin sağlanması için gerekli ön hazırlık olan stratejik planın düzenlenip uygulanması için destek ortamının yaratılmasında rol oynarlar.Bu amaç doğrultusunda aktörler arasında bir birlik oluşturan, yereli hareketlendiren, mevcut bölgeye dışarıdan kaynak sağlamak amacıyla dış yatırımcıyı teşvikleyen, finansal açıdan kalkınma da rol oynayan işletmelerin düzenlerini kurana değin kamu tarafından desteklenmesini sağlayan, idari anlamda ise tavandan tabana ya da tabandan tavana doğru bir hiyerarşi bulunan ve bu işleyiş çerçevesinde duruma göre bağımsız faaliyetler yürüten kurumlardır.

Ajanslar kurumsal kimliğe sahip olma, kamu kaynaklı kurulma, siyasi irade karşısında bağımsız veya yarı otonom olma, piyasadaki değişime hızlı adapte olma, sınırları belirli bir yöreyi kapsama, sosyo-ekonomik faaliyetlerde bulunma,ve en büyük finans kaynağı kamu olma gibi başlıklar altında toplanırlar. Kurumsal kimlik ile kastedilen, ajansların idari ve mali bağımsızlık çerçevesinde kendi karar organları ile karar alıp uygulamasıdır. Başka bir deyişle kalkınma ajansları tüzel kişiliğe sahip ve bağımsız bir bilinç ile uygulamalarda bulunurlar. Öte yandan kalkınma ajanslarının sahip oldukları tüzel kişilik ülkelerin gösterdiği yönetsel farklılıklar çerçevesinde değişik şekillerde bulunurlar. Bu farklı şekiller kamu tüzel kişiliği ve özel hukuk tüzel kişilik biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Kamu tüzel kişiliğe sahip ajanslar yerel bölgesel idareler tarafından kurulurken,özel hukuk tüzel kişiliğine sahip ajanslar

dernek,vakıf ve kamu kurumu niteliğinde ki STK'lar tarafından oluşturulurlar (Tamer,2008:14).

Kamusal işleme kurulma başlığı ise ajansların kuruluş biçimlerinin çoğunun merkezi idare tarafından oluşturulmuş olduğunu ifade eder. Siyasi irade karşısında bağımsız veya yarı otonom olma özelliği ile anlatılmak istenen ajansların merkezi veya bölgesel idareler tarafından kurulsalar ve önemli bir kısmı kamu tüzel kişiliği olsa da ajansların siyasi irade karşısında özerk veya yarı otonom oldukları bilinmektedir (Tamer,2008:15).Bu nokta da kalkınma ajanslarının yasal statülerinin her ülkede farklılık göstermesine rağmen mali ve personel yönetimi esnekliğini sağlayabilmek ve hızla farklılaşan kalkınma hususlarına ayak uydurabilmek ve rekabette geri kalmamak için kamu kuruluşları olmalarının yanında özel hukuka tabi kuruluşlar olarak kurulmuşlardır (Özen,2005:5).

Ajanslar esnek ve şeffaf bir yapıya sahiptirler. Ajansların başarılı olmaları için, değişen küresel dünyaya ayak uydurmaları lazımdır. Ve bunun içinde onlar esnek bir yapıda olmalıdırlar ki oluşan değişim ihtiyacına hızla cevap verip, değişime ayak uydurup dönem şartlarından uzaklaşmadan varlıklarını idame ettirsinler. Ajansların belli bir coğrafi bölgede kurulmuş olması, kalkınmanın değişken yapılı bir özellik göstermesi ile ve ülkenin farklı yörelerinin farklı kalkınma potansiyele sahip olması gibi durumlar, merkez yönetim tarafından yapılacak olan bölgeye dair saptama, izlenme ve oryantasyon faaliyetlerini zorlaştıran engelleri oluşturmaktadır. Bu yüzden sınırları belli,gelişme potansiyelleri benzer bölgelerde,kalkınma planlarının ortak karar ile yerel aktörler tarafından belirlenip uygulanması gündeme gelmiş ve dolayısıyla kalkınma ajanslarının faaliyet gösterdiği bir coğrafi alan belirlenmiştir (Tamer,2008:17).7

Bölgesel kalkınma ajanslarının sosyal hedefleri arasında kendine yer bulan sosyo-ekonomik yapıda faaliyet göstermek,bölgenin kalkınmasında bir katalizör görevi görmektedir.Bu bağlamda sosyal gelişime odaklı hedefler saptanmıştır.Bu hedefler; rekabete dayalı bir iş çevresinin oluşturulması,küreselleşmiş dünyaya uygun rekabet avantajı sağlayan işgücü yetiştirilmesi,altyapının geliştirilmesi, devletin finanse etmesinin sağlanması,bölgenin ve sağlığın iyileştirilmesi ve kalkınmada söz sahibi olacak kurumların oluşturulması gibi alanlara hitap eden ileriye dönük amaçlardır (Kayasü vd,2003:10).

Ajansların kamu tarafından finanse edilmesi ise kalkınmaya yönelik politikaların ulusal seviyelerde belirlenmesi ,bölge planlarının ulusal plana uyum içerisinde olması gerekliliği ve ulusal plan uyumlu sektörel gelişimin desteklenmesi gibi konuları beraberinde getirir.Bu konuda ajanslar üzerinde yapılan bir inceleme ile kalkınma ajanslarının 4 ana gelir kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Bu kaynaklar; i)Kamu fonları(Yerel veya merkezi idare tarafından direk verilen fonlar) ii)Faaliyet gelirleri iii)Özel sektör kaynaklı fonlar iv)Uluslararası fonlar ve projeler şeklinde izah edilmiştir. Kamu tarafından sağlanan fonlar ise ajansların birincil finansal kaynağını oluşturmaktadır (Aydoğdu vd,2008:16).

Her ne kadar ajanslar kamu tarafından finanse edilseler dahi kamunun finanse etme düzeyi ajansın ve ülkenin sahip oldukları özellikler itibariyle farklılıklar arz etmektedir. Merkezi veya bölgesel hükümetlere doğrudan bağlı kamu tüzel kişi niteliğindeki ajanslardaki kamu finansmanı, kamu tüzel kişiliği olmayan özerk oluşturulmuş ajanslara göre daha fazladır (Tamer,2008:22).

2.2. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu 20.yy.'ın ikinci çeyreğinin başlarına kadar uzanmaktadır. Kalkınma ajanslarına yönelik dünyadaki ilk örnek ABD'de kurulan TVA (Tennessee Valley Authority)'dır. TVA ülkenin diğer bölgelerine nazaran daha yoksul sekiz güney eyaletinin kalkındırılmasına yönelik kurulmuş bir bölgesel kalkınma programıdır (Kumral,1993:49).

Bölgesel kalkınma ajanslarının yaygınlaşması kalkınmada bölgesellik anlayışının gelişmesiyle paraleldir. Kalkınmada bölgeselliğin önem kazanması 2. Dünya Savaşı'nın bitimiyle başlar. Savaşın meydana getirdiği yıkımın sanayi sektörüne yaptığı vurgun nedeniyle bölgelerin yeniden yapılanması ihtiyacı ile bölgesellik önem kazanmıştır (Turan,2005:66).

Yeniden yapılanma aşamasında ki bölgelerin diğer bölgelerle olan kalkınmışlık farklarını ortadan kaldırmak amacıyla birçok bölgede kalkınma politikası uygulanmıştır. Bölge kalkınmasına dair ilk uygulamalar incelendiğinde bu konuda İtalya'da Mezzogiorno bölgesi için yapılan Güney Kalkınma Yönetimi en önemli uygulamalardan biridir. Brezilya'daki Nordeste, Kolombiya'daki Oriente, Ürdün'deki Ürdün Vadisi kalkınma planları diğer ülkelere yönelik ilk örnekleri sunmaktadır

(Ergun,1993:72).1950'li yıllar ise Amerika'da ortaya çıkmış olan kalkınma Ajanslarının Avrupa'da da boy göstermeye başladığı yıllar olarak bilinmektedir. Avrupa'da kalkınma ajanslarına ilişkin olan talebin artması şu sebeplere dayandırılmıştır;

i)İkinci Dünya Savaşı

ii)Küreselleşme süreci

iii)Bölgesel Kalkınmaya yönelik uluslar arası fonlardaki artış.

İkinci Dünya Savaşı sebebiyle oluşan mali kaynaklardaki çöküş ve bununda beraberinde getirdiği huzursuzluk ortamının yanında görece daha iyi bölgelerde ortaya çıkan teknolojik ve bilimsel gelişim Avrupa'da kalkınmışlık farkları oluşmasına sebebiyet vermiş hatta hâlihazırda savaştan dolayı mevcut olan bölgeler arası kalkınmışlık farkları iyice artırmıştır. Örneğin Fransa'da Paris'in ülkenin diğer bölgeleri ile ne ekonomik açıdan ne de sosyal yapı bakımından karşılaştırılması mümkün değildi.Başkent tamamen izole bir şekilde ülkenin diğer yörelerinden farklı olarak kalkınmıştır. toplam Aynı şekilde İtalya'da mevcut güney kuzey gelişmişlik farkının daha da ileri safalara gelmesi bir başka örnek olarak gösterilebilir. Bu gibi gelişmeler Avrupa arenasında bölgesel politika ve araçlarının değerlendirilmesine ve bölgesel kalkınmışlık farklarının çözümü için hem idari açıdan hem de sosyal açıdan yörede bilinç oluşmasına sebep olmuştur (Tamer,2008:6).

İlk başlarda savaşın olumsuz etkilerini silmek için oluşturulan ajanslar zamanla bölge özelliklerine göre şekillenip diğer ekonomik sıkıntıya yol açan sorunların çözümlerine odaklanmıştır. 1960 ve 1970'lerde dönem şartlarına göre diğer bölgelere ülkelere nazaran kalkınmışlık özelliği gösteren ülkelerin başkentlerinde yaşanan sosyo-ekonomik farklılaşmalar bu tip ülkelerde kalkınma ajanslarının çoğalmasına neden olmuştur. Bunun yanında geçiş ekonomilerinde piyasa ekonomisi sisteminin kabulü ile mevcut kuruluşlar kapanmaya veya revize edilmeye başlanması ile bölgede işsizlik en önemlisi olmak üzere bir sürü problem oluşmuştur. Bu tarz ülkelerde artan işsizlik sorununa cevap verebilmek adına ve ekonomik kalkınmayı hızlandıracak yeni arayışlar içerisine girilmiştir. Bölgesel kalkınma ajansları yerel aktörlerin ekonomik kalkınmaya katılmasına ilişkin yapmış olduğu teşvik vb. planlar ve atıl iş gücüne yönelik sunduğu

eğitim projeleri ile bu b6lgelerde kalkınma ajanslarına y6nelimin sebeplerine temel oluşturmuştur (Çakmak,2005:67-68).

1990'lı yıllarda b6lgelere rekabet edebilme g6c6 ve devamlı bir kalkınmışlık ortamının sağlanması amacıyla AB fonlarının b6y6k destek sağlaması kalkınma ajanslarına verilen değerin katlanmasına neden olmuştur. Artan değer ajanslara y6nelik sayıların da artmasına sebep olmuştur (6zen,2005:6).

Bir başka kalkınma ajansına y6nlendiren sebep ise k6reselleşme ile değişen ekonomik ortama ayak uyduramayan bireyler, esnek işg6c6, hızlı iletişim ve bilgiye dayalı servet oluşumuna cevap verememektedirler. Bu durumda değişen yeni ekonomik ortama uyum için mevcut ekonomilerin yeniden kurgulanması gerekmektedir. Bu noktada yeniden kurgulama işini 6stlenecek olan kurum b6lgesel kalkınma ajansları olacaktır. Bir başka kalkınma ajansına olan ilgiyi artıracak gelişme de uluslar arası 6rg6tlerin b6lgesel 6leğin 6nemine değinmesi ve bu yolda gerekli programların gelişimi ve uygulanması işlemlerini b6lgesel kalkınma ajanslarının yapması gerekliliğini 6ne s6rmesi ajanslara olan ilgiyi artırmıştır. T6m bu gelişmeler ışığında farklı b6lgelere hitap eden birçok kalkınma ajansı kurulmuştur. İlk kurulan b6lgesel kalkınma ajansları daha çok mekansal planlama amacıyla kurulurken, değişen ve gelişen piyasa sistemi b6lgesel kalkınma ajanslarının daha çok yetki ve daha b6y6k sınırlara sahip olması gerekliliğini g6zler 6n6ne s6rm6ştur. 6nceleri g6revi sadece mevcut b6lgeye yabancı kaynağı çekmek olan kalkınma ajansları sonraları kalkınma işini içselleştirerek b6lge yerleşiklerini sosyo-ekonomik y6nden gelişimini sağlayacak projeler sunmaya başlamışlardır. Kalkınma ajansları'nın bu kadar yayılmasında 6nemli bir paya sahip bir diğer hususta AB ve diğer uluslar arası b6y6k kuruluşların b6lgesel kalkınmaya dair olan finansal kaynakları az bulup fonlamayı artırmalarıdır.

K6reselleşmenin de etkisiyle farklılaşan mevcut d6nem şartları temelde hedefi istihdam sorunlarını gidermek olan ajansların değişimine sebep olmuştur. Değişimin sebebi ise, hakim olunan b6lgeye dair kalkınma stratejisi geliştirmeye başlayan ajansların bu yolla değişik fonksiyonlar kazanması ile farklı alanlara y6nelmesi olarak açıklanmıştır. Bu yolla kalkınma ajansları eskiye nazaran daha etkin bir yapıya b6r6nm6řt6r (EURADA,1999:19).

Bunun yanında sayıları hızla artan kalkınma ajanslarını bir araya getirmek amacıyla Şu an yaklaşık 25 Őlkeden 150 ve daha fazla üyesi olan ve Brüksel’de Aralık 1991’de kurulan Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği, ajanslar arasında bilgi ve tecrübe paylaşımı yapılarak daha etkin ve hızlı bir kalkınma sağlamak, yerel ve bölgesel kalkınma alanında ki en işlevli politikaları desteklemek ve diğerlerinin de uygulayabilmesi için tanıtımını yapmak, Őirketler ve KOBİ’lere ilişkin destek programlarını geliştirmek, hem Avrupa Komisyonu hem de diğer topluluk kuruluşları ile teknik işbirliğini artırmak, Avrupa Birliği dışı Őlkelerinde ki kalkınma ajanslarını desteklemek suretiyle bir takım projeler yürütmektedir (Tamer,2008:9).

Aslına bakılırsa Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ortaya çıkışını daha kavramsal bir açıdan incelemek istersek karşımıza küreselleşmiş dünyanın meydana getirdiği globalleşme, yerelleşme ve her ikisinin birleştiği glokalleşme kavramının kalkınma ajanslarının oluşumuna ön ayak olduğu ortaya çıkmaktadır. Glokalleşme uluslararası ilişkilerde küresel hareket etmeyi, kendine yeterlilik ya da içe kapanık bir sistem yerine dışa açılmayı, dünya ile aynı andan hareket etmeyi, Őlke içinde ise ekonomi ve siyaseti yönlendirmek yerine yerel yönetimleri güçlendirmeyi amaçlayan kavramdır (Aktan,1998:3).

Tüm bu gelişmelerin devamı niteliğinde olan yönetim kavramı ise devlet kurumlarında üst düzey yöneticilik pozisyonunda bulunan kişiler,özel sektör ve STK’lar ile oluşturulan parasal ve yönetsel açıdan bağımsız bir teşkilatlanmadır. Böylece kamu özel sektöre yavaştan kaydırılmaktadır. Bunun devamlılığının sağlanması için de finansal, yönetsel, sosyal açıdan desteklenen bir ortama ihtiyaç vardır. Bu ortam ve ortamın sağlanmasında ki gerekli araçlar devamlılığı sağlayacaktır. Bu yönetişimin oluşturduğu en etkin araçlardan birinin de bölgesel kalkınma ajansları olacaktır. Bu ajanslar birçok değişik alanda etkin proje uygulaması ile bağımsız uygulamalar da bulunarak bölgesel gelişim için gerekli stratejiyi geliştirip altyapı oluşturacaklardır (Çalt,2012:2).

Bu gelişme ile klasik yukarıdan aşağıya doğru olan anlayış yerini tam tersi Őekle bırakarak olağan bölgesel kalkınma sorununu yerel aktörlere kaydırmıştır. Geleneksel olarak adlandırılan yukarıdan aşağıya doğru olan politikalar merkezi yönetim tarafından bölgesel eşitliği sağlamak adına yapılyordu.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi alt yapı ve finansal destek gibi politika araçlarına başvuruyorlardı. Bölgeselleşmenin önem kazanması ile öne çıkan aşağıdan yukarı doğru olan politika uygulamaları ise hedef olarak eğitim ve danışmanlık politikaları ile bölgesel eşitliğin yanında daha çok rekabet edebilirliği artırmayı hedeflemiştir(TEPAV,2008:275-289).

2.3. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ TÜRLERİ

Daha önce de dile getirdiğimiz gibi Bölgesel Kalkınma Ajansları aynı amaçlarla kurulmuş olup sonraları buldukları bölgelere daha iyi kalkınma sağlamak amacıyla mevcut koşullara uyum sağlayarak gelişen birer kurum olmuşlardır. Böylelikle ajanslar işlevleri, özellikleri ve bölgeleri itibarıyla farklılık arz ederler. Bölgesel kalkınma ajansları arasında ki temel ayrım, mevcut hükümetin çekirdek idari yapısında olmak veya dışında olmak ile yapılır. Özerk bir kuruluşun uzun vadede ki planları ve günlük işlerinde ki idari açıdan bağımsızlığının yanında çekirdek idari yapının içinde olan bir kurumun politik bir sınırlamaya tabii olabileceği aşikardır.

Avrupa ülkelerinde birçok ajans bağımsız bir kuruluş olarak kurulur ve ajansların çoğunun destek organını belli sayıda destekçi oluşturur.Yasal olarak özerk olan ajanslara politik müdahale yolu bu şekilde açılır.Bu noktada kuruluş biçimlerine göre Bölgesel Kalkınma Ajansları'da dört farklı sınıflamaya sahiptirler (Kayasü vd.2003:10-11).

i)Merkezi hükümetler tarafından kurulan ajanslar, kısa vadeli hedeflere yönelik uygulamalar yürütürler. Onlar için süreçten çok ürün önemlidir. Bu tür ajansların diğerlerinden farkı yüksek miktarda mali ve kurumsal kaynak kullanma avantajlarıdır. Günümüzde örnek olarak Hindistan'daki ve Güney Afrika'daki ajanslar gösterilebilir. Bunun yanında devlet eliyle kurulan Hollanda ve İngiliz ajansları da örnek gösterilebilir.

ii)Yerel yönetimler tarafından kurulan ajanslar, bölge yerleşikleri tarafından kurulduklarından sorunlara ilişkin çözüm bulmada daha hızlı ve etkindirler. Fakat mali ve diğer kaynaklar için devlete bağlı olmaları işlevselliklerini bir nebze azaltır. Bunlara örnek olarak da Yunanistan da belediyeler tarafından kurulan ajanslar gösterilebilir.

iii)Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan ajanslar ise hem yerel hem de bölgesel enformasyona sahip olduklarından sorun tanım ve çözümünde

avantajlıdırlar. Çabuk karar verip uygulayabilirler. Ve ayrıca yerel bölgesel yönetim yapılarının dışında olmalarına rağmen kuruluş itibari ile yakın olmaları onlara diğer ajanslara nazaran daha geniş hareket alanı sağlar. Örnek olarak Belçika'nın Wallon bölgesinde belediyelerin ortak olarak kurdukları ajanslar verilebilir.

iv) Kamu/özel ortaklıklar tarafından kurulan ajanslar bir ya da birden fazla kamu kuruluşunun içinde yer alan ve özel sektörün de payının olduğu yapılardır. Bu tür ajanslar hem kamu hem de özel sektörün bakış açılarını birleştirebildiklerinden etkinlik anlamında en etkin ajans türlerini oluşturmaktadırlar. Örnek olarak Slovakya ve Polonya da ki ajanslar gösterilebilir (Çakmak,2006:70).Bölgesel kalkınma ajansları faaliyetlerine göre de dört ana sınıflamaya ayrılır:

i)Stratejik Bölgesel Kalkınma Ajansları, bölgeye ilişkin enformasyonun sağlanması ve bu yönde yörenin sosyo-ekonomik altyapısına hizmet eder şekilde araştırmalar yapılması,bölgenin ihtiyacı olan tanıtım faaliyetlerini yönetmesi, KOBİ'lere faydalı enformasyon sunması ve hâlihazırdaki potansiyeli ortaya çıkarma gibi çalışmaları ile ajanslara ilişkin türler arasında en önemlilerden biri olmuştur.

ii)Genel operasyonel bölgesel kalkınma ajansları, sektörler arası kalkınma, gelişme projeleri oluşturmak, desteklemek ve yönetmektir. Stratejik bölgesel kalkınma ajanslarının fonksiyonlarını göz ardı etmemelidirler.

iii)Sektörel operasyonel bölgesel kalkınma ajansları, belli bir yöredeki belirli bir sektöre ilişkin projelere yardım amaçlı kurulurlar.

iv)Dış yatırım çekmek için kurulan ajanslar, amaçları iç ve dış yatırımcıları bölgeye çekmektir (Kayasü vd.2003:11).

Bir başka sınıflama ise fonksiyonlarına göre sınıflamadır. Bu sınıflama da küçük ve büyük ajanslar diye bir ayırım yapılmıştır. Küçük olarak nitelendirilen ajanslar bölgeye yatırım çekmek, bölgeye gerekli iç ve dış bilgi sağlamak ve teknoloji transferi ile ilgilenen ajanslardır. Büyük ajanslar ise yatırım için ekstra mali desteğe ihtiyacı olmayan, enternasyonel kaynakları yönetme, danışmanlık ve stratejik plan oluşturulmasında görev alan ajanslardır (Çakmak,2006:72).

Gelir kaynaklarına göre ajanslar da Güçlü ve Zayıf olarak ikiye ayrılır. Zayıf ajanslar, AB desteğinin ajans bütçesinde önemli bir paya sahip olduğu ve bu kaynağın

dışında faaliyetler için gerekli fonu bulmakta zorlanan ajanslar olarak sınıflanırlar. Güçlü olarak nitelenen ajanslar ise desteklerini farklı alanlardan oluşturmuş ve sistemli şekilde sabit bir gelire sahip olan ajanslardır. Bu ajansların bütçeleri faaliyet gösterdiği bölgelerdeki mevcut yönetimlerin gelirleri, yönetim kurulu üyeleri, paydaşlar, ticaret, sanayi alanlarında bölgede önemli katma değer sağlayan kurumlar tarafından sağlanmaktadır (Özen,2005:6).

Türlere ilişkin yapılan bu sınıflamalar bölgesel kalkınma ajanslarının farklılıklarını ortaya koymak için yapılmış bir çalışmadır. Burada önemli olan nokta, her ajansın bulunduğu bölge itibari ile farklı sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal kısıtlara göre hareket ettiğinin bilinmesidir. Ancak bu gibi farklı kısıtlamalara karşın, ajanslara ilişkin farkların anlaşılması için faaliyet alanları incelenmesi daha somut bir veri sağlamamıza yardımcı olacaktır. Ajansları eğer çekirdek veya uzman şeklinde sınıflarsak, çekirdek sınıflamasına giren ajanslar yerel aktörlerin kendi ihtiyaçlarını gidermek için kurdukları ajanslar olacaktır. Bunlara örnek olarak daha önce de belirttiğimiz gibi belediyelerin kurdukları ajanslar verilebilir. Ve bu tür ajansların belli amaçlar dahilinde, sınırlı kaynaklar içerisinde bölge yerleşiklerine dair kalkınma faaliyeti oluşturacak içsel politikalar yürüttükleri söylenebilir. Fakat her ne kadar çekirdek olarak nitelense de kaynak elde etme becerilerine göre büyüme potansiyeline sahip ajans görünümü vermektedirler. Bunun yanında Uzman bölgesel kalkınma ajansları daha profesyonel destekler ile kurulduklarından, sahip oldukları kontaklar sayesinde bölgesel aktörlerle beraber büyük kaynak yaratabilirler. İşlevsel olarak daha geniş yetkileri bakımından danışmanlıktan, kendi fonlarını kullandırmaya kadar çeşitli alanlarda faaliyet gösterebilirler. (Çakmak,2006:73)

2.4. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINDA YÖNETİM

Bölgesel kalkınma ajanslarına dair sabit bir yönetim anlayışı yoktur. Türlere ilişkin yaptığımız farklılıklar çerçevesinde aynı durum yönetim anlayışlarına da yansıtılabilir. Temelde amaç ve faaliyet bakımından farklılaşan Büyük, Küçük ya da Güçlü veya Zayıf olarak sınıfladığımız ajanslar idari açıdan da farklılıklar gösterecektir. Bunun yanında hepsinin ortak olarak bir yönetim kurulu vardır. Bu kurul ajansın politika oluşturmasını ve yönetimini sağlar. Bazı ülkelerde yönetim kurulları merkezi idare tarafından seçilirler. Bazılarında ise yerel idareler tarafından seçilirler. Politika

oluşturulması ve uygulanmasında serbest halde olan yönetim kurulları harcamaları bakımından ise kamu idarelerine karşı bir sorumluluğa sahiptirler. Ayrıca her bir ajans kamu kuruluşu niteliğindedir. Bunların içinde bazıları üçüncü şahıslarla ilişkilerini özel hukuk çerçevesinde yürütürken kamu ile olan ilişkilerinde ise kamu kuruluşu kimliklerini ortaya çıkarırlar (DPT ,2000:175).

Bölgesel kalkınma ajanslarının teşkilatlanmasında ikili bir yapı mevcuttur. Bu ayırım hedefe, bütçeye ve insan kaynaklarına göre şekillenir. İkili yapı diye sınıfladığımız örgütlenmenin ilk olanı genel kurul, yönetim kurulu, denetleme komitesi ve genel müdür gibi temel öğeleri kapsayan yasal yapıdır. Diğerleri ise belli bir konu üzerinde araştırmalar yapan çalışma grupları veya alt kurullardır (Kayasü vd,2003:12).Yasal yapıdan kastedilen yönetim aşaması iken, diğer sınıflama olarak bahsettiğimiz komiteler ise inceleme yapmalarından da anlaşılacağı üzere yürütme boyutuna ilişkin değerler sunacaktır. Bölgesel kalkınma ajanslarının yönetim boyutunu genel meclis, başkan ve başkan yardımcıları, yönetim kurulu, denetleme kurulu, genel müdür oluşturacaktır.

Genel Meclis bölgede kalkınma sürecine katılmak isteyen tüm kamu, yerel yönetim, özel sektör ve STK'ların bir araya gelmesi ile oluşur. Bu meclis oryantasyon görevi üstlenmektedir. Merkezi yönetimin yereldeki temsilcisi ve yerel meclis üyeleri ile belediye başkanları ve belediye meclis üyeleri çoğu ajansta üye olarak görev alırlar. Ticaret ve sanayi odaları ile esnaf kuruluşları da genel mecliste temsil edilirler. Üniversiteler de meclise üye verme hakkına sahiptirler. Yılda bir ya da iki kez toplanırlar. Toplanma sayıları ajansın etkinlik kazanması bakımından önemlidir. Başkan ve Başkan Yardımcıları meclis içinde oylama ile seçilirler. Kamu destekli kurulan ajanslarda yasa ile atanabildiği gibi çoğu kez merkezi yönetimin en üst düzey temsilcisi bu görevlere gelir. Yerel yönetimler tarafından kurulan ajanslarda ise belediye başkanları bu görevleri yerine getirirler. Bölgenin yüz ölçümü ve işlevselliği başkan ve yardımcılara ilişkin sayıyı belirleyen değişken olacaktır. Başkanın görevi ajansın amaçlarına ulaşmasında ki faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlamasıdır(Çakmak,2006:78-79).

Yönetim kurulu ise kalkınma ajansı hissedarları tarafından oluşturulur. Üye sayısı da başkan ve yardımcısının sayısının belirlenmesine benzerlik gösterir. Yani

ajansın büyüklüğü ve paydaşların çokluğuna göre değişim gösterir. Bazen bu kuruldan daha küçük bir icra kuruluda kurulabilir. Görevleri stratejik planları ve bütçeyi onaylamak ve değerlendirmektir. Kurulun önemli görevlerinden biri Genel Müdürü seçmektir.(Kayasü vd,2003:12-13)

Yönetim kurulunun çok sayıda üyeden oluşması görevin etkinliği açısından olumsuz bir anekdottur. Yönetim kuruluna eğer aksi belirtilmemişse ajans başkanı başkanlık eder. Kurul genelde bir ya da iki senelik dönemler için seçilir. Denetleme kurulu, ajansın mali ve idari işleyişini denetlenmesi bu kurul tarafından yapılır. Kurul genel meclis üyelerinden veya yönetim kurulu üyelerinden seçilebilirler. Denetimi ajans dışı bağımsız denetçiler tarafından da yaptırılabilir. Genel müdür en önemli işlevi teknik ekibi yetiştirmektir. Bazen ajanslar bu iş için dışarıda ki danışmanlara da başvurabilirler. Personel politikası ajanstan ajansa değişse de tüm bölgesel kalkınma ajansları yeterli personel ile kurulurlar. Teknik olarak genel müdür ajans hedeflerini belirlemekten, fırsatlara yönelik program geliştirmekten ve ortaklıklar için gerekli altyapıyı oluşturmaktan sorumludur (Kayasü,2003:13,Çakmak,2006:80). Ajansların yönetim boyutunu genel olarak bu yapılar oluşturur.

Ajanslara ilişkin kurumsal yapıyı da yönetim kurulu, kalkınma kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisleri oluşturmaktadır. Kalkınma kurulları bölgedeki kamu ve özel kesim kuruluşları arasında ki işbirliğini geliştirmek amacıyla danışma organı olarak görev yaparlar. Bu kurula seçilen temsilcilerin sayısı, görev süreleri ve yetkinlikleri en fazla yüz üyeden oluşabileceği kuralı kurulda, kuruluş kararname ile belirlenir. Ajansın icra organı ise genel sekreterliktir. Genel sekreterin görevi yönetim kurulu kararlarını uygulayan, ajansın faaliyetlerine yönelik gelir toplama ve harcamalarını yapmak, projeleri denetlemek ve mali önerilerde bulunmaktır. Yatırım destek ofisleri ise yönetim kurulu tarafından kurulan genel sekreterliğe bağlı, yatırımcıları bilgilendirmek, işlerini yürütmek ve tüm bu faaliyetleri valilik ve genel sekreterliğe bildirmektir (Akpınar vd,2011:135).Bölgesel kalkınma ajanslarının yürütme boyutunu da ajansın kendi teknik ekibi yapabileceği gibi dış danışmanlarda yapabilir (Çakmak,2006:81).

2.5.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ AMAÇ ve FAALİYETLERİ

Bölgesel kalkınma ajansları küreselleşme ile kalkınma anlayışında meydana gelen değişimden dolayı faaliyetlerin de ve amaçlarında farklılıklar göstermeye başlamıştır. Bölgesel kalkınma ajanslarının en belirgin amacı mevcut bölgenin ekonomik anlamda kalkınmasıdır. Ajansların genel hedefleri, bölgesel ekonomik kalkınmışlık için gerekli ortamın oluşturulması ve bu amaç doğrultusunda yapılan faaliyetler açısından ekonomik, bölgenin tercih edilmesini sağlama yönünden ve yatırımcı çekmek amacıyla çevresel, bölgenin sosyo-kültürel çehresinin geliştirmesi yönüyle de sosyal olarak nitelenmişlerdir. (Kayasü vd,2003:9)

1950’li ve 1960’lı yıllarda uygulamaları bakımından sadece bölgenin tercih edilebilmesi için yatırımcı çekmek ve mevcut sanayi bölgelerini yönetmek olan ajanslar zamanla yerel aktörlere yönelen ve finansal amacı dışında hizmetler sunmaları ile farklı bir faaliyet çehresi oluşturmuş olan kurumlara dönüşmüşlerdir. Oysa mevcut genel hedefler dışında sadece belli bir hedefe göre de kurulmuş ajanslar vardır. Kalkınma ajanslarına ait kaynaklar ve ilgili raporlar üzerinde çalışma yapıldığında ajansların faaliyetlerine ilişkin yaygın benzerlikler görülmüştür. Bunları aşağıdaki gibi listeleyebiliriz:

i)Bölgeye yatırımcı çekmek

ii)Bölgenin fiziki ve beşeri altyapısını geliştirmek

iii)Bölge hakkında enformasyona sahip olmak

iv)Ulusal ve uluslar arası kaynakları idare etmek

v)Bölgeye katma değer sağlayacak menfaatleri müdafaa etmek (Çakmak,2006:82).

Kısaca bölgesel kalkınma ajanslarının temel amacı finansal olmayan hizmetler sunarak bölgesel ekonomiyi canlandırmak, bölgenin girişimci potansiyelini artırmak ve bölge yerleşiklerinin kalkınmaya katılımını ve kalkınma ortamından fayda sağlayacağı ortamı yaratmaktır. Bu amaçlar dışında diğer amaçları ise istihdamı sağlamak, bölge rekabet edebilirliğini artırmak, işgücü verimliliğini artırmak, sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak ve bölgeye yatırım artışı sağlayacak faaliyetleri planlamak ve yürütmektir (İldırar,2004:124).

Bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetleri aynı farklılaşan amaçlarına yönelik politika uygulayan ajanslar gibi faaliyet noktasında da farklılıklar göstermektedir. Fakat ajansların dünyadaki faaliyetleri incelendiğinde genel bir uygulamaya sahip oldukları da gözlenmiştir. Ve ajanslara yönelik faaliyetler altı ana gruba ayrılır.

i)İçsel kalkınma

ii)yabancı yatırımcı çekmek

iii)girişimlere verilen hizmetler ve yerel, bölgesel yetkililere verilen hizmetler,

iv)eğitim hizmetleri

v)uluslararası faaliyetlerdir.

İçsel kalkınmayı temel alan faaliyet grubunda bölgenin içsel potansiyelini dünya ölçeğinde ortaya çıkaran faaliyetler yer almıştır. Yerel yetkililer ve girişimler için bölgenin potansiyelini ortaya çıkaracak verilerin toplanması, altyapı uygulamaları, turizm gibi bölge potansiyelini artırıcı faaliyetler, endüstri parkları, serbest ticaret bölgeleri, teknokentler, bilim kentleri, araştırma merkezleri ve yeni oluşan sanayi bölgeleri gibi yerleşik aktörlere ilişkin yönetim faaliyetleri içsel kalkınmanın içerisinde yer alır. Bölgeye yabancı yatırım çekme faaliyeti ise ana faaliyetler içerisinde en önemli olanlardan biridir. Bu amaca yönelik olarak ajanslar ya doğrudan yurtdışına tanıtım amaçlı ofis açarlar ya da bölgeye yatırımcı çekmek amacıyla dolaylı yoldan ticaret fuarlarına, sergilerine katılırlar. Girişimlere verilen hizmetler yönetim, üretim, teknoloji transferi ve yaygınlaştırılması, bilgi ve iletişim, araştırma, pazarlama, operasyonel hizmetlerdir. Burada ki amaç KOBİ'lere gereken girişimci ruhu canlandırmaktır. Yerel ve bölgesel yönetimlere verilen hizmetler, danışmanlık ve yönetimlerin finansal işlemlerinin onlar adına yürütülmesidir. Eğitim hizmetleri de girişimcilere, yöneticilere ve işgücüne verilen eğitimin yanında bazı ajanslar bölge için gerekli iş gücünün sağlanması amaçlı eğitimlerde vermiştir. Uluslararası faaliyetlerde ise kendi tanıtımını yapamayacak KOBİ'lerin ulusal ve uluslar arası ortamlarda seminer, konferans ve fuar yardımıyla tanıtılması faaliyetlerinin tümüne denir (Kayasü vd,2003:16-17-18).

Ajanslar faaliyetleri açısından çeşitlilik göstermekle beraber temel olarak iki aşamada incelenirler. Bu tip sınıflandırmayı bölgesel kalkınma ajansı türlerinde kavramsal açıdan açıkladık. Esas faaliyetleri bölgelerine yatırımcı çekmek olan

öajanslara küçük ajans denilmektedir. Avrupa'da kalkınma ajanslarının %70'i küçük ajans niteliğindedir. Bu ajanslar yöreye yatırım yapacak dış yatırımcılar için yatırım kolaylıkları sağlamalarının yanında yerli aktörleri yatırımcılarla tanışırma rolü de üstlenirler. Asıl amaç bölgeyi pazarlamak ve geliştirmektir. Diğer bir sınıflama ise büyük ya da çok fonksiyonlu ajanslardır.(Kumral,1993:51)

Büyük ajanslar bölgelerine yerli aktörler dışı yatırımcı çekme uğraşlarının dışında daha çeşitli alanlarda da faaliyet göstermektedirler. Merkezi hükümet tarafından sağlanan kaynaklar ile ajans, bölgenin sanayileşme yolunda önemli bir kurum haline dönüşmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Ajanslar gayrimenkul açısından zayıf gördükleri bölgelerde yerel sanayinin geliştirilmesi amacıyla gayrimenkul alanında faaliyet göstermektedirler. Bölgedeki sanayinin gelişimine kaynak sağlayan danışmanlık hizmetleri de ajansların faaliyetleri arasında yer almaktadır. Bu faaliyetlerin yanında çok az sayıda ajans alt yapı faaliyetlerine destek olmaktadır. Ajanslar önemini yitirmiş eski sanayi bölgelerinin geliştirilmesi ve tekrar etkinleştirilmesi faaliyetlerine de destek vermektedirler. Bir diğer farklı ajans faaliyeti ise fon veren ajanslardır. Onlar bu fonu direk katılım ya da orta ve uzun vadeli krediler aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Bu fonlar sayesinde bölgede ki işletmeler desteklenmişlerdir (Arslan,2010:29).

Ajanslar hakkında çeşitli faaliyet raporları incelendiğinde tüm bu faaliyetlerin bir arada toplandığı ortak noktalar oluşmaktadır. En geniş anlamda ajansların faaliyetleri bölge kalkınması için strateji geliştirmek, bölgenin rekabet gücünü artırıcı faaliyetler yapmak, bölgeye yatırım çekmek, bölgenin fiziki ve beşeri altyapısını geliştirmek, bilgi toplamak ve yaymak, ulusal ve uluslar arası fonları yönetmek ve bölge çıkarlarını savunmak olmuştur.

2.6.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ FİNANSMAN KAYNAKLARI

Çoğu kalkınma ajansının finansal kaynakları yardımlardan oluşmaktadır. Ülkelerde ajansların kaynakları, faaliyette buldukları bölgelerin büyüklüğüne, yasal yapılarına ve sundukları hizmetin alanına göre farklılıklar içermektedir. Birçok Avrupa ülkesinde ajansların kendilerini destekleyen siyasal yapılara sahip olmasının sebebi bölge yönetiminde ki yetkililer tarafından kurulup finanse edilmeleridir. Bu finansman kaynakları işletim giderlerini gidermenin yanında önemli sermaye programlarına da

destek olurlar. Bu kaynaklar dışında AB'nden alınan fonlar, borsa yatırımlarından elde edilen kazançlar ve arz edilen hizmetlerden elde edilen kazançlar ek gelir yaratır. Hatta bazı ülkelerde ki ajanslar bölgeden elde edilen vergi gelirinden de pay alırlar (Kayasü vd,2003:13).

Ajanslar, ayrıca sanayileşmeyi destekleyen çeşitli devlet fonlarından hibe alabilmek adına onlara yönelik proje sunarak kendilerine finansman sağlayabilirler. Ajansların çoğu bağlı oldukları hükümetten yıllık fon almaktadır. Ayrıca çok fonksiyonlu ajanslar sundukları ticari hizmetlerden gelir elde etmektedirler. Avrupa'da ajanslar Avrupa Komisyonu ve Dünya Bankasından tarafından proje bazlı kaynak sağlamaktadır. Fakat bu düzenli, sabit bir gelir kaynağı değildir. Bunun yanında özel sektör de ajanslara kaynak sağlamaktadır (Kumral,1993:54).

Avrupa Birliği bölgesel politikaların kaynağını yapısal fonlarla sağlamaktadır. Fakat bu fonların kullanılması için üç hedef belirlemişlerdir:

i)GSYİH olarak AB ortalamasının %75'inden daha az olan geri kalmış bölgelere yöneliktir.

ii)Yapısal güçlük çeken, hizmetler sektörüne bağlı sanayileşme açısından eksik kalmış yörelere ilişkindir.

iii) İnsan faktörünü daha işlevsel hale getirecek faaliyetleri içermesi gerekmektedir.

Bu fonların en önemli kısmını Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu oluşturur. Altyapıyı geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küreselleşen dünya'da uyum sorunu yaşayan yörelere yönelik yardımlar içermektedir. Fon AB'ne üye 15 ülkeyi içermektedir. Başlıca amacı ekonomik ve sosyal bağlantıyı sağlarken bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermek, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak faaliyetleri desteklemektir. Bu fonun yanında Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu vardır. Avrupa Sosyal Fonu emek arz edenlerin çalışma koşullarını iyileştirmek ve çalışanların mesleki eğitimlerini sağlamak üzere 1960'larda etkinleşmiştir. Avrupa Tarımsal Yönlendirme Garanti Fonu ise ortak tarım projeleri geliştirmek ile ortak bir fon kaynağı yaratılması konularında destekler sağlamaktadır. Kısaca amacı tarımsal altyapıyı geliştirmektir (Turan,2005:190-191).

Bölgesel kalkınma ajanslarına sağlanan finansal kaynaklar dört ana grupta toplanmışlardır. Politik desteklerden sağlanan doğrudan fonlar ilkinin oluşturacaktır. Bir diğeri aynı kaynağa sahip politik destekli dolaylı desteklerdir.(Çalışma yerleri, iletişim olanakları, personel) Sıralama şeklinde gidersek üçüncü grupta hizmetlerden sağlanan gelirler yer alacaktır. Bu grupta çok çeşitli hizmet türü olduğundan sınıflama altında birçok dal oluşacaktır. Bunlar KOBİ'lerin sermayelerine katılma, danışmanlık sağlama, gayrimenkul yönetimi, eğitim, girişim sermayesi yabancı yatırımcıya verilen teşvikler ve yeni sanayi alanları oluşturmaya ilişkin başlıklardır. Son grupta ise uluslararası kaynaklar ve projeler yer alır (Kayasü vd,1993:14).

Bölgesel kalkınma ajanslarının finansman kaynakları genelde bu şekilde sağlanmaktadır. Türkiye'deki kalkınma ajanslarının finansman kaynaklarına ilişkin yapılan bir inceleme de 26 adet kalkınma ajansı incelenmiştir. İncelemeye göre ajansların gelirleri temel olarak merkezi bütçe, il özel idareleri, sanayi ticaret odaları gibi kaynaklardan ayrılan fonlar ile sağlanmaktadır. Bu fonlara konu olan kurumların fonlama dereceleri örneğin merkezi bütçe için bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi geliri tahsilatından, vergi iadeleri ve mahalli idarelere verilen pay düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden binde beş oranında bir fon sağlanır. Bu oranlar her ajansın bulunduğu bölge nüfusu, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenir. İl özel idarelerine ilişkin fonda ise bütçe gelirleri üzerinden borçlanma, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri dışında yüzde bir oranında cari yıl bütçesinden aktarım yapılmaktadır. Belediyeler ise bütçe geliri üzerinden yine il özel idareleri kapsamında ki dışlamalar geçerli olup cari yıl bütçesinden yüzde bir pay aktarımı yapmaktadırlar. Ticaret odaları da bir önceki yıl da kesinleşmiş bütçe gelirinin yüzde biri oranında cari yıl bütçesinden aktarım yapmaktadır (Akpınar vd,2011:138)

Türkiye'deki ajanslar Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından da kaynak sağlamaktadır. "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" ve "Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu" asıl kaynağı oluşturmaktadır. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu altyapı geliştirmek, yereli güçlendirmek ve rekabet ortamında sönük kalmış olan ülkelere verilirken, Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu ise Avrupa Birliğine aday ülkelerin altyapılarını geliştirmeleri için verilmiştir. AB ile tam üyelik görüşmelerini sürdüren Türkiye "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı"nın devreye girmesiyle finansman şeklinde farklılığa gitmiştir. IPA'nın (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı) Türkiye'de

işler olması ile bölgesel kalkınmaya ait kaynakların çoğu yatırım faaliyetlerine kaydırılmıştır. IPA faktörü, yatırım faaliyetleri kısmını daha çok alt yapının iyileştirilmesi konusuna indirgemıştır. Görüldüğü üzere Türkiye’de ajansların finansmanı daha çok bütçe yardımları ile oluşurken bunun yanında AB fonlarından sağlanan kaynaklar da önemli bir yer tutmaktadır (Özer,2012:57).

2.7.BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ YERİ

Bölgesel kalkınma ajansları buldukları yörelerin özellikleri itibariyle farklı şekillerde evrilmişlerdir. Fakat temelde her bir ajansın amacı bölgeye yabancı yatırımcı çekmek ve bölgenin içsel potansiyelini ortaya çıkarmak ve geliştirmektir. Bu yolla bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınması sağlanmış olacaktır. Ancak bu nokta da bölgesel kalkınma ajanslarının tek başlarına kurumsal yapıda ki eksiklikleri gideremeyecekleri gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bunun için de içsel potansiyelin geliştirilmesi yanında yerel aktörler arası işbirliğinin sağlanması ve gerekli paydaşların yetiştirilmesi, fiziki sosyal altyapının revize edilmesi çalışmalarında devlet desteği gerekmektedir (Arslan,2005:286).

Bölgesel kalkınma ajanslarının buldukları yörenin kalkınmasında etkin bir rol oynamaları için işlevsel olmaları lazımdır. Bu işlevselliğin sağlanması için de belli değişkenlerin bölgede var olması gerekir. Bunlar; i) Yeterli nüfus ii) Girişim ve Girişimcilik altyapısı iii) Kalifiye işgücü iv) Yerel gelişme stratejilerinde fikir birliği v) Gelişmeye elverişli sektörlerin belli bir bölgede varlığıdır (Kayasü vd,2003:9).

Maddeler halinde saydığımız unsurları kendi bünyesinde barındıran bir bölgede, bölgesel kalkınma ajanslarının stratejik girişimleri beş ana grupta toplanabilir. i)Finansal yardım veya destek sağlanması, ii)yeni yatırım alanlarının ortaya çıkarılması, iii)KOBİ’lere danışmanlık yapılması, iv)bölgenin uzun vadeli kalkınma hedeflerinin belirlenmesi, v)sosyal alandaki gelişmelere katkı sağlanması bu beş ana grubu oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi kalkınma ajansları bölgesel yönetimlere, yatırım alanından paydaş yapısına, ulaşımdan fiziki altyapıya kadar farklı konularda enformasyon sağlamakta, bölgenin tanıtılması ve çehresinin yenilenmesine katkı vermekte ve yeni yatırımların bölgeye çekilmesinde kılavuz görevi üstlenmektedir (Arslan,2005:287).

Kalkınma ajansları amaçları doğrultusunda genelde ekonomik gelişme ve yenilik oluşturma, iş etkinliğinin, yatırımın ve rekabetçiliğin gelişmesini sağlama, iş gören ve işverenleri destekleme, çalışma yöntemleri ile ilgili yetkinliklerin gelişmesini sağlamak üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Kalkınma ajansları bölgesel kalkınmada kilit rol oynayan diğer araçların kullanılmasında da işlevsellik gösterir. Ajansların daha etkin ve olumlu sonuçlar doğurduğu Avrupa Birliğindeki uygulamalar incelendiğinde şu noktalarla karşılaşılır: i)Kalkınma ajansları kaynak kullanımında hazırlanan stratejik planlarla hareket ettikleri için siyasileşmeyi engelleyerek etkinlik sağlamaktadırlar. Ve sürekli yenilenen bölgesel stratejiler, bölgesel tembelliğe ve içe dönüklüğe düşülmesini engellemektedir. ii)Bölgesel kalkınma ajansları mutlak ekonomik kurumlar olmaktan uzaklaşarak sosyal stratejileri de hazırlamaktadırlar. Örneğin bazı kalkınma ajansları kültür ve spor gibi alanlarda bölgenin niteliğinin geliştirilmesi ve değiştirilmesi adına yerel yönetimlerle işbirliği yaparak strateji geliştirmektedir. iii)Kalkınma ajansları bölgesel gözlemevi işlevi ile aynı tür olmayan ekonomik gelişme olanaklarını farklı kanallardan sağladıkları bilgi akışı ile değerlendirirler. Böylece bölgesel bilgi ağı oluşturulduğu gibi, bu yolla diğer paydaşların motive edilmesi ve paydaşların iyi yönetim bağlamında değerlenmesini sağlamakta ve bu yolla sürdürülebilirlik olanağını artırmaktadırlar. iv)Bölgesel kalkınma ajansları bölgesel strateji dokümanlarını katılımcılıkla hazırlamanın yanında, paydaşların stratejiye katkısını ve bölgesel kalkınmada ki görev bilincini güçlendirmektedir. v)Ajanslar vizyon ve strateji oluştururken bölgesel kaynaşma ve birlikteliği sağlayacak uygulamalarda bulunurlar.

Bu tarz deneyimler hem bölgeyi dışa tanıtmaya da hem de yerel aktörlerin başarıdan pay almalarını sağlayarak sürdürülebilirliği sağlamlaştırırlar. Bunların yanında ajanslar proje bazlı ya da dar kapsamlı faaliyet yürütebildikleri gibi tüm bölgesel kamusal sorunların çözümüyle de ilgilenmelerinin yanında, buldukları bölgenin cazibe merkezi olabilmesi için çeşitli faaliyetlerde de bulunurlar(DPT 2006,70).Avrupa Birliği ülkelerinde faaliyet gösteren kalkınma ajanslarını uyguladıkları projeler bazında inceleyerek bölgesel kalkınmaya ne tür katkılar sağladıklarını maddeler ile belirttik. Türkiye’de ki bölgesel kalkınma ajanslarının da kalkınmaya ne tür faydalar sağladığını 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri

Hakkında Kanun Tasarısı temel alarak inceleyelim. Kanun da ajansın görev ve yetkileri kısmında ele alınan maddeler kısaca şunlardır:

i)Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlamaktır.

ii)Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak ve bu uygulamaları izlemek, değerlendirmek ve sonuçları Devlet Planlama Müsteşarlığına bildirmektir.

iii)Bulunulan bölgenin kırsal kalkınma kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve projelere destek olmak.

iv)Bölgesel gelişim hedeflerini gerçekleştirmek adına kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini sağlamaktır.

v)Bölgenin tabii, iktisadi ve beşeri kaynak ve imkânlarını tespit etmeye, ekonomik gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak ve bu tarz araştırmaları desteklemek.

vi)Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslar arası düzeyde tanıtımını yapmak veya buna ön ayak olmak.

vii)Kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

viii)Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslar arası programlara ilişkin faaliyetlerin tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamaktır(Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun,2006).

Bunun yanında kalkınma ajansları sadece bölgesel aktörlerle değil, bölge yerleşikleri dışında ki karar mercileri ile de temas halinde olmalıdır. Ajansların bölge içi ve dışında mevcut planlarını uygulayarak kendilerini ve dolayısıyla başardıklarını tanıtımları onlara arka çıkılmasına ve projelerine devamlılık kazandırmaları adına önemlidir.Bu tarz bir bilgilendirme ve tanıtım projesi ajansın imajının gelişimi ve yatırımcıları bölgeye çekmek için önem arz etmektedir.Ajanslar bu tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri için haber bülteni,yıllık rapor ve kısa filmler yayınlarlar (Akpınar,2004:91).

Bunlara ek olarak seminer ve konferanslar düzenleyerek tanıtımlarına işlerlik kazandırır. Tüm bu amaçlar dahilinde gerçekleştirilen projeler ve projelerin işlerlik kazanmasına yönelik sağlanan destekler, kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmadaki rolünün yadsınamayacak kadar önemli olduğunu göstermiştir. Türkiye’de kalkınma ajansları sağladıkları teknik destek, uygulanan projelerin değerlendirilmesi, kamu ve özel sektörün işbirliği anlaşması yaparak kalkınmada etkinliği sağlamaya çalışılması, planların etkilerinin değerlendirmeleri sonucu araştırmalar yaparak bölgenin rekabet edebilirliğinin artırılması ve bölgeye yatırımcı çekmek için yapılan tanıtım faaliyetleri gibi bölge kalkınmasının desteklenmesi uygulamalarının tümünde yer alır.

2.8. AVRUPA’DA VE TÜRKİYEDE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.8.1 Avrupa’da Kalkınma Ajansları

Avrupa ülkelerinde elli yıla yakındır bölgesel politikalar geliştirilmektedir. 1950’li ve 1970’li yıllar arasında bölgesel politikalar politik müdahaleler altında görevlerini yaparlarken, 1970’lerden sonra bölgesel politikalar değişmeye başlamış ve finansal uygulamaların yeniden dağıtımının yerini içsel kalkınma almıştı (Kayasü vd, 2003:38). Böylelikle ilk örnekleri batı ülkelerinde vermiş olan kalkınma ajansları, işlevleri ve toplumdaki görevleri dolayısıyla Batılı ülkelerde çok önemli bir noktaya ulaşmışlardır. Özellikle yerel aktörlerin idari açıdan söz sahibi olduğu mekanlarda, kalkınma politikalarının hayata geçirilmesinde önemli bir yer edinmişlerdir (Çakmak, 2006:122).

2.8.1.1 İngiltere

İngiltere’de bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu 1960’lı senelerin ilk başlarına dayanmaktadır. 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu, sonrasında Orta Galler Kalkınma Şirketi kurulmuştur. 1976 yılında ise İskoçya Kalkınma Ajansı ve daha önce kurulan Orta Galler Kalkınma Şirketi yerini Kırsal Galler Kalkınma Kuruluna bırakmıştır (Kayasü vd, 2003:38).

İngiliz siyasal yapısı, parlamento üstünlüğünü kabul eden hiyerarşik ve merkezi yapıda bürokratik bir örgütlenme olan Whitehall sistemine sahiptir. Bu sistemde yerelleşme ve bölge uygulamalarının pek bir yeri yoktur. İngiltere’de yerelleşme ve bölge yönetimleri ilk başlarda hükümetlerin temel politikaları içerisinde kendine ön sıralarda yer bulamamıştır. Zaman içerisinde değişen koşullarla beraber 1986’da Single

European Act ve 1998’de AB yapısal fonlarına yönelik düzenlemeler ile önem kazanan bölgeselleşme politikaları İngiltere’de de gündeme gelmiştir. Böylece 1986’dan itibaren bölge yönetimleri ve politikaları diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İngiltere’de de kamu örgütlenmesinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Turan,2005:197-198).

İngiltere’de ki bölgesel politika uygulamalarına bakıldığında değişim yılları öncesinde bölgesel politikalar hükümet kontrollü ve sadece hükümet endeksli planlar çerçevesinde faaliyetler yapan ajanslar tarafından yürütülmektedir. İngiltere’de bu yüzden 1990’lar kamuya ait malların özelleştirilmesi, yeni kurumsal yapılar oluşturulması ve ulusal politikalarda yerel yönetimlerin işlenmesi ve mevcut bölgeye ait planların uygulanması, bölgede bulunan kurumlar arası ortak faaliyetlerin desteklenmeye çalışıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin en önemli olaylarından biri 1997 yılında İşçi Partisi hükümetinin ön ayak olması ile kurulan dokuz adet kalkınma ajansı kurulması faaliyetleridir. Bu ajansların kurulmasına öncülük eden ilk uygulama ise yine İşçi Partisinin yayınladığı Devrolma ve Demokrasi adlı tavsiye raporudur. Raporda konu olarak bölgelerdeki demokratik açığı gidermek ve AB fonlarını daha rahat kullanmak için bölgesel kurumsal yapının etkinleştirilmesinin sağlanabilmesi amacıyla kalkınma ajanslarının kurulması gerekliliği işlenmiştir (Kayasü vd,2003:39)

1998 yılında kalkınma ajanslarının yönetimi, finansmanı, görev ve sorumluluklarını düzenleyen yasa çıkarılmıştır. Ajansların finansmanı 2002’de çıkarılan ‘Tek Çanak’ olarak da lanse edilen Tek Program ile yeniden revize edilmiştir. Böylece kalkınma ajanslarının ayrı ayrı bakanlıklardan aldıkları kaynaklar tek bir elde toplanmıştır.

İngiltere’de ki bölgesel kalkınma ajansları hükümet tarafından kurulan ve yerel dinamiklerle ortaya çıkan ajanslar olarak iki şekilde ele alınmışlardır. Yerel aktörler tarafından kurulan ajanslar genelde bulunulan bölgenin ekonomik durumundan ve rekabet gücünden şikayetçi olan özel sektör temsilcileri tarafından kurulmuştur. Hükümet tarafından oluşturulan ajanslar ise daha genel yetkilerle kurulmuş yarı otonom kurumlar şeklinde oluşmuşlardır. İngiliz bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli özelliği “en düşük ortak payda” yaklaşımı ile işbirliği yapmalarıdır. Bu yaklaşımın temeli merkezi yönetimin stratejileri belirlerken ajanslara önderlik etmesi ve işbirliğine

teşvik etmesidir. İngiliz bölgesel kalkınma ajansları çok sayıda personel çalıştırlar. Bunun gerekçesi olarak, ajansın ilgili bakanlıkların bir kısım sorumluluklarını üstlenmesi ve yüksek derece rekabetçi ortamda kaynak elde etmek için gerekli olan uzmanlaşma ortamının oluşturulması öne sürülmüştür (Çakmak,2006:123-124).

İngiltere’de ki kalkınma ajansları ekonomik gelişimi artırma, ticari yatırımları ve rekabet gücünü artırma, istihdamı artırma, istihdam edilenlerin niteliklerini geliştirme ve sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak gibi hedeflerle, merkezi yönetim ve AB yapısal fonlarından gelen aktarmalarla kalkınmada etkinlik sağlamıştır. Bölgelerin ihtiyaçları ve öncelikleri farklı olduğundan her bölge kendine has uygulamalarda bulunmaktadır. Fakat her ne kadar farklılık gösterebilir de İngiliz kalkınma ajansları ortak temalar altında birleşmektedir. Bunlar; i) yerele yönelik yatırımlar ii) teknoloji transferleri iii) kümelenmeler iv)stratejik kalkınma v)iş verimliliği vi)rekabet ve becerilerin geliştirilmesi gibi konulardır. Sonuç olarak İngiliz Bölgesel kalkınma ajansları başlangıçta her bölgede farklı sosyo-ekonomik özellikler göstermelerine rağmen hali hazırda bölgesel ekonomik kalkınma projelerine yön veren ve daha iyi ve daha gelişkin bölgesel performans hedefleyen konumdadırlar (Aydoğdu vd,2008:283-284).

2.8.1.2 İtalya

İtalya zengin ve sanayileşmiş kuzey bölgelerinin yanı sıra o bölgelere nazaran daha az gelişkin yapıda bulunan güney bölgeleri arasında önemli kalkınmışlık farkları bulunmaktadır.1960’larda güney kesimlerinin kalkınmasını sağlamak için geliştirilen politikalar ve kurumlar soruna çare olamamıştır. Bunun üzerine 1970’lerde gerçekleşen reform hareketleri ile daha alt düzey yönetimlere ait yetkiler artırılmış ve yerele kalkınma faaliyetlerinde daha faal yetkiler yüklenmiştir. Bununla beraber kalkınma ajanslarının kurulmasına yatkın bir ortam hazırlanmış olmuştur.Yerelin artırılan yetkileri, 1980’lerin sonunda AB’nin bölgesel planlama yöntemlerinin uygulanması zorunluluğu ve yaşanan ekonomik kargaşa gibi sebepler dolayısıyla kalkınma taleplerine cevap verememiştir.Bu yüzden yerel sistemlerde düzenlemeye gidilmiştir.1990’larda İtalyan merkezi yönetimlerinin AB’ni örnek alarak tabandan kalkınma yaklaşımını (bottom-up) kabullenmesi ve kamu harcamalarının azaltılarak kaynak yaratılması işlemleri Avrupa Yapısal Fonu’nun yerel ekonomik kalkınmanın tek

kaynağı haline dönüşmesine sebep olmuştur (Çakmak,2006:127). Böylece AB yapısal fonlarından faydalanan ajansların sayıları hızla artmıştır.

İtalya’da kalkınma ajanslarının tamamına yakını kamu limited şirketi şeklinde kurulmuştur. Bu yüzden bütçelerinin büyük bölümü merkezi ve bölgesel hükümete aittir. Yetki biçimlerine göre ayırım yapıldığında İtalya’da ki ajanslar 3 şekilde oluşurlar. Bunlar; i)ulusal ii)bölgesel iii) yerel ajanslardır. i)Ulusal ajanslara örnek olarak Sviluppo Italia verilebilir. Bu ajans 1999’da devlet tarafından kurulmuştur. Bölgeye yatırım getirme ve kalkınmaya destek olma faaliyetlerine ise 2003 yılında CIPE(Bakanlıklar arası ekonomik planlama komitesi)tarafından yayınlanan yasalarla ülkenin geri kalmış yörelerine yönelik yabancı yatırımcı çekmek görevi ile başlamıştır.ii)Bölgesel ajanslar ise hisselerinin büyük bir kısmını bölge idarelerinin kontrol ettiği ajanslardır.Bu ajanslara örnek olarak İtalya’da 1948 anayasası ile kısmi özerk olan, Emilia ve Romagna bölgelerinin birleşimi ile oluşmuş ve başkenti Bologna şehri olan bölge verilebilir. Bu bölgede faaliyet gösteren “Ervet” ajansı bu tarz kurulan ajansların en etkili olanlarından biridir (Aydoğdu,2008:376-377).

Ervet ajansı 1974 yılında bölgeye ait finansal ve endüstriyel planları geliştirmek adına kurulmuştur. Ajansın ortakları hem kamu hem de özel sektördendir. Ajansın %80’lik kısmı bölgesel hükümete %19’luk kısmı yerel bankalara, %1’lik kısmı ise birlikler, odalar,belediyeler ve zanaatkar birliklerine aittir.

Ajansın 1970’lerde uyguladığı politikası zanaat üretim süreçlerini geliştirmekken 1980’lerde bölgeler arası ekonomik dengesizlikleri giderme yolunda faaliyetler yürütmüştür. Geçen süre zarfında 1993’de ise Sanayi Konfederasyonunun etkisi ile bölgesel hükümet Ervet’in faaliyet gösterdiği alanları yenilikçilik, uluslararasılaşma ve finans değişkenleri temel alınarak yeniden düzenlenmiştir. Böylece daha pazara yönelik bir ajans olmuştur (Kayasü,2003:64-65). iii) Yerel belediyeler tarafından kurulan ajanslar ise ulusal ve bölgesel kalkınma ajanslarından farklı olarak daha küçük alanlarda faaliyet gösteren ve gelirlerinin çoğunu il idarelerinden karşılarlar. Örnek olarak Kuzey Milano ve Torino Kalkınma Ajansları verilebilir. Bu tarz ajanslar bölgenin ihtiyaçlarına göre özelleşen uygulamalara sahiptirler (Aydoğdu vd,2008:377). İtalya’da bu şekilde kurulan ajansların en özgün özelliği geri kalmış yörelerde ki şirketlere daimi olarak değil bir süreliğine ortak olup söz konusu şirketlerin devamlı

şekilde gelişimlerine katkı sağlamaktır. Bu tarz ajansların ortak amaçları: i)KOBİ ve yerel endüstrilere dayalı kalkınma için strateji üretmek, ii)bölgesel altyapıyı iyileştirmek, iii)bölgesel enformasyonu sağlamak iv)bölgeye yatırımcı çekmek, altyapıyı güçlendirmek v)AB kaynaklarına erişim kolaylaştırmaktır. Bunun yanında İtalyan kalkınma ajansları kuzeyde ki uygulamalarında güneye göre daha beşeri ve sosyal sermaye üstünlüğüne sahiptir. Öte yandan kuzeydeki yerel yönetimlerin temel aldığı siyasi bakışa göre, kalkınma ajanslarının oluşturdukları stratejiler ve özel sektöre yönelik politikalar değişiklik göstermektedir (Çakmak,2006:128).

2.8.1.3 Hollanda

Hollanda'da kalkınma planlarının düzenlenmesi Hollanda Dışişleri Bakanlığı tarafından sağlanmaktadır. Bu sebeple bu ülkede ki kurulan ajanslar Hollanda Dışişleri Bakanlığına bağlıdır. Ve ajanslar İtalya'da ki ajansların çoğunda olduğu gibi kamu limited şirket özelliği gösterirler. Dışişleri Bakanlığının planların düzenlenmesinde yer almasının sebebi yerel kaynakları ve insan kaynağını etkinleştirerek yoksulluğa çözüm bulmaktır. Hollanda'nın kalkınmada öncelik verdiği sektörler, bölgenin idaresinin iyi olması, yoksulluğun bitirilmesi, kadın ve kalkınma, organizasyon ve sistem kurulumu ve çevre düzenlemesi olarak sıralanmaktadır (Aydoğdu vd,2008:251).

1960'lı yıllarda Hollanda bölgesel politikalarını sosyal adalet prensibi çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Bundan dolayı 1980'lere dek gelişkin batı bölgeleri ile geri kalmış diğer bölgeler arasında ki uçurumu azaltmaya yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Yeni ekonomik değişkenlerin gelişmesiyle artan verimlilik ihtiyacı 1980'lerde politikaları bu yönde çalışmaya itmiştir. 1980'lerin ortalarında verimlilik temelli yeni ekonomik aktiviteler çerçevesinde yapılan ilk uygulama yeni üretim sistemleri ve ar-ge çalışmalarını içermektedir. Bir diğer verimlilik artışı sağlayacak uygulama ise mevcut olanakların genişletilmesi ve bilginin yayılımını içermektedir. Ayrıca bu dönemde bölgesel kalkınma ajanslarına ilave olarak 18 adet ek bölgesel yenilikçilik merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerin görevi KOBİ'leri yeni gelişmeler hakkında bilgilendirmektir. Ve bu merkezler kamu tarafından finanse edilirler (Kayasü vd,2003:68).

Hollanda'da geri kalmış yörelerin kalkınmışlığını artırmak üzere 1974 yılından başlayarak beş tane bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur. Ajansların temel hedefi

bölgenin sosyo-ekonomik ortamını ve iş imkanlarını artırmaktır. Bu sebeple ajanslar yeni firma oluşumlarını teşvik etmek, sanayi girişimleri bölümlerine sahip olmak, tercih edilen ekonomik aktiviteleri korumak için girişimlerde bulunmak gibi görevler üstlenirler. Hollanda'da kurulan beş ajans bölgelerinin sahip olduğu özellikler dolayısıyla farklılık gösterirler.1974 yılı ülkede'ki ilk ajans olan Kuzey Kalkınma Ajansı (NOM)kurulmuştur. Ajans ülkenin kuzey kısmındaki problemlerin çözümü için kurulmuştur. Bu ajansın takibinde 1975 yılında Kalkınma ve Finans Limburg Enstitüsü ve Overijssel Kalkınma Ajansı kurulmuştur. Limburg enstitüsü eski bir kömür madeni sanayi bölgesinde kurulmuşken, Overijssel Kalkınma Ajansı eski tekstil ve makina sanayinin bulunduğu bir yörede kurulmuştur. Ajansların bu bölgelerde kurulmasının sebebi her iki bölgenin de ekonomik açıdan yeniden yapılanma isteği ve iş imkanlarının artırılması ihtiyacıdır. 1978 yılında Gelderse Kalkınma Ajansı ve 1983 yılında Brabantse Kalkınma Ajansı kurulması ile Hollanda beş ajansa sahip olmuştur (Kayası vd,2003:69)

2.8.1.4 Fransa

Fransa ekonomik kalkınma anlayışının geliştirilmesi ve bu kalkınma hareketine yerel aktörlerin katılımını sağlama ve kalkınmışlığı tabandan başlatma hedefleri ile 1950'lerde kalkınma ajansları kurmaya başlamıştır. Bunun yanında Fransa merkezi yönetim biçimini yerelleştirmek istemesi de kalkınma ajanslarının kurulmasına bir başka sebebi oluşturur. Aslında ülkenin kuruluş dönemlerinde merkezden alınan kararlar valiler aracılığıyla bölgelere iletiliyordu. Ve bu işleyiş dönem şartlarında ülke yapısına uygun faaliyetler sürdürülmesine fayda sağlıyordu. Fakat gelişen ve değişen yerel aktörlerin ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan merkezleşmiş devlet anlayışı ülke toplumunun ekonomik kalkınmasını engelleyici bir hal almıştır. Ajansların kuruluşu ile adem-i merkeziyetçi yapıya geçiş kolaylaşmıştır. Fransa'da kalkınma ajansları yerel konseylerin öncülüğünde kurulmuşlardır. Bu yüzden ajans meclisinde konsey üyelerinin olması yönetim oluşturulurken bu kesim tarafından seçilmesine ve böylece yerel yönetimlerin kontrolünde ajanslar oluşmasına sebep olmuştur (Aydoğdu,2008:232).

Fransa'da bölgesel kalkınma ajansı denilince ilk akla gelen ajans Alsace Kalkınma Ajansıdır. Ajans 145 üyeli bir konsey tarafından yönetilmektedir. Konseyi bölgedeki tüm etkin faaliyet gösteren kurumlar oluşturmaktadır.(Belediyeler, valilikler,

üniversiteler, sanayi odaları, STK'lar, merkezi hükümetler vs.) Ajansın temel işlevi bölgeye yatırımcı çekmektir. Ajans bölgenin yatırım merkezi olmasını beş ana başlıkta bir araya getirmiştir. i) Bölge stratejik olarak Avrupa'nın merkez şehirlerine yakınlık göstermesi dolayısıyla bunun bir avantaj olarak kullanılması ii) Bölge ekonomik açıdan Fransa'nın GSYİH'sının %3 lük kısmına denk gelen bir orana sahip olması ile Avrupa'da önemli bir ekonomik bölgeyi temsil etmiş olmaktadır. iii) Bölge ulaşım ağı açısından gelişkin bir yapıya sahiptir. Bu da onu daha cazip bir yatırım merkezi haline getirmiştir. iv) Bölge Fransa içerisinde yaşam standardı yüksek noktalardan biridir. Bunun yanında turistik ve tarihi bölgelere sahip olması onun tercih edilir bir mekan haline gelmesinde önemli rol oynamıştır. v) Bölge birçok araştırma merkezi ve üniversiteyi içerisinde barındırması sebebiyle araştırma merkezleri içerisinde yüksek bir değere sahiptir (Alsace:2011:1).

Fransa'da dengeli kalkınmanın sağlanması amacıyla 1963'de DATAR(Ekonomik Kalkınma ve Bölgesel Planlama Kurulu) kurulmuştur. Datar ulusal bölgesel kalkınma politikalarının başlatılması, uygulanması, koordinasyonu ile sorumludur. Kısaca Fransa'nın tüm bölgelerinden sorumlu genel kalkınma kuruluşudur. DATAR'ın başında ki yönetici bakanlar kurulu tarafından atanır ve başbakana karşı sorumludur. 170 personeli bulunur. Kuruluşun teşviki üzerine açılan 8 ekonomik kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bu ajansların yöneticileri DATAR tarafından atanırlar ve ajansların koordinasyonunu DATAR sağlar. Ekonomik kalkınma ajansları yanında DATAR kaynaklı kurulmuş, bölgelerde kar amacı gütmeyen bölgesel kalkınma ajansları da mevcuttur. DATAR kalkınma ajanslarının kuruluşu, teşviki, koordinasyonu ve uygulamalarında rol oynamasının yanında devlet ile bölge arasında ki planlama projelerinde, Paris'in nüfus yoğunluğunun azaltılmasında ve AB'den temin edilen kaynaklara başvurmada etkin bir rol oynamaktadır (Akpınar,2004:117-118).

2.8.1.5 İrlanda

İrlanda bölgesel politikalarını AB bölgesel politikalarını temel alarak hazırlamaktadır. İrlanda bölgesel politikası bölgelerin mevcut potansiyellerini ortaya çıkarmak üzerine kurulmuştur. İrlanda'da kalkınma ajanslarına ilişkin ilk ajans Yatırım ve Kalkınma Ajansıdır. Diğer adıyla İrlanda Kalkınma Ajansı, imalat ve uluslar arası alanda ki yabancı yeni yatırımcılara güven vermek ve onları desteklemek gibi ulusal bir

görev üstlenmiştir. Kısaca amacı yabancı girişimciyi imalat ve dış ticaret sektörlerinde yatırım için teşviklemek ve bu yolla bölgesel sanayi kalkınmasını geliştirerek İrlanda ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaktır (Kayasü vd.2003:48).

Bu ulusal amaçlara hizmet eden ajansın yanında 3 adet bölgesel hizmet amaçlı kurulmuş ajans mevcuttur. Enterprise İrlanda Ajansı, yerli firmaların yabancılar karşısında giderek işlevselliğini yitirmesi üzerine kurulmuştur. Ana görev olarak da kaliteli İrlanda firmalarının dünya pazarında ki yerlerini sağlamlaştırmak ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlayarak ulusal ve bölgesel kalkınmayı ilerletmeyi seçmişlerdir. Enterprise Ajansı Teşebbüs Stratejisi adlı bir belge ile yerli firmaların dünya pazarındaki konumlarını güçlendirmek ve altyapının hazırlanması faaliyetlerini hızlandıran bir takım uygulamalar yapmaktadır. Belge'de rekabet ortamında sürdürülebilirliği sağlamak adına üç koşulun olmazsa olmaz olduğu belirtilmiştir. Bunlar;

- i)Yenilik
- ii)Sürekli ihracatı hedeflemek
- iii) Piyasa bilgisidir.

Bu üç koşul ile sürekli şekilde piyasa araştırmaları yapılacak ve küresel pazarlarda ki gelişmelerden geri kalınmayacaktır. Ve bunun yanında teknoloji transferi ile desteklenecek olan İrlanda pazarı kurulu firmaların bunlara erişimi ile rekabette kendine yer bulacaktır. Bir diğer ajans ise sonradan İrlanda Enterprise'a dönüşecek olan Forbair'tir. İçsel kalkınmadan sorumludur ve sanayinin kalkınması asıl amacıdır. Küçük işletmelerin kalkınmaları üzerine çalışmalar yaparlar. Kısaca yeni kurulan firmalara, danışmanlık, diğer firmalarla işbirliği ve finansal destek sağlamak görevleri arasındadır. Ajans ,İrlanda'da uluslar arası ağlara sahip ofislerle geniş bir iletişim halindedir. Şirketlerin rekabet edebilmelerini ve büyümelerini hedeflerler (Aydoğdu vd,2008:305-306).

İrlanda'da Amerika ve Avrupa arası uzun uçuşlarda en uygun iniş noktası Shannon bölgesidir. Uçuş teknolojilerinin gelişimi ile stratejik önemini kaybeden bölgede İrlanda hükümeti 1959 yılında Shannon Havaalanı Kalkınma Şirketini kurdu. Bunda ki ilk amaç hava ulaşımının tekrar bölgeden gerçekleşmesini sağlamaktır. Devlet eliyle kurulmasına rağmen limited şirketi özelliği göstermektedir. Shannon kalkınma

ajansının görevleri şunlardır. i) Shannon bölgesinin kalkınmasını sağlamak. ii) Bölgede kalkınma bilgi ağı oluşturarak teknolojik gelişmelerle kalkınmayı hızlandırmak. iii) Bölgede yeni turizm pazarları ve ürünleri oluşturmak. iv) Kalkınmada dengesizlik olmaması için hem kentsel hem de kırsal alanda bölgesel kalkınmayı teşvik etmek. Shannon kalkınma ajansı desteklerini bir çok farklı alanda yapmaktadır. Bunlar; bölgede var olan sanayinin satışlarını ve işgücünü destekleyen içsel sanayi kalkınması, yeni gıda ürünlerinin potansiyelini ortaya çıkarma gıda sektörü kalkınması, uluslar arası sanayinin gelişimine yönelik faaliyetler, yenilik ve teknolojiye dayalı sanayinin gelişimine yardımcı olmak, küçük işletmelerin uluslar arası faaliyet gösteren firmalarla aralarında farkın azaltılması ve girişimcilerin desteklenmesi faaliyetlerini içermektedir (Kayasü vd,2003:50-51).

İrlanda'da işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla yapılan, işçi ve işveren temsilcilerini bir araya getirip tarafların maaş artış hızını sabitleyip, maaş tabanını düşük tutan uzlaşma ile ülkeye alanında önde gelen şirketlerden 50'ye yakın firma yatırım yapmıştır. Bu yolla hem AB işsizlik oranlarını sağlayamayan İrlanda, hem de ülkeye yatırım yapan firmalar düşük maliyetler sebebiyle hedeflerine ulaşmışlardır. Yeni firmalar ülkede ki işsizliği azaltmış, ve firmalar maliyet düşüklüğü sebebiyle kar elde etmişlerdir. Bu noktada İrlanda Kalkınma Ajansı ülkeye yatırım yapan firmalara vergi indirimi ve yatırım için uygun çözümler sağlayarak ülkenin önemli bir ihracat başarısı elde etmelerine katkı sağlamışlardır. AB tarafından sağlanan kaynakları yatırımcının ihtiyaçları doğrultusunda kullanarak onlara ihtiyacı olan altyapı hazırladılar. Ve bu yönleriyle çoğu ülkeye örnek teşkil ederler (Aydoğdu vd,2008:310).

2.8.2 Türkiye'de Kalkınma Ajansları

Türkiye'de uygulanan bölgesel gelişme politikalarında ilk olarak yukarıdan aşağı doğru bir yaklaşım izlenmiştir. Ülkenin tamamını içeren bir politika izlenmesi kalkınmada etkinlik açısından çok etkili olmamış planlama ve stratejide yerelden genele yani aşağıdan yukarı (bottom up) doğru bir anlayış benimsenmiştir. Bununla birlikte kalkınma ajansları kurulana dek bölgesel gelişme planlarının kapsamlı şekilde uygulanacak bir faaliyet alanı bulunamamıştır (Ergüder,2011:49).

Kalkınmışlığın elde edilmesi için farklı toplulukların bir araya getirilmesi ihtiyacı ve elde edilmek istenen kalkınmışlığın farklı alanlarda, etkin özellik gösterecek

olması, katı olmayan bir yapıya ve mevcut duruma kolay ayak uydurulabilecek ve karar aşamasında hızlı davranabilecek bir kuruma ihtiyaç duyulması gibi durumlar kalkınma ajanslarının gündeme taşınmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada Türkiye’de bölgeler arası kalkınmışlık farklarının çoğalmasa yeni bir kuruluşa ihtiyacı doğurmuştur. Gündemde olan AB üyelik aşaması da bu kurumsal yapıya olan ihtiyacın hızlanmasını sağlamıştır (Tamer,2008:1).

Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarının ulusal düzeyde kontrolünden DPT sorumludur. Ve DPT’nin kalkınma ajanslarına ilişkin görevleri şunlardır. i) Bölgesel gelişmişlik farklarını aza indirmek ve ajanslara yönelik rehberlik, danışmanlık hizmeti vermek.ii)Ajansların performanslarının ölçümüne dair esasları belirleyerek, değerlendirmeleri yapmak. iii)Bölgesel gelişime dayalı iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ve bunların kullanımına ilişkin kuralları belirlemek iv) Kalkınma ajansları arası işbirliğini sağlamak ve ortak proje yapmalarını teşvik etmek. v)Ajansların görevlerini sürdürebilmeleri için ilgili kurumlarla işbirliği ve koordinasyon sağlamak vi) Bölgesel kalkınma ajanslarının yıllık çalışma planlarını hazırlamak. vii) Ajans tarafından seçilmiş genel sekreteri onaylamak (Hekimoğlu-Altındağ,2006:18).DPT 2011 yılı ile beraber lağvedilerek yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur. DPT’nin sahip olduğu tüm yetki Bakanlığa devredilmiş ve aynı çalışma prensibi devam ettirilmiştir.

DPT’nin ajanslara ilişkin sorumluluklarının yanında ajansların belli başlı görevleri belirlenmiştir. Bunlar; i) Bölgesel stratejilerin belirlenmesi , girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi ii)Bölgedeki kamu,özel kesim ve STK’ların uyumlu bir halde çalışmalarını sağlanması iii) Kırsal kalkınma faaliyetlerinin desteklenmesi iv)Proje üretme ve geliştirme kapasitesinin artırılması v) AB fonlarının kullanımının aracılık ve koordinasyon ile etkin hale getirilmesi vi)Proje teklifi sunmak ve kabul olan projelerin izleme ve değerlemesinin yürütülmesi faaliyetlerinin tümüdür. Bu görevlerden anlaşıldığı üzere Türkiye’de kalkınma ajanslarının faaliyetlerden çok destekleyici ve planlayıcı bir rolü bulunduğu anlaşılmıştır (Aydoğdu vd,2008:541).

Türkiye’de bölgesel kalkınma ajanslarına yönelik ilk adım 1990’lı yıllarda olmuştur. Bu adımın atılmasının sebebi ülkede ki yurtiçi içsel kalkınma dinamiklerinin ve AB’ne katılım sürecinin hızlandırılmasıdır. Fakat bu adımlar sadece proje

aşamasında kalmış ve oluşan sorunlar nedeniyle sona erdirilmiştir. Türkiye’den bu adımlara örnek vermek gerekirse ilk olarak Güneydoğu Anadolu Projesi temelli kurulan Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezini (GİDEM) ele alabiliriz. Bu merkezler GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının birlikte ele aldığı bir program çerçevesinde 15 Eylül 1997 yılında Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa illerini içeren bölgede faaliyete başlamışlardır (Kayasü vd,2003:80).

Söz konusu yerlerde mevcut potansiyel girişimcilerin idari ve operasyonel kapasitelerinin geliştirilmesi çerçevesinde bölgelerde bulunan hizmet ofisleri üzerinden söz konusu kitleye eğitim, tavsiye ve danışmanlık gibi konularda iş geliştirme hizmeti vermek, kurulan destekleme ve yönlendirme merkezinin ana faaliyetini oluşturur. Bunun yanında her ilin potansiyeline göre yerel ekonomik kalkınma faaliyetleri de yürütmektedirler. Bu proje temelinde iş geliştirme hizmetleri yanında yerel ekonomik faaliyetlerin tasarımında, çağın gerekleri doğrultusunda kümelenme metodolojisi, yerel yönetim gibi unsurlar göz önünde bulundurularak planlar hazırlanmıştır (Sayın,2006:347).

Bölgesel kalkınma ajanslarının yerine getirdiği tüm faaliyetleri yapamaları da esnek politika araçlarını kullanan bir kalkınma ajansı olarak tanımlanabilirler. (Kayasü vd,2003:81). Danışma ve bilgi merkezi şeklinde örgütlenen kurumun yönetimi GAP İdaresi, TOBB, KOSGEB Başkanları ve Türkiye Kalkınma Bankası Genel müdürlüğünden oluşan yönetim kurulu çerçevesinde şekillenmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki mevcut kuruluşların rekabet edebilme potansiyellerini artırmayı hedefleyen proje Avrupa Komisyonu – GAP Bölgesel Kalkınma Programı içinde KOBİ Kalkındırma Bileşeni olarak isimlendirilmiştir.2002 yılıyla beraber AB desteği ile yürütülen proje 2007 yılında son bulmuştur. Projenin bölgeye olan etkisinin ölçülmesi amacıyla değerlendirme raporu hazırlanmış olup raporda altı adet etki alanına değinilmiştir. Bunlar: i) yurtiçi satışlar ii) ihracat iii) verimlilik iv) yeni yatırımlar v) kurumsallaşma vi) gelecek beklentisidir.

Türkiye’deki kalkınma ajanslarına yönelik ilk adımlardan bir diğeri ise Ege bölgesi için Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfıdır (EGEV). Vakıf 1992’de İzmir ve çevresinin ekonomisinin gelişimini hızlandırmak amacıyla tanıtım ve teşvikler yoluyla Egeyi gelişmiş bir bölge haline getirme amacıyla kurulmuştur. Vakfın temel hedefi

ayrı ayrı kurumlarca yürütülen çalışmaları koordine etmek, kaynak israfını önleyerek etkin ve verimli bir tanıtım, bilgilendirme faaliyeti yürütmektir.

Vakıf kuruluş amacına uygun olarak ilk 3 yılında söz konusu bölgenin tanıtımı için çeşitli görsel dokümanlar hazırlamıştır. Bunun yanında yurt dışı kurumlarla işbirlikleri düzenlenerek toplantılar yapılmıştır. O dönemde uygulanmaya başlanan İzmir 2023 adlı proje ile İzmir'in vizyonunu oluşturmak ve bu vizyona ulaşmak için gerekli konuları saptamak projenin amacını oluşturuyordu. Uygulamalara konu olacak ilk faaliyet göçün önlenmesi ve ikincisi de turizmin geliştirilmesi seçilmiştir (EGEV).

EGEV kurulduktan sonra Ege bölgesini içermesine rağmen faaliyetleri daha çok İzmir ilini kapsamıştır. Çalışmaları dolayısıyla bölgesel kalkınma ajanslarına benzerlik gösteren vakıf AB'nin Akdeniz ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmeye yönelik hazırladığı MEDİNVEST programı ile Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA) kurulma çalışmalarına 1993'de başlamıştır. 1994 'de temel amacı bölgenin ekonomik ve sanayi kalkınmasını sağlamak adına faaliyete geçen ajans Türkiye'nin ilk kalkınma ajansı olarak tarihe geçmiştir. EBKA için belirlenen stratejide Türkiye'yi ve İzmir'i tanıtmak ön plandadır. EBKA'nın organizasyonları 3 temel başlık altında toplanmıştır. Bunlar; Uluslar arası ilişkileri düzenlemek, faaliyetler arasında koordinasyonu sağlamak ve ajansın idari işlerini yürütmek olan Ana Bölüm, Bölgenin mevcut kaynakları hakkında enformasyonu sağlamak, bilgi havuzu oluşturmak ve bunları içeren belgeler sunmak olan Bilgi Derleme Bölümü ve son olarak bölgeye gelen yatırımcılara ilişkin bölge hakkında bilgi veren sempozyumlar ve konferanslarla ziyaretçileri ağırlamak olan Tanıtım ve Ağırlama Bölümüdür (Kayasü vd,2003:81-82).

Uygulanan organizasyonlar her ne kadar etkili sonuçlar doğursa da EBKA o dönemki ülke şartlarında yasal daya nağı olmayan bir kurumdu ve bu yüzden bir yaptırım yetkisi bulunmuyordu aynı zamanda finansal altyapıya da sahip değildi. Bu gibi sebepler dolayısıyla EGEV EBKA'yı kendi içinde bir şirkete dönüştürmek zorunda kaldı. EGEV'in temelde hedefi kalkınmışlık için bir yol haritası çizmektir. Ve kalkınma ajanslarına benzer yapıda faaliyet gösteren ajans 1990 'dan beri etkin bir halde varlığını sürdürmektedir. 2006 yılındaki kalkınma ajansları kurulumunu içeren kanun çerçevesinde, İzmir'in pilot bölge olarak seçilmesinde EGEV'in bölge kalkınması yönünde yaptığı etkin faaliyetler önemli bir yer tutmuştur. Artık vakfın bundan sonraki

görevi İzmir’de kurulacak ajansın yaratacağı etkinin bölge çevresine yayılması için projeler yapmak olmuştur(Temizocak,2006:395).

Bu dönemde 2006 yılı 26074 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5449 sayılı ”Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun” ile kalkınma ajanslarının kuruluşu bir yasal temele bağlanmıştır. Bu çerçevede 6 Temmuz 2006’da 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansı kurulmasına dair bakanlar kurulu kararı ile İzmir ilini içeren TR31 (İZKA) ve Adana, Mersin illerini kapsayan TR62(CKA) Düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansları kurulmuştur (TBMM,2009).

Türkiye’de kalkınma ajanlarına yönelik ilklerden bir diğeri ise DPT’nin bölge potansiyelini canlandırmak adına geliştirdiği Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) örneğidir. Temel faaliyet alanı olarak sanayi ve hizmet sektörünü seçmiş olan EKA’nın kuruluşu belli ilkeler dahilinde belirlenmiştir. Bunlar; i)Bölgesellik ii)Kamusalılık iii)Tamamlayıcılık iv) adem-i merkezîyetçilik v) Katılımcılıktır. Faaliyet alanlarına örnek olarak EKA, yatırımcılara ve işletmelere danışmanlık hizmeti verme,yatırımcıları ve işletmeleri yönlendirme,yatırım ve işletmeleri koordine etme, yatırımların ve işletmelerin finansmanını sağlama ,tanıtım ve yatırım çekme faaliyetleri, işgücü eğitimi vermek gibi başlıklar altında toplanırlar. Bu uygulamaları yerine getirebilmek adına EKA’ya bilgiye ulaşım, ortaklarla alakalı mali ve iç işleyişe ilişkin yetkiler verilmiştir. DPT’nin hazırladığı yıllık programlar ve kalkınma planlarını uygulaması dolayısıyla EKA’nın başkanı’nın DPT’den atanması uygun görülmüştür. Ajansın finansmanında ise kamudan yararlanılmıştır (Kayasü,2003:84-85).

EKA projelerinin etkin sonuçlar vermesi ile 2006 yılında ki 5449 sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu,Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”a dayanarak 2008 yılında bakanlar kurulu kararı ile ekonomik kalkınma ajansı önerisi gerçeğe dönmüş ve Bitlis, Hakkari,Muş ve Van illerini kapsayan Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) kurulmuştur (DAKA,2011).

Türkiye’de ki kalkınma ajansları kamu kurumu niteliğinde gözükürler fakat tamamen bir kamu kurumu özelliği göstermezler. Onlar kamudan fon kaynağı sağlamanın yanında belli anlaşmalar ile birlikte faaliyet yürütürler ve Kalkınma Bakanlığı kontrolündedirler. Ajanslar Türkiye’de sürdürülebilir bir kalkınma anlayışının

hakim olması için mevcut kaynakların kullanımını canlandıran, yerel aktörlerin kendi aralarında ortak bir kalkınma anlayışına sahip olmalarını sağlayan, bölgelerin hem yerelde hem de küreselde birer güç unsuruna dönüşmesine olanak tanıyan görevler üstlenmiştir. Kalkınma ajanslarının kuruluş sürecine öncülük eden GİDEM, EGEV ve EKA'nın faaliyetleri kapsamında kurulan İZKA, CKA ve DAKA'ya ilişkin kapsamlı bilgiler verilmiştir. Günümüzde ise bunlarla beraber Türkiye'de faaliyet gösteren toplamda 26 adet kalkınma ajansı mevcuttur. Kalkınma ajanslarının bölge kodları ve kapsadığı illeri belirten tablo aşağıda mevcuttur.

Tablo 1. Türkiye'de Bulunan Kalkınma Ajansları

Ahiler Kalkınma Ajansı	Ahika	Aksaray Kırıkkale Kırşehir Niğde Nevşehir
Ankara Kalkınma Ajansı	Ankaraka	Ankara
Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı	Bakka	Bartın Karabük Zonguldak
Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı	Baka	Antalya Burdur Isparta
Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı	Bebka	Bilecik Bursa Eskişehir
Çukurova Kalkınma Ajansı	Çka	Adana Mersin
Dicle Kalkınma Ajansı	Dika	Batman Mardin Şırnak Siirt
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı	Doğaka	Hatay, Kahramanmaraş Osmaniye
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Daka	Bitlis, Hakkari Muş, Van
Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı	Doka	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
Doğu Marmara Kalkınma Ajansı	Marka	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
Fırat Kalkınma Ajansı	Fka	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
Güney Ege Kalkınma Ajansı	Geka	Aydın, Denizli, Muğla
İpekyolu Kalkınma Ajansı	İka	Adıyaman, Gaziantep, Kilis

Güney Marmara Kalkınma Ajansı	Gmka	Balıkesir,Çanakkale
İstanbul Kalkınma Ajansı	İstka	İstanbul
İzmir Kalkınma Ajansı	İzka	İzmir
Karacadağ Kalkınma Ajansı	Karacadağ	Diyarbakır,Şanlıurfa
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	Kuzka	Kastamonu,Çankırı,Sinop
Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Kudaka	Bayburt,Erzincan,Erzurum
Mevlana Kalkınma Ajansı	Mevka	Karaman,Konya
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı	Oran	Kayseri,Sivas,Yozgat
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	Oka	Amasya,Çorum,Samsun,Tokat
Serhat Kalkınma Ajansı	Serka	Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars
Trakya Kalkınma Ajansı	Trakyaka	Edirne,Kırklareli,Tekirdağ
Zafer Kalkınma Ajansı	Zeka	Afyonkarahisar,Kütahya,Manisa,Uşak

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

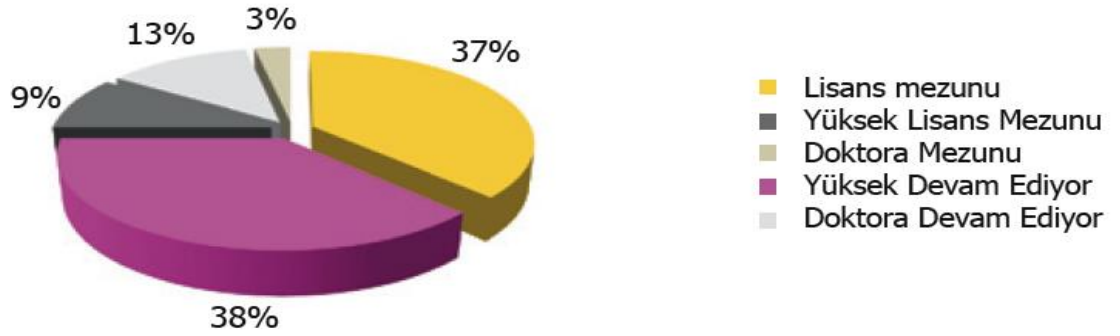
KUZKA'NIN FAALİYETLERİ VE TR82 BÖLGESİNİN KALKINMASI

3. KUZEY ANADOLU KALKINMA AJANSI (KUZKA)

KUZKA, ülkede kurulmuş olan 26 adet kalkınma ajansından biridir. Ajans 2006 yılında resmi olarak ülkedeki ilk kalkınma ajanslarının kurulumundan yaklaşık 3 yıl sonra bakanlar kurulu kararı ile 25 Temmuz 2009'da 2009/15326 sayılı kanun ile bakanlar kurulu tarafından Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan TR82 bölgesinde kurulmuştur. Ajans kamu destekli ve kar amacı gütmeyen bir işleyişe sahiptir. Ajans ilk olarak Kastamonu-Çankırı-Sinop illeri Kalkınma Ajansı olarak isimlendirilmiştir. Fakat kuruluş kararnamesinde belirlenen isim ajans yönetim kurulu tarafından 30 Eylül 2009'da değiştirilerek bugün kullanılan biçimini almıştır(KUZKA,2009).

Bölgesel kalkınmada etkinlik sağlayan kurumlardan biri olarak KUZKA diğer ajanslar gibi devamlı bir kalkınma stratejisinin oluşması ve pratiğe dökülmesi için yerel aktörler arasında ortak çalışma isteği uyandırmak ve mevcut tüm kaynakları etkinleştirerek kalkınma çabasının artırılması faaliyetlerini düzenlemek amacıyla hareket etmektedir (Öztopcu,2017:62) Bu kapsamlı çalışmaların yürütülmesi içinde nitelikli , iyi eğitim almış bireylerin projelerde yer alması projelerin daha etkin ve daha kısa sürelerde sonuç vermesi açısından önemlidir. Bu yüzden kalkınma ajanslarının personel profili uygulanacak projelerin hayata geçirilmesinde önemli bir yer tutar. KUZKA'da çalışanlarının eğitim durumlarını 2013 yılında yapılan bir çalışma ile tablolatırılmış ve %37'sinin lisans mezunu %9'unun yüksek lisans mezunu %3'ünün doktora mezunu geri kalan %38'lik kısım yüksek lisansa devam ediyorken %13'lük kısım ise doktora devam ettiğini ortaya koyan grafik aşağıdaki gibi oluşmuştur.

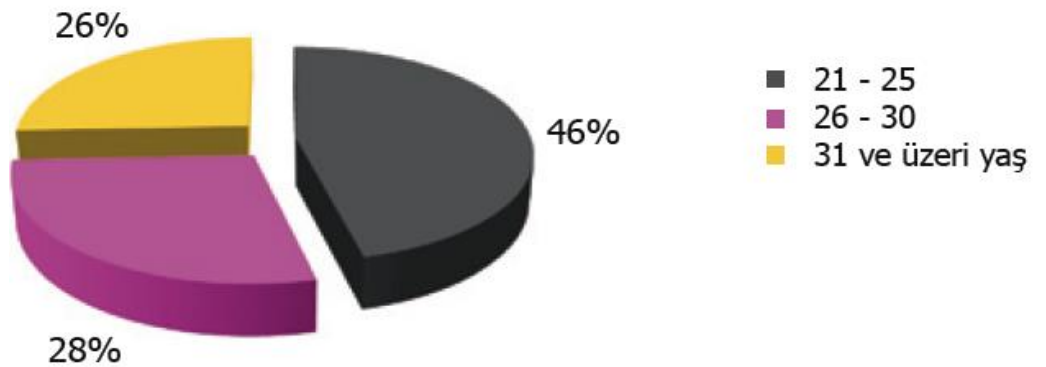
Grafik 1.Eğitim Durumu

Grafik incelendiğinde ajans çalışanlarının eğitim durumlarının ajansın faaliyetlerini ve özel, mesleki teknik bilgi gerektiren işlerin yapılmasını kolaylaştıracak nitelikli, kendini yetiştirmiş bireyler tarafından seçildiği görülmektedir. Ajans faaliyetlerinin çeşitlilik göstermesi istihdam edilen kişilerin bu alanlara yatkın farklı bölümlerde uzmanlaşmış kişilerden seçilmesine sebep olmuştur (KUZKA,2013).

Bir başka önemli değişken olan yaş değişkeni incelendiğinde ise Türkiye’de mevcut çalışanların yaş grupları kapsamında değerlendirilmesi ile 1982 ve 2000 yılları arası doğan bireylerin iş gücü içerisindeki payının 2009’da %37 iken 2011’de %50 ‘ye çıkmış olduğu görülmüştür. Bu noktada kalkınma ajanslarının yakın bir tarihte kurulmuş olması ajans personelinin dinamik bir yapıda olması gerekliliği ve uygulanacak projelerin ya da oluşturulacak planların etkin sonuçlar oluşturması istekleri ajansların çalışanlarını daha genç nüfus içerisinde seçmelerine sebep olmuştur. KUZKA personelinin yaş grubu ise aşağıda grafikte izah edilmiş olup dönem şartlarının gerekleri dahilinde personel seçildiği görülmektedir.

Grafik 2.Personel Yaş grubu

KUZKA'nın bölgeye ait planları olan kuruluşlara hibe programları düzenlemesi en önemli işlevini oluşturmaktadır. Bu kapsamda proje teklif çağrısı, doğrudan faaliyet mali destek programları ve güdümlü proje destekleri gibi faaliyetler mali destekler sınıfında değerlendirilirken kar amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik danışmanlık ve eğitim faaliyetleri teknik destekler başlığı altında incelenmiştir.

Bölge planları ile KUZKA faaliyet alanının sosyo-kültürel yapısı, ekonomik yapısı, ulaştırma imkanları, çevre ve enerji potansiyelinin ortaya çıkarılması ve mevcut kaynakların geliştirilmesi bağlamında çalışmalarını bu planlar ile kamuoyuna sunmaktadır. Ayrıca bu yolla bölgenin gelişmemiş, gelişim gösteren ve gelişmiş yönleri belirlenerek gelecek için bölgede nasıl bir faaliyet organizasyonu yapılacağına karar verilmektedir(KUZKA,2013).

3.1. TR82 Bölgesi Genel Özellikleri

Bu bölge İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) kapsamında ilk olarak TR kodu ve 12 düzey 1 bölgesi sınıflamasında 8.bölge olarak yer alan Batı Karadeniz ve son rakamı ise TR8 bölgesinde yer alan 3 düzey 2 bölgesinden biri olan Kuzey Anadolu bölgesini göstermektedir.

TR82 bölgesi Kastamonu, Çankırı, Sinop illerinden oluşmaktadır. Söz konusu illerin merkez ilçeleri dahil Kastamonu'nun 20 Çankırı'nın 12 ,Sinop'un ise 9 adet ilçesi vardır(KUZKA,2013).

TR82 bölgesi birbirine yakın sosyo-ekonomik özellikler gösteren iller sınıflaması ile belirlenmiştir. Aslında incelendiğinde sadece coğrafi yakınlık temel baz alınarak kurulmuştur. Bu kriter bölgenin anlamlı bir sınıflama da yer almasını sağlamamaktadır. Bölgede bütünleşik bir proje uygulanması mevcut illerin yapıları benzer olmadığından mümkün olmamaktadır. Bu da KUZKA'nın faaliyetlerini kısıtlar vaziyettedir.

Bölge nüfusu 2011-2013 yıllarını kapsayan bölge planında 743.029 olarak açıklansa da son açıklanan TÜİK verilerinde 745.525 olarak belirtilmiştir ve bu nüfus Türkiye toplam nüfusunun sadece yüzde 1'lik kısmını oluşturmaktadır. Ayrıca Düzey 2 bölgeleri incelendiğinde 1 milyonun altındaki tek düzey 2 bölgesinin TR82 bölgesi olduğu ortaya çıkmıştır.Bölge nüfus yoğunluğunun düşük olduğu yöreler sıralandığında başlarda yer almaktadır.2012 verilerine göre en düşük nüfus yoğunluğu sıralamasında 8.

Sırada bulunan Çankırı ili 2016 verileri incelendiğinde 7. Sırada yer almaktadır. TR82 bölgesi TRA1 bölgesinden sonra en az yoğun bölgedir (KUZKA, 2012).

TR82 bölgesinde ön plana çıkan sektör tarım sektörüdür. Ülke bazında bu sektörde gerileme olduğu gibi bölgede de gerileme olmuştur; fakat halen istihdamda öncü konumunu sürdürmektedir. Bunun yanında tarım dışı sektörde öncü paya sahip olan bir diğer sektör imalat sanayidir. Türkiye’de kırsal nüfus oranları azalış gösterirken bölge sahip olduğu köy ve belde sayılarının ülke ortalamasının üstünde bir orana sahip olması dolayısıyla kırsal nüfus oranı Türkiye ortalamasının üstündedir.

Bölgede ki iller oluşumundan bugüne birçok medeniyete ev sahipliği yapmışlardır. Bu da bölgenin zengin tarihi bir çeşitliliğe sahip olmasına sebep olmuştur. Örneğin Kastamonu ilinde bulunan tarihi kale Bizans döneminden kalma iken şehrin merkezinde ki saat kulesi Osmanlı eseridir. Çankırı ili de tarihe tanıklık eden Türk evi mimarisinin önemli örneklerine sahiptir. Bunun yanında bölgeyi sosyo-kültürel açıdan bir merkez haline getiren Ahilik kurumu mevcuttur. Bu kültürün yansıması şeklinde oluşan Yaran kültürü Çankırı’nın müzik ,tiyatro gibi kültürel alanlarda bir eğitim merkezi olmasını sağlamıştır. Sinop ili tarihin başlarından beri önemli bir liman kenti olmasından ötürü birçok medeniyetin merkezi olmuştur. Bu sebeple bölgede kentsel sit alanı ve arkeolojik sit alanları oluşturulmuştur. Bu gibi değerlerin bulunması bölgede ki tarihi eser ve kültürel turizme olan talebi artırmaktadır. Bunun yanında bozulmamış doğası ve iklim özellikleri de metropollerde yaşayan kesim için tercih edilme sebebi oluşturmaktadır. Bu noktada bölgenin ulaşım kapasitesi turizmi geliştirme açısından çok önemli bir değişken haline gelmiştir.

TR82 bölgesi güneyinde Ankara, batısında İstanbul, doğusunda Samsun gibi büyükşehirlerle yakınlığının yanında kuzeyde ise Karadeniz’e kıyısı olan ülkelere olan yakınlığı onu stratejik olarak önemli bir konuma getirmektedir. Fakat bölge coğrafi açıdan zorlu bir bölge olduğundan ulaşımında kısıtlanmalar mevcuttur.

Bölgenin tek demiryoluna sahip olan ili Çankırı Ankara’ya karayolu ve demiryolu ile bağlantısını güçlendirmişken Kastamonu Ilgaz dağının coğrafi sınırlamaları ile Başkente olan bağlantısı zayıftır. İlde 2013 yılı açılan havayolu ile ulaşım güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Sinop ili ise son yıllarda geliştirilmeye çalışılan havayolu ile İstanbul bağlantısını güçlendirirken denizyolu bağlantıları zayıf

kalmaktadır. Karayolu bağlantısı ise artan yatırımlar ile gelişme kaydetmiştir (KUZKA,2013).

2016 yılı iş gücü göstergeleri incelendiğinde Türkiye’de %10,9 gerçekleşen işsizlik oranı TR 82 bölgesinde %5,8 olarak hesaplanmıştır. Bu oran ile bölge diğer 26 bölge arasında kendine 5. Sırada yer bulmuştur. İşsizliğin en az olduğu ilk beş bölge sırasıyla şöyledir:

i) TRA1(%3,3) Erzurum,Erzincan, Bayburt

ii) TR90(%4,4) Ordu,Giresun,Gümüşhane, Trabzon,Rize,Artvin

iii) TRB2(%5,0) Muş,Bitlis, Van,Hakkari

iv) TRA2(%5,4) Ağrı,Ardahan,Iğdır,Kars

v) TR82 (%5,8) Kastamonu,Çankırı,Sinop

Bölgesel üretim gücünün ölçülmesinde kullanılan gayrisafi katma değer bir bölgenin yerleşiklerinin ekonomik faaliyetleri sonucu oluşan çıktı değerinden bu faaliyetlerin yapılmasında kullandıkları ara tüketim değerinin çıkarılması ile bulunur. TR82 bölgesi için hazırlanan son bölge planında verilen 2010 yılı Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer(GSKD) verisinde bölge 9.930 TL ile ülke ortalamasının altında bir değere sahip olduğu söylenmiştir.

2011 yılı verileri incelendiğinde 11.057 TL olarak hesaplanan değer Türkiye ortalaması olan 15.500 TL ile karşılaştırıldığında bölgenin tekrar ortalamasının altında kaldığı anlaşılmaktadır. 2010 yılı verileri incelendiğinde GSKD’i bölgede en çok besleyen sektörün %57,1 ile hizmet sektörü olduğu belirtilmiştir. Tarım sektörü %22,6 ile ikinci sırayı alırken sanayi sektörü %20,4’lük paya sahiptir. 2011 yılı verileri incelendiğinde GSKD içerisinde tarımın payı dışında diğer sektörlerin payı azalmıştır. Hizmet sektörü %56,9, Sanayi sektörü %20,1 tarım sektörünün payı ise %23,1 olarak hesaplanmıştır(TÜİK,2014)

TR82 bölgesinin okuma yazma oranları TÜİK verilerinden elde edilen bilgilerle oluşturulmuş tabloda aşağıda verilmiştir. 2012 ve en son açıklanan 2015 yılı ile karşılaştırıldığında TR82 bölgesinde 2012 yılında okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa oranı bilgi alınamayan nüfus çıkarılıp hesaplandığında %7 olmuştur.

Aynı yıl Türkiye geneline uygulanan analizde ise okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa oranı %4'dür.

Görüldüğü üzere TR82 bölgesi Türkiye ortalamasının üstünde okuma yazma bilmeyen nüfusa sahiptir. Bu da yaşlı nüfusun bölgede yüksek bir orana sahip olmasından kaynaklanmaktadır (TÜİK,2013).

Geçen süre zarfında 2015 yılı verileri incelendiğinde TR82 bölgesinde okuma yazma bilmeyen nüfusun toplam nüfusa oranı %5.5 olmuştur. Türkiye verileri incelendiğinde ise okuma yazma bilmeyen nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı %3,4'dür. Görüldüğü üzere bölge zamanla Türkiye ortalamasına yaklaşılmaya başlamıştır (TÜİK).

Tablo 2. Türkiye ve TR82 Bölgesi Okuma Yazma Oranları

	TOPLAM NÜFUS	6+ OKUMA YAZMA DURUMU BİLİNMEYEN NÜFUS	6+ OKUMA YAZMA BİLEN NÜFUS	6+ OKUMA YAZMA BİLMEYEN NÜFUS
TR82 (2012)	745,525	%1,3	%92	%7,0
TÜRKİYE	75,627,384	%2,6	%93,3	%4
TR82 (2015)	757,711	%0,5	%94	%5,5
TÜRKİYE	78,741,053	%0,7	%96	%3,4

*Toplam nüfusun yüzdesi olarak Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu)

Sosyal güvenlik sistemi toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir yapıdır. Dağıtım esasına dayalı bir sistem olan sosyal güvenlik sisteminde aktif sigortalı sayısının sistemden aylık alanlara oranlanmasında ideal oranın en az 4 en çok 7 çıkması gerekmektedir. Bu oran Türkiye'de 1,89 olarak meydana gelmiştir. Dengenin sağlanamadığı noktada sistem açık verecektir. Bölgede ise Türkiye ortalamasının dahi altında bir oran mevcuttur. Bu'da bölgenin yaşlı nüfusunun yüksek olmasında kaynaklanmaktadır. (KUZKA,2013).Çözüm için yeni istihdam alanları ve işletmelerin kapasitelerini artırılması gerekmektedir.

Bölgenin gelir dağılımı ve yoksulluk verileri Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında Türkiye’de en zengin %20’lik grup toplam gelirin %48,3’üne sahipken, en fakir %20’lik grup toplam gelirin %6’sına sahiptir. Bölgede ise en zengin %20’lik grup toplam gelirin %46,6’sına sahipken, en fakir %20’lik grup toplam gelirin %6,6’sına denk gelmektedir. Türkiye’de ilk %20’lik grubun toplam gelirden aldığı payın en fakir %20’lik gruba oranı %8,1’dir. Bölgede ise bu oran %7,1’dir (KUZKA,2013). Bu oranın düşürülmesi yönünde ki faaliyetler sosyal refahın artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Bölgede sanayi sektörünün GSKD içindeki payı son verilere göre %20,4 şeklinde oluşmuştur. Bu değer Türkiye ortalaması olan %26,4’ün altında bir orandır. Sanayi sektörünün bölgede geliştirilmesine yönelik faaliyette bulunulması gerekmektedir. Bunun yanında bölgenin dış ticaret verileri incelendiğinde Türkiye içinde düşük bir orana sahip olmakla beraber pazarlama ve iletişim imkanlarının gelişmesiyle bölgenin ihracat verileri gelişim göstermiştir. TÜİK verilerine göre kişi başı ihracat sıralamasında 81 il içerisinde bölgedeki illerin yeri sırasıyla Kastamonu için 59, Çankırı için 41, Sinop içinde 73 olarak belirlenmiştir. 2007 ile 2012 yılları incelendiğinde ise söz konusu dönem için bölgenin ihracat miktarı ülke ihracat miktarı ile karşılaştırıldığında bölgenin bu verideki payı %0,1 olarak ölçülmüştür. Bu oran oldukça düşük bir ihracat verisine sahip olduğuna işaret etmektedir. İhracat verilerini edindiğimiz geçerli yıllar için ithalat verisi de incelendiğinde bölgenin ithalat miktarı ülke ortalamasının oldukça altında seyrettiği gözlemlenmiştir. Bölgenin ithalat verileri Türkiye ithalat verisi ile karşılaştırıldığında ülke ithalat verileri içinde sadece %0,13 gibi düşük bir paya sahip olduğu görülmüştür. Bu iki önemli veri bölgenin üretim gücünün düşük olduğu sonucunu destekler niteliktedir.(KUZKA)

Bir bölgenin kalkınmışlık göstermesi için o bölgenin her alanda bir üretiminin olması lazımdır. Bölge sanayileşme alanında üretim yaparken sosyo-kültürel alanda ki faaliyetleri göz ardı etmemelidir. TR82 bölgesi kamu ve özel kesim arasında ki işbirliğinin artırılması, STK’ların bölgede etkinleşmesinin sağlanması, sağlık kurumlarının kapasitesinin geliştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması gibi bölgesel ekonomik gelişme ile sosyal refahın artırılması hedeflenmektedir. Bunun yanında kanunda da belirtildiği üzere kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel

potansiyeli işlevselleştirmek ve bölgesel gelişmenin hızlandırılması suretiyle sürdürülebilir bir kalkınmanın yanında bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını sağlayan çalışmaları ile bölge yerleşiklerinin tüm bu faaliyetlerden eşit şekilde faydalanmasını sağlayarak ortak bir hedef etrafında toplanmayı amaçlar.

Bölgenin vizyonu açıklanan hedefler dahilinde “Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu “ olarak oluşturulmuştur. Bölge vizyonu temelli oluşturulan KUZKA'nın vizyonu ise” Bölgenin Pusulası, Özgün Fikirlerin Referans Noktası” olarak belirlenmiştir. Bunun yanında misyon olarak “Bölgenin sahip olduğu yetenekleri geliştirerek ve bilgi birikimini artırarak sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı hızlandırmak “ seçilmiştir (KUZKA,2013).

3.2. KUZKA'nın Hedefi, Vizyonu ve Misyonu

Bir bölgenin kalkınmışlık göstermesi için o bölgenin her alanda bir üretiminin olması lazımdır. Bölge sanayileşme alanında üretim yaparken sosyo-kültürel alanda ki faaliyetleri göz ardı etmemelidir.

TR82 bölgesi kamu ve özel kesim arasında ki işbirliğinin artırılması, STK'ların bölgede etkinleşmesinin sağlanması, sağlık kurumlarının kapasitesinin geliştirilmesi, altyapı yatırımlarının artırılması gibi bölgesel ekonomik gelişme ile sosyal refahın artırılması hedeflenmektedir. Bunun yanında kanunda da belirtildiği üzere kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli işlevselleştirmek ve bölgesel gelişmenin hızlandırılması suretiyle sürdürülebilir bir kalkınmanın yanında bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını sağlayan çalışmaları ile bölge yerleşiklerinin tüm bu faaliyetlerden eşit şekilde faydalanmasını sağlayarak ortak bir hedef etrafında toplanmayı amaçlar.

Bölgenin vizyonu açıklanan hedefler dahilinde “Sürekli Üreten, Birlikte Yükselen, Doğal Dokusuyla Fark Yaratan Kuzey Anadolu “ olarak oluşturulmuştur. Bölge vizyonu temelli oluşturulan KUZKA'nın vizyonu ise” Bölgenin Pusulası, Özgün Fikirlerin Referans Noktası” olarak belirlenmiştir. Bunun yanında misyon olarak “Bölgenin sahip olduğu yetenekleri geliştirerek ve bilgi birikimini artırarak sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı hızlandırmak “ seçilmiştir (KUZKA,2013).

3.3. KUZKA'nın İdari(Teşkilat) Yapısı

Ajansın idari yapısı karar organı olan Yönetim Kurulu, danışma organı olan Kalkınma Kurulu ve icra organı olan Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofislerinden oluşmaktadır.

3.3.1. Yönetim Kurulu

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansının Yönetim Kurulu 12 üyesi bulunmaktadır. Kuruldaki üyeler bölgedeki illerin valileri, illerin belediye başkanları, il genel meclis başkanları ve il ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Yönetim Kurulu başkanlığını birden fazla il barındıran bölgelerde ilk yıl ajans merkezi seçilen ilin valisi yapmaktadır. İlerleyen yıllarda illerin alfabetik sıralamasına göre bölgedeki tüm valiler birer yıl dönüşümlü olarak başkanlık yapmaktadırlar. Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır:

i)Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek ii) Yıllık mali raporu ve kesinleşen bütçe sonucunu onaylamak iii) Altı aylık rapor ile yıllık faaliyet raporunu Kalkınma Bakanlığına göndermek iv) Ajans bütçesini onaylayıp Kalkınma Bakanlığına göndermek v) Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek vi) Personel işe alım ve son verme işlemlerini yürütmek vii) Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunların arasındaki iş bölümünü onaylamak viii) Taşit dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek ix) Yönetim Kurulu gerekli gördüğü hallerde sayılan yetkilerin bir kısmını, sınırları açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir (KUZKA,2012:3)

KUZKA'nın son güncelleme tarihi 26.07.2016 olan yönetim kurulu üye listesi şu isimlerden oluşmaktadır. Hasan İpek:Sinop Valisi, Mesut Köse: Çankırı Valisi, Yaşar Karadeniz: Kastamonu Valisi, Tahsin Babaş: Kastamonu Belediye Başkanı, İrfan Dinç: Çankırı Belediye Başkanı, Baki Ergül: Sinop Belediye Başkanı, Mehmet Kayıkcı: Kastamonu İl Genel Meclis Başkanı, Ruhi Şeker:Çankırı İl Genel Meclis Başkanı, Şükrü Gündoğdu: Sinop İl Genel Meclis Başkanı,Selçuk Arslan: Kastamonu TSO Yönetim Kurulu Başkanı, Hayrettin Çelikten: Çankırı TSO Yönetim Kurulu Başkanı, Erol Derici: Sinop TSO Yönetim Kurulu Başkanı .

3.3.2 Kalkınma Kurulu

Kurul ajansın danışma organıdır. Kalkınma Kurulu, kalkınma stratejisinin bölgesel gelişme hedefiyle uyumlu bir şekilde düzenlenmesi gayesi güderek, bölgenin mevcut potansiyelinin geliştirilip sorunlara geçerli ve etkili çözümler oluşturarak bölge geleceğinin güçlü bir yapıya kavuşması faaliyetlerini tasarlayıp bu yönde aktif ve yoğun çalışmakla görevlidir. Bu temel görevinin yanında ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek ve sorunlara ilişkin çözüm önerilerini yönetim kuruluna sunmak bir başka görevidir.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu bölgedeki kamu kurum ve kuruluşlarından, yerel yönetimlerden ve sivil toplum örgütlerinden dengeli şekilde temsilci seçilerek Bakanlar Kurulu kararı ile 96 üyeden oluşmaktadır (KUZKA,2012:4).

Fakat oluşturulan Kalkınma Kurulu üyeleri listesi “Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurullarına Temsilci Gönderecek Kurum ve Kuruluşların Belirlenmesi ve Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Karar”ın ekinde yer alan Kalkınma Kurulu Üye Listelerine ilişkin tablonun yürürlükten kaldırılması 15/8/2016 tarihli 3236 sayılı yazı ile Bakanlar Kurulunca kaldırılmıştır. (Bakanlar Kurulu)

3.3.3 Genel sekreterlik

Organizasyon yapısının icra organını genel sekreterlik oluşturur ve bu görevi yürütecek olan genel sekreter ise yönetim kurulunun teklifi ve genel müsteşarlığın onayı ile atanır.

Genel sekreterin görevleri şunlardır:

i)Yönetim kurulu kararlarını uygulamak ii) Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak iii) Ajans gelirlerini toplamak iv) Bölge yerleşiklerinin proje üretme ve uygulama kapasitelerini geliştirici faaliyette bulunmak v)Yapılacak mali desteklerin yönetim kuruluna önerilmesi vi) Desteklediği projeleri değerlendirmek, denetlemek, raporlandırmak vii)Personelin işe alımı ya da çıkarılmasını yönetim kuruluna önermek viii) Genel sekreterliği temsilen ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak (KUZKA,2016).

3.3.4 Yatırım Destek Ofisi

Genel sekreterliğe bağlı olarak yatırım destek ofisleri yatırımcıların bürokratik işlemlerini tek elden takip ederek işlemleri hızlandırdığı gibi takip ve koordine de eder (Arslan,2010:143).Bölgede ki yatırım destek ofisleri TR82 illerindeki yerleşik işletmelere ve bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara ücretsiz danışmanlık ve yönlendirme hizmeti sunmaktadır.

Bölgede ki yatırım destek ofisleri yatırım ve iş ortamı hakkında bilgi vermek amacıyla raporlar hazırlar, bölge özelliklerini sunan envanter çalışması yapar, yatırımcıların bölgede faaliyette bulunması için devlet desteği hakkında bilgilendirme yapar,mevcut sorunları bakanlıklara iletir, tanıtıcı organizasyonlar düzenler, bu organizasyonları internet ortamında paylaşarak ulaşılabilirliği artırmaya çalışır. Örneğin KUZKA bölgede ki tüm yatırım faaliyetlerini “Invest in TR82” adlı internet sitesinde açıkça sunmaktadır (KUZKA,2012:6).

3.4. KUZKA'nın Bütçesi

İlgili kanunun “Gelirler ve Yönetilecek Fonlar”adlı maddesinde belirlenen gelir kalemlerine göre ajansın 2016 yılında toplam gelir bütçesi 27.475.309,75 TL olarak hesaplanmıştır. Açıklanan bütçenin 5.500.000,00 TL'lik kısmı önceki yıllardan devredilen nakittir. Toplam bütçede en çok paya sahip olan kalem 17.500.000,00 TL ile merkezi yönetim bütçesinden ayrılan paylar olmuştur. Geri kalan miktarın 1.240.912,75 TL'lik kısmı il özel idarelerinden, 1.288.244,11 TL'lik kısmı Belediyeden , 40.152,89 TL'lik kısım Ticaret ve Sanayi Odalarından, 1.000,00 TL faaliyet geliri, 1.500.000,00 TL'lik kısmı alacaklardan tahsilatlar ve diğer gelir olarak hesaplanan kalemden 405.000,00 TL'lik bir gelir elde edilecektir.

İlgili kanunun “Giderler” başlıklı maddesine göre 2016 yılı toplam gider bütçesi 27.475.309,75 olarak hesaplanmıştır. Belirlenen gider bütçesinin 19.000.00 TL'lik kısmı Temsil ve Ağırılama Giderleri olarak hesaplanmıştır. Bunun yanında tahmin edilemeyen durumlar için kullanılmak üzere gelir bütçesinin %5'i tutarını aşmayacak şekilde hesaplanan 1.364.000,15 TL'lik kısım ödenek olarak verilmiştir. Gider bütçesinde en yüksek payı proje ve faaliyet destekleme hizmetleri için ayrılan pay oluşturup 14.880.000,00TL olarak belirtilmiştir. Geri kalan miktarın 12.595.309,75

TL'lik kısmı genel hizmetler için ayrılmıştır. Bu kalem kendi içinde 5 alt başlığa ayrılır. Bunlar : i) Genel Yönetim Hizmetleri ii) İzleme, Değerleme ve Koordinasyon Hizmetleri iii) Plan, Program ve Proje Hizmetleri iv) Araştırma Hizmetleri v) Tanıtım ve Eğitim Hizmetleri başlıkları altında oluşturulmuşlardır (KUZKA, 2016:2-4).

3.5.KUZKA'nın TR82 Bölgesine Yönelik Faaliyetleri

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından TR82 bölgesine yönelik faaliyetler açıklanmış olan faaliyet raporları ve ajans personeli ile yapılan görüşmeler dahilinde birim bazlı bir şekilde açıklanmıştır. Faaliyetler planlama, programlama ve koordinasyon birimi faaliyetleri, program yönetim birimi faaliyetleri, izleme ve değerlendirme birimi faaliyetleri, satın alma, idari işler ve destek hizmetleri birimi faaliyetleri ve yatırım destek ofisleri faaliyetleri gibi başlıklar altında ele alınacaktır.

Ajansın faaliyetlerine ilişkin bilgilerin paylaşıldığı faaliyet raporu ilk olarak aslında 2010 yılında yayınlamıştır. Ajansın faaliyetleri, mali yapısı, personel alımı ve ajansın ilgilendiği tüm alanların kamuoyu ile paylaşılacağı bir internet sitesinin kurulması ajans faaliyetlerine yönelik ilki oluşturmuştur. Bundan sonra atılan ilk adım Genel Sekreterin göreve başlatılması olup devamında ise ajans personelinin seçimi ile KUZKA faaliyet uygulamaya hazır hale gelmiştir.

2010 yılı KUZKA için kuruluş aşaması olduğundan dönemde henüz bölge planı hazırlanmamıştır. Bu sebeple ajans yapmış olduğu proje teklif çağrısında tam bir etkinlik sağlayamamıştır. Aslında kalkınma ajansları işleyişine göre bölge planı olmayan bir ajansın proje teklif çağrısına çıkması mümkün değildir. Fakat doğrudan faaliyet mali destek programı (DFD) için böyle bir zorunluluğun olmaması ve ajansın geçerli yıl bütçesinden kaynak ayırma isteği onu proje teklif çağrısında bulunmaya itmiştir. Proje teklif çağrısının kaynağı bütçenin sadece %2'sinin aktarılması ile oluşturulmuş olup işleyiş dolayısıyla daha fazla kaynak aktarılamamıştır. Bu programın temel amacı bölgedeki kalkınmaya hız kazandıracak önemli projelerin hayata geçirilmesi ve uygulanmasıdır. Faaliyetlerin hayata geçmesi aşamasının ilki olarak ajans genel sekreterinin ve uzmanlarından oluşturulan bir ekip sırayla tüm bölge illerinde tanıtım faaliyetleri yürütmüştür.

Ajans bu dönemde kurumsallaşmak amacıyla personellerinin, çalışma planında hedeflenen eğitim uygulamaları çerçevesindeki seminer ve sempozyumlara katılımını

sağlamıştır. Söz konusu katılımlar farklı konular içermesinin yanında temelde ajansın yeni kuruluşundan dolayı ihtiyaç duyduğu tecrübe eksikliğinin eğitimlerle giderilmesini konu edinmiştir. Tüm bu eğitim faaliyetleri içerisinde en önemli olanı o dönemde henüz hazırlanamamış olan bölge planının ortaya çıkarılması ve bu amaç için köklü ajanslara ziyaretlerin gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ziyaretler sırasında ajansların organizasyon yapıları, oluşturulan birimlerin görevleri ve ortak bazı sorunların çözümü için görüşmeler yapılmış olup ileriye dönük bilgilendirme sağlanmıştır. Bunların yanında tüm ajanslara yönelik olarak DPT ve TÜİK tarafından sağlanan planlama eğitimleri ve istatistikler kapsamında modüler eğitim seminerlerine de katılım sağlanmıştır.

Bölgedeki yerleşik kurumlar tarafından hazırlanan toplantılarda ajansın 2010 yılı ilk faaliyeti olan doğrudan faaliyet mali destek programı tanıtımları katılan programlarda sunumlarla tanıtılmıştır. Bunun yanında diğer ajansların yapmış olduğu seminerlere de katılım sağlanarak bölgenin mevcut durumu araştırılmıştır (KUZKA,2010:17-27).

Kısaca KUZKA'nın faaliyet ve uygulamaları kuruluş aşaması olarak nitelenen 2010 yılı incelendiğinde bir ajansın faaliyete geçmek için gerek duyduğu bilgi birikimi nasıl elde ettiğine ve ne gibi faaliyetlerde bulunduğuna örnek oluşturması açısından önem arz etmektedir.

3.5.1 Planlama ,Programlama ve Koordinasyon Birimi Faaliyetleri

Planlama, programlama ve koordinasyon idare aşamasının en önemli fonksiyonunu oluşturmaktadır. İyi bir planlama ve programlama günümüz dünyasında gitgide karmaşıklaşan, sürekli bir değişim içinde olan pazar ortamında artan rekabet, farklılaşan teknoloji ve zorlaşan ekonomik koşullar karşısında iyi bir direnç göstermeyi sağlamaktadır. Bu noktada küresel değişiklikler karşısında bölgesel kalkınma ajanslarının bu tarz faaliyetleri göz ardı etmesi onların hedeflerine ulaşmalarında büyük bir engeli oluşturacaktır (Ekodialog.com.org).

Planlama, programlama ve koordinasyon biriminin en önemli faaliyeti bölgede ki kuruluşlara yön gösterici özelliği olan ve bunun yanında bölgenin hali hazırda mevcut olan sorunlarının belirlenip çözülmesi için oluşturulan bölge planıdır. TR82 bölgesi planı oluşturulurken hazırlıklar kapsamında planın yöntem, içerik ve süreç kısımları belirlenirken çalışmalarının hızlanması için paydaşlar belirlenmiş ve bu

doğrultuda bölgedeki kurumlar ziyaret edilerek mevcut durum tespiti yapılmıştır. Ziyaretler sırasında kalkınma ajansına yönelik enformasyon sağlanarak paydaşların planlama sürecini benimsemeleri sağlanmıştır.

Bölgeye ait mevcut durum raporunun oluşturulması amacıyla ulusal ve uluslar arası veri bankası olan kurumlardan istatistikler, bölgedeki kurumlardan elde edilen dokümanlar ve ajans tarafından kurgulanan bilgi formlarından yararlanılmıştır (KUZKA,2010:14).

Oluşturulan mevcut durum raporundan hareketle elde edilecek olan mevcut durum analizi için bölgenin eksiklikleri ve önceliklerinin belirlenmesi amacıyla ajans tarafından anket çalışması yapılmıştır. Söz konusu çalışma il ve ilçe çalıştayları dahil yapılan tüm toplantılarda uzmanlıklarına göre toplam 300 kişiye ayrı ayrı uygulanarak bölgenin sorunları ve öncelikleri belirlenmiştir. Anket çalışmasından elde edilen veriler ile bölgenin güçlü, zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerinin belirlendiği GZFT analizi yapılmıştır.

Ajans uluslararası alanda önemli seminer ve toplantılara katılarak bölgenin tanıtımını yapmayı ve ikili ilişkileri geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu konuda birçok yabancı ülkede ki fuarlara katılım sağlamıştır. Bölgede şu ana kadar iki kere yapılan bölge planının ilki 2011-2013 yıllarını kapsarken son yapılan plan 2014 ve 2023 yıllarını kapsamaktadır. İkinci plan 2013 yılında yapılmaya başlanmıştır. 2011-2012 yılları mevcut bölge planı dahilinde değerlendirilmiştir.

Bölgede planlama, programlama birimi tarafından yapılan çalışma analizlerinde ilçelere yönelik enformasyon eksikliği giderilmiştir. Bunun yanında tavukçuluk sektör analizi, rüzgar enerjisi raporu,cazibe merkezleri raporu ve bölgesel rekabet ve operasyonel program çalışmaları adına bir takım faaliyetler yürütülmüştür. Yapılan diğer faaliyetler kapsamında ise ajansın merkezi konumunda ki Kastamonu ilinde yoğun bir şekilde üretimi yapılan sarımsağın mevcut değerinin artırılması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bölgenin sosyo-ekonomik durumunu ortaya koyan İngilizce rapor yayınlanmıştır. Ajans ve üniversiteler arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Temel değişkenleri imalat alanında faaliyet gösteren işletme sayısı ve bölgenin nüfus değişiklikleri olan “ilçeler arasında kalkınma endeksi “adıyla matematiksel bir çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmaya benzer şekilde ilçelerde öncü sektörlerin belirlenmesi ve proje teklif çağrılarını için potansiyel başvuru sahiplerinin sayısı belirlenmesi amacıyla işletme analizi yapılmıştır (KUZKA,2011:163).

2013 yılında hazırlanan ikinci bölge planı çalışmaları çerçevesinde bölgedeki sektörlerin ülke içindeki payının ölçülmesi amacıyla 3 yıldız küme analizi yapılmıştır. Bu analiz ile bölgedeki sektörlerin gelişimine ilişkin tespitlerde bulunulmuştur ve kümelenme potansiyeli gösteren sektörler belirlenmiştir. İkinci bölge planının 2014 ve 2023 yılları arasında kapsamı sebebiyle mevcut bölge nüfus göstergelerinin incelenerek planda geçerli olan yıllarda nasıl bir değişim olacağına dair öngörülerde bulunulmuştur. Ayrıca bölge planına etkinlik kazandırması amacıyla ilçelerin analizleri yapılmış olup sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) hesaplanmıştır. Tüm bu faaliyetlere ek olarak bu birim altında ajans çalışanlarının katılım sağladığı birçok eğitim faaliyeti düzenlenmiştir(KUZKA,2013:22-23). Bunlar:

- i)MS Office Eğitim
- ii)Leonardo Vinci Hareketlilik Eğitimleri
- iii)Para ve Döviz Kuru Politikaları Eğitimi
- iv)Bölgesel Kalkınma Politikası ve Analiz Teknikleri Eğitimi
- v)Sosyal Kalkınma ve Politikalar Eğitimi
- vi)Orta Dönem Bütçeleme Eğitimi
- vii)PMI standartlarında Proje Eğitimi
- viii)Risk Yönetimi Eğitimi
- ix)Güçlü Sunumlar Eğitimi
- x)Makro Ekonomik Göstergeler Eğitimidir.

3.5.2 Program Yönetim Birimleri Faaliyetleri

Bu birimde ajansın bölge planının onaylanması sonrası ilk proje teklif çağrısı olan”Kobi ve Çevre Turizm Altyapısı” adlı mali destek programı yürürlüğe konulmuştur. Proje teklif çağrısı sebebiyle söz konusu illerde bilgilendirme toplantısı yapılmış olup proje yazma eğitimleri yapılmıştır.3’ü bilgilendirme 3’ü de proje yazma eğitimi olan toplam 6 etkinliğe bölgede 554 kişi katılım sağlamıştır. Katılanların %47’si

özel sektörden oluşurken %19'u kamu sektöründen oluşmuştur. Geri kalan kısım ise STK'lar, üniversiteler ve yerel yöneticilerden meydana gelmektedir.

2011 yılı KOBİ Mali Destek Programı kapsamında 175 başvuru olurken aynı yılın başka bir programı olan Çevre, Turizm Mali Destek Programı ise başarılı 46 başvuruya sahiptir. 175 projenin 11 tanesi geç teslimden, 6 tanesi mevzuattaki gerekçeleri sağlamadığından ve bir başvuru sahibi de kendi yetersizlikleri dolayısıyla proje teklif çağrısına dahil olmamıştır. Geçerli 46 başvurudan ise bir tanesi ön inceleme, kontrol aşamasında 7 proje ise ajans katkı paylarını yatırmadıkları dolayısıyla sürece dahil edilmemiştir. Kabul edilen başvurular değerlendirme komitesi sürecinde KOBİ projesi için 66 başarılı başvuru, ÇTA için ise 22 başarılı başvuru olduğuna karar vermişlerdir. Bundan sonra başarılı projelerin resmîyet kazanması için projeler yönetim kuruluna sunulmuştur. Kurul tüm listeyi tekrardan değerlendirmesi için değerlendirme komitesine gönderdikten sonra onaylanarak ilan edilmiştir (KUZKA,2012:28-33).

Uygulanacak olan projeler için TR82 bölgesinde her iki destek programı kapsamında 16 milyon TL ajans tarafından tahsis edilmiştir. 2012 yılı proje teklif çağrısı kapsamında “Sanayi Üretimini Artırılması”(SÜRAT) ve “Turizmin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi”(TURGEP) başlıklı mali destek programları belirlenmiştir. Bu programlar bölgede ki işletmelerin rekabet güçlerini artırılması ve sırasıyla sanayi üretimini ve üretilen ürünlerin katma değerini artırmak, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi amacı gütmektedir (KUZKA,2012:32).

Belirlenen programlara aktarılan kaynaklar ilk seferde sırasıyla SÜRAT için 7.800.000 TL iken TURGEP için 4.200.000 TL olmuştur. Belirlenen destek miktarları 2013 Ocak ayında güncellenerek SÜRAT için 13 Milyon TL'ye TURGEP içinde 6 Milyon TL'ye çıkarılmıştır. Konusu geçen projelerden SÜRAT için bölgeden 100 başvuru talebi TURGEP içinde 24 başvuru talebi gelmiştir. 100 başvuru talebinden 64'ü başarılı olurken 24 başvuru talebinden 21'i başarılı olmuştur. Başarılı 64 başvurudan 42'si için sözleşme imzalanırken 21 başarılı başvurudan ise 16'sı için sözleşme imzalanmıştır. 2013 yılı proje teklif çağrıları kapsamında önceki yılda olduğu gibi 2 adet mali destek programı adına teklif çağrısına çıkmıştır. Bunlar “İktisadi Kalkınma”(İKAP) ve “Bölge Altyapısının Geliştirilmesi”(BAP) adlı projelerdir. İKAP

için 13 Milyon TL kaynak aktarımı mevcutken BAP için 8 Milyon TL kaynak aktarılmıştır(KUZKA,2013:29).

2014 yılında da söz konusu teklif çağruları adına bilgilendirme toplantıları ve eğitim seminerleri yapılmıştır. Aynı yıl 46 adet (İKAP) projesi ve 7 adet (BAP) projesi desteklenerek sözleşmeler yapılmış ve projeler yürürlüğe konulmuştur (KUZKA,2014:31-36)

2015 yılında işletmelerin rekabet gücünün geliştirilmesi ve bölgede ki sosyal refahın artırılması amacı güden iktisadi kalkınma mali destek programının ikincisi uygulanmıştır.(İKAP2) Bu program dâhilinde ajans tarafından sağlanan katkı 12 milyon TL 'dir. Programda desteklenecek sektörler şunlardır: i)İmalat Sanayi, Yenilenebilir Enerji ii) Kültür ve Turizm iii)Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler. Aynı yıl bölge altyapısının geliştirilmesi(BAP2) destek programının da devamı niteliğinde mali destek programı düzenlenmiştir. Bu program dahilinde ajans tarafından sağlanan katkı 8 milyon TL'dir. Programın öncelikleri şöyle oluşmuştur. i)Bölgeye has doğal ve tarihi alanlarda turizmin desteklenmesi amacıyla altyapı hizmetleri ii)Bölge yerleşiklerinin ortak alanlarını altyapı sorunlarının çözülmesi iii) Çevrede ki yapıların plan dahilinde oluşturulması gibi öncelikler belirlemiştir.

Ajans 2015 yılında doğrudan faaliyet desteği programı ile temelde bölge rekabetinin artırılması gayesi güderken özel amaç olarak da bölgesel yerleşiklere rekabet avantajı sağlamayı belirlemiştir. Bu amaçlar doğrultusunda ajans tarafından sağlanan destek 250 bin TL olarak belirlenmiştir. Destek projesinin öncelikleri şöyle oluşmuştur. i) Her destek programında olduğu gibi bölgenin rekabet gücünün geliştirilmesi ii) Bölge ekonomisine yönelik olumsuzlukların belirlenip önemle planlarının yapılması iii) İş geliştirme merkezi,teknoloji geliştirme merkezi,teknoparklar gibi bölgeye katma değer sağlayacak kurumların kuruluşlarına ön ayak olmak olarak belirlenmiştir (KUZKA,2015:4).

2016 yılında da Doğrudan Faaliyet Destek programı ajans tarafından yürütülmeye devam edilmiştir. Bu yılki kaynak artışı belirlenen önceliklerin daha hızlı ve etkin bir şekilde meydana gelmesi sonucunu doğuracaktır. Bu programların ajans tarafından sunulurken unutulmaması gereken önemli nokta proje teklif çağrısı temelli

bir uygulama olmadıklarıdır. Yani ajans tarafından herhangi bir davet söz konusu değildir(KUZKA,2015:15)

Kurumların proje hazırlama kapasitelerinin artırılması gayesi güden program yönetim birimi bu amaçla toplantı, konferans ve eğitimler düzenlemiştir. Ajans personelinin katıldığı eğitimler çoğunlukta olup ajans tarafından da üniversite öğrencilerine yönelik proje eğitimleri sunulmuştur. Bunun yanında paydaşlara ilişkin uygulanan veya uygulanacak teknik destek ve mali destek programları kapsamında ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretler kapsamında ajansların sağladığı desteklere benzer şekilde destek yürüten KOSGEB, TKDK, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Kredi Garanti Fonu, Çalışma ve İş Kurumu temsilciliklerine ziyaretler düzenlenmiş ve ajans ile etki karşılaştırma yapılmıştır.

3.5.3 İzleme ve Değerlendirme Birimi Faaliyetleri

Bu birim altında ajans tarafından hazırlanan plan, program ve desteklenen projelerin etkilerinin incelenmesi amacıyla destekleme faaliyetlerinin koordineli bir şekilde takibi yapılmaktadır. Bu doğrultuda 2010 yılı doğrudan faaliyet mali destek programı kapsamında imzalanan projeler incelenmiştir ve bu kapsamdaki 6 projenin bütçelerinin gerçekleşme oranı %96,47 olmuştur. Bu projelerin uygulanması için ajans tarafında 191.568,74TL destek sağlanmıştır. Destek miktarının düşük olması o dönemde daha hâlihazır bir bölge planı olmadığından kaynaklıdır (KUZKA,2010:19).

2011 yılında ajans KOBİ Mali Destek Programı kapsamında 54 proje ile sözleşme yapmıştır. Tüm projelere sağlanan destek miktarı 9.287.488,49 TL olmuştur. Aynı yıl ajans çevre turizm altyapısı mali destek programını da yürütmüştür. Bu proje kapsamında toplam tutarı 4.317.944,29 TL olan 18 proje ile sözleşmesi imzalanmıştır. Projelere olan toplam destek miktarı 1.909.337,81 TL'dir. Seçilen projelerden 4'ü ortak karar ile uygulanması fesh edilmiştir. Kalan projelere 2013 yılı itibariyle toplam destek miktarı 2.597.086,70 TL olmuştur. Toplamda 2011 yılında başlanılan mali destek programları kapsamındaki projelere sağlanan destek 2013 yılı itibariyle 12.963.970,95 TL olmuştur.

Proje sahiplerine yönelik her sözleşme öncesi yapılan eğitimler bu yılda yapılmıştır. Ayrıca her projeye ilk izleme aşaması sonrası destek miktarının %40'ı tutarında ödeme yapılmıştır.

2011 yılı bölgedeki mali destek programları kapsamında en çok nakdi yardım sağlanan il Kastamonu olmuştur. Çankırı ve Sinop illeri ise hemen hemen aynı destek miktarlarına sahiptir (KUZKA,2011:36).

2012 yılına 250.000TL destek ile çıkan ajans teknik destek programı kapsamında 5 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Beş projeye toplam destek miktarı 34,161,00 TL olmuştur. Aynı yıl tekrarlanan teknik destek programında ise bu sefer 19 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Toplam destek miktarı 88.323,00 TL olmuştur. Bu yıl uygulanan Sanayi Üretimini Artırılması Mali Destek Programı kapsamında (SÜRAT) talep edilen destek miktarı ve yararlanıcı tarafından taahhüt edilen destek miktarı toplandığında 19.234.086 TL yatırım yapılacağı öngörülmüştür. Aynı şekilde devam eden bir başka mali destek programı olan (TURGEP) için ise talep edilen ve taahhüt edilen destek miktarları toplandığında 4.835,572 TL yatırım yapılacağı öngörülmüştür. Desteklenecek proje sahiplerine yönelik eğitimler bu proje yararlanıcılarına da uygulanmıştır.2013 yılı 2011 yılında uygulanmaya başlanan mali destek programı kapsamında imzalanan 54 projenin 52'sinin sonuçlandığı yıldır. Sözleşme uygulama oranı%96,3 olmuştur. Toplamda eş finansman desteği ile beraber sağlanan destek miktarı 24.914.249,50 TL olmuştur.

Bu proje ile beraber 613 kişiye istihdam sağlanmış ve 68 yeni ürün üretime koyulmuştur(KUZKA,2013:33).

2013 ve sonrasında faaliyet raporları ajans tarafından birimler bazında değil de süreç bazında incelenmiştir. Bu sebeple 2013 yılı ve sonrası yıllar için önceki yıllar gibi kapsamlı bir bilgi verilmemiştir. Günümüze dek bu birim altında 8 Mali destek programı, 1 tane Doğrudan Faaliyet Desteği Programı, 2 tane Teknik Destek Programı inceleyen birim 2016 yılı sonu ile bunlara ek olarak 2 adet Doğrudan Faaliyet Desteği Programı ve 1 tane de GÜdümlü Proje Desteği alanında ki projeleri incelemiş ve değerlendirmiştir(KUZKA,2016:48).

3.5.4.Satın Alma, İdari İşler ve Destek Hizmetleri Birimi Faaliyetleri

Bu birim faaliyetleri 2011, 2012 yılları faaliyet raporlarında başlıktaki biçimiyle açıklanmışken söz konusu yıllar sonrası ise Kurumsal Yönetim Birimi başlığı altında faaliyetlerini yürütmüştür. Birim faaliyetleri 2011 yılında 5 alt başlıkla

incelenmiştir. İlerleyen yıllar herhangi bir ayırım yapılmadan aynı başlıklar temel alınarak faaliyetler sürdürülmüştür. Söz konusu alt başlıklar şu şekilde oluşmuştur:

i) Tecrübe Paylaşım Ziyaretleri: Bu başlık altında yeni kurulan bir ajans olarak KUZKA'nın sorunlara ve oluşacak fırsatlara nasıl tepki vermesi gerektiği konularında diğer ajanslarla bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Örneğin: 2012 yılında OKA ile mali yeterlilik konusunda bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Aynı yıl Ankara Kalkınma Ajansı ile de mali yeterlilik, bilgi işlem altyapısı ve kalkınma ajansları yönetim sistemine geçiş süreçleri konusunda görüşmeler yapılmıştır.

ii) İdari İşlerin Düzenlenmesi Faaliyetleri: Ajansın kurumsal açıdan yaşadığı sorunların çözümünde rol oynamaktadır. Kurumsallaşmak amacıyla arşiv, evrak takip, işe alım ve işe son verme, maaş, muhasebe işlemleri, satın alma ve yolluk bildirimleri gibi alanlarda süreçler oluşturulup mevcut personelin görev tanımlamaları yapılmaktadır. Kurumsal açıdan ajansın gerek duyduğu tüm idari faaliyetler bu birim altında yapılmıştır. Bunun yanında satın alma bölümü, insan kaynakları bölümü, bilgi işlem bölümü ve muhasebe bölümü gibi diğer faaliyet olarak adlandırılmış olan birimler açılmış ve faaliyetlere başlanmıştır.

iii) Bağımsız Denetim Süreci: Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği tarafından her ajans için zorunlu hale getirilen bağımsız dış denetim firması tarafından denetime tutulma kanunu dolayısıyla bir denetim firması ile anlaşarak ajans belirli aralıklarla denetime tutulmaktadır.

iv) Mali İşlerin Yürütülmesi: Ajansın mali işlerinin daha eş güdümlü olarak yürütülmesi gayesi ile oluşturulmuştur.

v) İzleme Faaliyetleri: Yönetimsel ve mali işler yanında destek sağlanan projelerin başarılı olanlarının izlenmesi sürecine katkı sağlamak amacıyla oluşturulmuştur(KUZKA,2011:38-39).

3.5.5. Yatırım Destek Ofisleri Faaliyetleri

KUZKA Yatırım Destek Ofisleri bölgedeki her 3 ilde de Haziran 2011 tarihinde kurulmuştur. Yatırım destek ofisleri ajansa tecrübe kazandırmak adına diğer köklü ajanslara ziyaretler yapmış, bölgedeki yatırımcıları bilgilendirmiş ve eylem planı oluşturmuştur(KUZKA,2011:39).

Yatırım Destek Ofisleri tarafından TR82 bölgesi yatırım potansiyeli hakkında çalışmalar yapılmış olup tanıtım amaçlı broşür ve kataloglar hazırlanmıştır. Her 3 il için yatırım destek ofislerinin faaliyetleri başlıklar altında toplandığında danışmanlık, eğitim, organizasyon ve diğer faaliyetler olarak ayırım yapılabilmektedir. Örneğin danışmanlık başlığı altında bölgedeki yatırım yapmak isteyen yararlanıcılara bölge potansiyeli ve destek mekanizmaları hakkında danışmanlık hizmeti verilmiştir. Eğitim başlığı altında dış ticaret eğitimi, yeni teşvik sistemi eğitimi, inovasyon eğitimi, ofis uygulamaları eğitimi gibi türlerde eğitimler yapılmıştır. Organizasyon başlığı altında ise iş adamları ile toplantılar, teknik bilgilendirme toplantıları, Karadeniz Bölgesinde sürdürülebilir balıkçılık çalıştay, bölge tanıtım organizasyonları gibi faaliyetler yapılmıştır. Diğer faaliyetler kapsamında ise tecrübe ziyaretleri, oluşturulan forumlar, toplantılar yapılmıştır.

Yatırım Destek Ofisleri, bölgede ajansın taşra/il teşkilatı kapsamında faaliyet gösterdiği sanılması bu birimden beklenen uygulamaların yeterli olmadığı yanılığısına düşülmesine sebebiyet vermektedir.

Ajans birimlerinin görevlerinin bölgede daha iyi tanıtımının yapılması bu gibi sorunlarla karşılaşma oranının düşmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca YDO'lar da sadece birer koordinatörün çalışması yapılan işin zorluğu göz önüne alındığında yetersiz olmaktadır (KUZKA,2012:50-52).

3.6.KUZKA'NIN BÖLGEDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

3.6.1. Değerlendirmenin Önemi ve Amacı

Ülkemizde bölgesel gelişmişlik farkının önemli seviyelerde olması, AB ile ikili ilişkilerin gelişimi, proje üretme kapasitesinin artması, yerel aktörlerin kalkınmada söz sahibi olmaya başlamaları gibi durumlar bölgesel kalkınma ajanslarına olan ilgiyi artırmıştır. Tabandan tavana doğru gelişen kalkınma anlayışının benimsenmesi ile kalkınma bölgesel olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu değerlendirme ise KUZKA özelinde kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınmada ki rolünün yerel aktörler açısından nasıl izlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda her ne kadar faaliyetleri 2016 yılında bakanlık tarafından sonlandırılmış olsa da kalkınma ajansının danışma organı olan Kalkınma Kuruluna ulaşılmış ve ajansın bölgedeki yerel aktörlerle birebir ilişkisini

temel alan kurul üyeleri ve ajans tarafından desteklenen kişi ve kuruluşlarla iletişime geçilmiş olup ajansın idari yapısı, işleyişi ile destekledikleri projelerin bölgeye olan etkisine yönelik görüşler anket çalışması ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın önemi; KUZKA'nın bölgesel kalkınma, yönetsel işleyiş ve uyguladığı faaliyetlerin bölge temelinde oluşturduğu etkinin tespiti ve varsa sorunlara çözüm önerilerinin sunulmasıdır.

Araştırmanın temel amacı: KUZKA'nın yerel aktörlerle olan ilişkisi, ajansın bölge sorunlarına ne ölçüde cevap verdiği ve etkileşimde bulunulan kişilerin, kurumların ajans faaliyetlerine bakış açılarının belirlenmesidir.

3.6.2. Değerlendirmenin AnaKütlesi

Değerlendirmenin ana kütlesi KUZKA'nın Kalkınma Kurulu üyeleri ve destek alan kişi, kurum ve kuruluşlardan oluşturulmuştur. Fakat kalkınma kurulu kaldırıldığından ve tüm destek alanlara ulaşım mümkün olmadığından örnekleme yapılmış ve 72 kişiye ulaşılmıştır.

Örneklemin Kalkınma Kurulu üyeleri ve destek alan kişi, kurum ve kuruluşlardan seçilmesinin sebebi, bölgesel yerleşiklerin sürece dahil edilmesi kapsamında bölgede söz sahibi olan yerel aktörlerin kalkınma kurulunda bulunması ve destek alan kişi, kurum ve kuruluşların ajans faaliyetlerine ilişkin en verimli bilgileri paylaşacakları düşüncesi doğrultusunda seçilmişlerdir. Ayrıca TR82 bölgesini oluşturan söz konusu illerde bu çalışma ajans ile etkileşimde bulunmuş ulaşılabilen her kişi ve kuruma ulaşılarak tüm illerin katılımcılarına ait fikirlerin çalışmada yer alması sağlanmıştır

3.6.3. Değerlendirmenin Değişkenleri

Değerlendirme de 3 farklı grup değişkenden yararlanılmıştır. Birinci grup için Kalkınma Ajansları ve KUZKA ölçeği ile alakalı 5 ifadeye yer verilmiştir. İkinci grupta KUZKA'nın idari yapısı, işleyişi ve faaliyetleri ölçeği alakalı 18 ifadeye yer verilmiştir.

Üçüncü grupta ise KUZKA tarafından desteklenen proje ölçeği seçilmiş olup 9 ifadeye yer verilmiştir. Değerlendirmede kullanılan ölçekler tablolarda şu şekilde yer almaktadır

Tablo 3. Kalkınma Ajansları ve KUZKA Ölçeği

İFADELER	Kod
1. Kalkınma Ajanslarının kurulması bölgesel kalkınma için faydalı bir girişimdir.	KA1
2. KUZKA bulunduğum ilin kalkınmasına önemli bir katkı sağlamaktadır.	KA2
3. KUZKA'nın iletişim kanalları yeterli ve günceldir.	KA3
4. Bölge yerleşiklerinin görüşleri dikkate alınmaktadır.	KA4
5. Bölge planları, Faaliyet raporları düzenli aralıklarla yayınlanmaktadır.	KA5

Tablo 4.KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri

İFADELER	Kod
1.Kalkınma Ajansı kurumsallaşmasını tamamlamıştır.	İİF1
2.Ajansın içerdiği iller ile uyumu sorunsuzdur.	İİF2
3.Kalkınma ajansının destekleri bölge ihtiyaçlarına tamamen cevap vermektedir.	İİF3
4.Kalkınma ajansının gelir kalemleri yeterlidir.	İİF4
5.Kamu Üniversite Sanayi İlişkisi etkindir.	İİF5
6.Kalkınma ajansının gelir ve giderleri şeffaf bir şekilde açıklanmaktadır.	İİF6
7.Ajans merkezi ile iller arasında etkin bir koordinasyon mevcuttur.	İİF7
8.KUZKA tarafından ara eleman açığının kapatılması için sağlanan mesleki eğitimler ve proje yazma eğitimleri yeterlidir.	İİF8
9.İller arasında bütünlük bir proje yapımı kolaydır.	İİF9
10.KUZKA'nın genel sekreterine ve diğer birimlerine ulaşım kolaydır.	İİF10
11.Ajans çalışanları yeterli düzeyde mesleki bilgiye sahiptir.	İİF11
12.Ajans bölgedeki nitelikli genç nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmuştur.	İİF12
13.Ajansın sosyo-kültürel alanda ki faaliyetleri yeterlidir.	İİF13
14.Ajans destekleri ile Bölgeye büyük ölçekli yatırımlar çekilmiştir.	İİF14
15.Altyapı çalışmaları yeterlidir.	İİF15
16.Ajans tarafından bölge tanıtımları yeterli düzeyde yapılmıştır.	İİF16
17.Ormanlık ve Ekoturizm destekleri ajans tarafından etkin şekilde sürdürülmüştür.	İİF17
18.Genel olarak incelendiğinde KUZKA etkin bir faaliyet görünümündedir.	İİF18

Tablo 5. KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği

İFADELER	Kod
1.Desteklenecek projelerin seçimi adil ve tarafsızdır.	DP1
2.Proje duyuruları zamanında yapılmıştır.	DP2
3.Desteklenecek olan projelere bölge ihtiyaçları göz önüne alınarak karar verilmiştir.	DP3
4.Proje hazırlama açısından ajans ilgililere verilen desteklerde yeterli kaynağı sağlayabilmiştir.	DP4
5.Mali kaynaklar bölge ihtiyaçlarına cevap verebilecek derecede yeterlidir.	DP5
6.Desteklenen projelerin denetimi etkin şekilde yapılmıştır.	DP6
7.Proje destekleme konusunda iller arasında ayırım yapılmamıştır.	DP7
8.Desteklenen projelerin başarılı olduğu kanaatindeyim.	DP8

3.6.4.Değerlendirmenin Yöntemi

Tez çalışması bölgesel kalkınma kavramı ve gelişiminin anlatıldığı birinci bölüm, ardından kalkınma ajansları hakkındaki literatür araştırmasını içeren ikinci bölüm ve son olarak KUZKA'nın bölgedeki rolünün incelenmesi amacıyla ajansa ait bilgilerin anlatıldığı ve bölge yerleşiklerine ajansın etkinliğinin ölçülmesi amaçlı yapılan bir anket çalışmasını içeren üçüncü bölümden oluşmaktadır.

Ajansın bölgedeki rolünün incelenmesi amacıyla 4 bölümden oluşan bir anket çalışması yapılmıştır. Birinci bölümde değerlendirmeye katılan kişilerin demografik özelliklerini öğrenmek adına 6 soru sorulmuştur. İkinci bölümde “Kalkınma Ajansları ve KUZKA” ölçeği oluşturulmuş olup 5 ifadeye yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise “KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri” ölçeği altında 18 ifadeye yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise “KUZKA tarafından desteklenen proje “ölçeği altında 8 ifadeye yer verilmiştir. İfade içeren her bölüm için 5’li Likert sistemi

kullanılmış olup ifadeler “Hiç Katılmıyorum” ,“Katılmıyorum”,”Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum” şeklinde oluşturulmuştur. Anket puanlaması ise “Hiç Katılmıyorum “ ifadesinden “Tamamen Katılıyorum” ifadesine doğru 1-2-3-4-5 rakamları ile puanlanmıştır.

Değerlendirme TR82 (Kastamonu,Çankırı,Sinop) bölgesi illerinde uygulanmıştır. Değerlendirmenin anakütlesi 2016 yılında kaldırılan Kalkınma Kurulu üyeleri ve ajansın destek verdiği kişi ve kurumlardır. Örneklem büyüklüğü %95 güven aralığında $e=5$ hata payı ile 72 kişi için belirlenmiştir.TR82 bölgesinde uygulanan anket çalışması için Kastamonu ve Sinop illerinde birebir elden anketler uygulanırken Çankırı ili için e-posta yoluyla anket uygulaması yapılmıştır. Bu yolla kalkınma kurulu üyelerine ve destek alan kişi ve kurumlara ulaşılmıştır.

Değerlendirme kapsamında elde edilen verilerin analizi SPSS23 paket programı ile test edilmiş ve %95 güven düzeyinde çalışılmıştır. Verileri analiz edebilmek için betimleyici analiz ve parametrik olmayan testlerle karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Ölçek puanları için yapılan normallik testi sonuçlarına göre ölçekler normal dağılım göstermediklerinden analizde parametrik olmayan iki bağımsız grup ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla kullanılan Mann Whitney U ve üç veya daha fazla sayıda grubun ortalamaları arasında ki farklılığın anlamlılığını test amacıyla Kolmogrov Smirnov istatistik testleri kullanılmıştır.

3.7.VERİLERİN ANALİZİ

Analiz SPSS23 programı ile yapılmış ve %95 güven düzeyinde çalışılmıştır. Çalışmaya uygun test seçimi Kolmogrov Smirnov ve Shapiro Willk normallik testlerinin sonuçlarına göre belirlenmiştir.normallik testi sonucunda veriler normalsal dağılım göstermediği anlaşılmıştır. Parametrik olmayan (Mann Whitney U, Kruskal Wallis) testlerle veriler analiz edilmiştir.

3.7.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Göstergeleri

Anket çalışmasına katılanların demografik göstergeleri aşağıdaki Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Demografik Göstergeler

DEMOGRAFİK		SAYI	YÜZDE
CİNSİYET	KADIN	6	%8.3
	ERKEK	66	%91.7
	TOPLAM	72	
YAŞ	20-30 YAŞ	9	%12.5
	31-40 YAŞ	19	%26.4
	41-50 YAŞ	18	%25
	51 YAŞ VE ÜSTÜ	26	%36
	TOPLAM		
EĞİTİM DURUMU	İLKÖĞRETİM	4	%5.6
	LİSE	8	%11.1
	ÖNLİSANS	7	%9.7
	LİSANS	39	%54.2
	YÜKSEK LİSANS	14	%19.4
	TOPLAM		
AJANS İLE ETKİLEŞİM İÇİNDE BULUNMA SÜRESİ	0-2	9	%12.5
	3-5	34	%47.2
	6-8	29	%40.3
	TOPLAM		
MENSUBU OLUNAN KURUM	Kamu Kurumu	36	%50
	Özel Sektör	12	%16.7
	Üniversite	3	%4.2
	STK ve Meslek Kuruluşu	8	%11.1
	Yerel Yönetimler	13	%18.1
	Diğer		
	TOPLAM		
BULUNULAN İL	KASTAMONU	32	%44.4
	SİNOP	21	%29.2
	ÇANKIRI	19	%26.4

Tablo 6. göstergelerine göre kadınların sayısı erkek katılımcıların yanında oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Bu duruma sebep TR82 bölgesinin idari işlerinde ve ajans ile faaliyette bulunan kurumlarda ki idareciler arasında kadın sayısının az olması gösterilebilir. İllerin ankete katılım sayıları incelendiğinde Çankırı ilinden katılım en düşük seviyede olmuştur. Buna gerekçe olarak Çankırı ilindeki iştirakçilere uygulanan anket çalışmasının e-posta yoluyla yapılmış olması ve bu e-postalara geri dönüşün beklenenden düşük olması sunulabilir.

Yaş skalası incelendiğinde 51 yaş ve üstü katılımcıların bölge yönetimine hakim oldukları ortaya çıkmaktadır. 20-30 yaş aralığı ise hem bölgedeki genç nüfus oranının azlığına hem de idari işlerde söz sahibi olmamalarına yorumlanabilir.

3.7.2. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizi

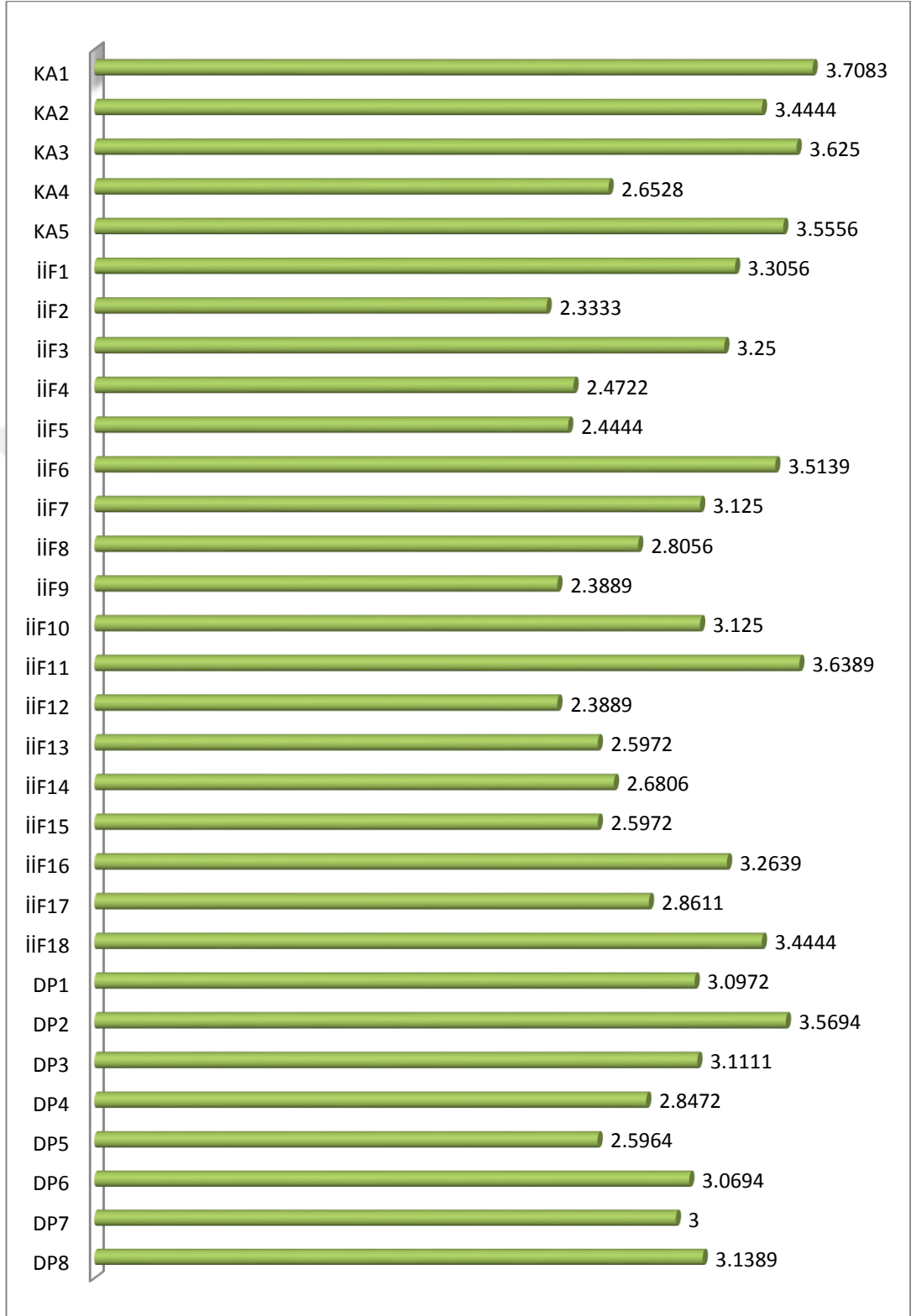
Tablo 7. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizleri Tablo

	Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
Kalkınma Ajansları ve KUZKA Ölçeği	0,683	5
KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği	0,618	18
DAKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği	0,619	8
TOPLAM	0,772	31

Tablo 7'ye göre güvenilirlik katsayısı 31 ölçekten oluşan ölçeğin tümü için $\alpha = 0,772$ bulunmuştur. Ölçeklere ait güven düzeyi aşağıda oluşturulan güven aralıkları tablosuna göre belirlenmiştir. Tabloya göre ölçekler oldukça güvenilir test aralığında yer almıştır.

- $0.00 < x > 0.40$ (Güvenilir değil)
- $0.40 < x > 0.60$ (Düşük güvenilir)
- $0.60 < x > 0.80$ (Oldukça güvenilir)
- $0.80 < x > 1.00$ (Yüksek güvenilir)

Grafik 3. İfadelere Katılımcıların Verdiği Cevapların Ortalamaları

Grafikte ankete katılanlara sunulan 31 ifadeye verilen cevapların ortalamaları bulunmaktadır.

Grafiğe göre tüm ölçeklerin ortalamalarının hesaplanması ile genel ortalama 3,02 olarak bulunmuştur. Bu durumda KA4,İİF2, İİF4, İİF5,İİF8, İİF9, İİF12, İİF13, İİF14,İİF15, İİF17, DP4, DP5 ifadeleri ortalamanın altında kalmıştır.

(KA4) kodlu “Bölge yerleşiklerinin görüşleri dikkate alınmaktadır” ifadesi ankete katılanlar tarafından genel ortalamanın altında puanlanmıştır. Bu sonuç kaldırılan Kalkınma Kurulu biriminin ajans ile bölge arasında ki koordinasyonu sağlamada etkin bir yapı olduğuna ve şu an ki durum göz önüne alındığında ajansın bölge ile bir paylaşım noktasında zayıf kaldığı yorumu yapılabilir.

(İİF2) kodlu “Ajansın içerdiği iler ile uyumu sorunsuzdur” ifadesinin ortalamanın altında değerlendirilmesi, TR82 bölgesi oluşturulurken seçilen mevcut illerin, sınıflandırmanın gereklerini yerine getiremedikleri sonucuna ulaşmamızı sağlamıştır.

(İİF4) kodlu” Kalkınma ajansının gelir kalemleri yeterlidir” ifadesi ortalamanın altında değerlendirilmesi bölge yerleşikleri tarafından ajansın yeterli geliri olmadığı fikrine sahip olduklarına yorumlanabilir.

(İİF5) kodlu “Kamu Üniversite Sanayi ilişkisi etkindir” ifadesinin genel ortalamanın altında yer alması bu üçlemenin beraber bir faaliyette bulunmakta eksik kaldıkları yönünde yorumlanabilir.

(İİF8) “ KUZKA tarafından ara eleman açığının kapatılması için sağlanan mesleki eğitimler ve proje yazma eğitimleri yeterlidir” ifadesinin genel ortalamanın altında seyretmesi 2016’ya kadar uygulanan kalkınma kurulu toplantılarında ortaya atılmış sorunun çözüme kavuşturulmadığı sonucuna ulaşmamızı sağlar.

(İİF9) kodlu “İller arasında bütünleşik bir proje yapımı kolaydır” ifadesi ankete katılanlar tarafından genel ortalamanın altında değerlendirilmesi ajansın kapsadığı mevcut illerin kendi aralarında bir koordinasyona sahip olmadıkları düşüncesine hakim oldukları sonucuna yöneltmiştir.

(İİF12) kodlu “Ajans bölgedeki nitelikli genç nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmuştur.” ifadesinin genel ortalamanın altında değerlendirilmesi ajansın bu konuda bir politika yürütmediği yorumuna sebep olmuştur.

(İİF13) kodlu “ Ajansın sosyo-kültürel alandaki faaliyetleri yeterlidir” ifadesinin genel ortalamanın altında kalması ankete katılanların ajansın bu konuda etkin olmadığı yorumuna yöneltir.

(İİF14) kodlu “Ajans destekleri ile bölgeye büyük ölçekli yatırımlar çekilmiştir” ifadesinin ortalamasının altında kalması katılımcıların bölgede ki yatırımların büyük ölçekli olmadıkları yorumunu yapılımasını sağlamıştır.

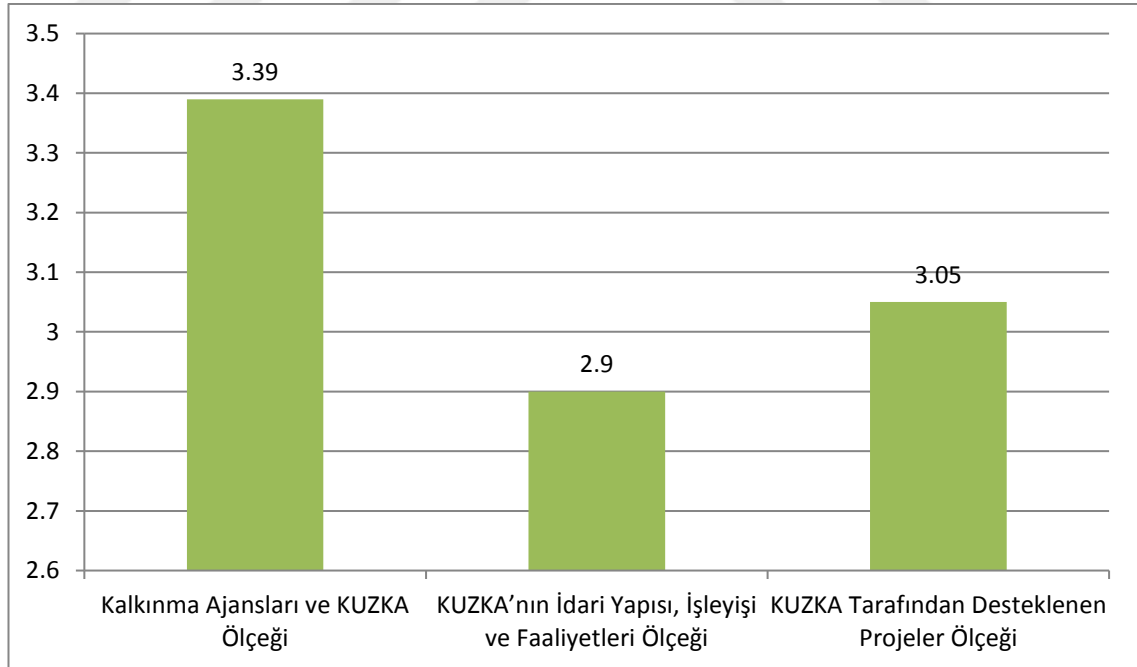
(İİF15) kodlu “ Altyapı çalışmaları yeterlidir” ifadesinin de genel ortalamasının altında kalması katılımcıların bölgedeki altyapının yetersiz olduğu düşüncesine yöneltmiştir.

(İİF17) kodlu” Ormancılık ve Ekoturizm destekleri ajans tarafından etkin şekilde sürdürülmüştür “ifadesinin genel ortalama altında oluşması bölge özellikleri göz önüne alındığında katılımcılar tarafından bölgenin kaynaklarının yeterince iyi kullanılmadığı yorumuna yöneltmiştir.

(DP4)kodlu” Proje hazırlama açısından ajans ilgililere verilen desteklerde yeterli kaynağı sağlayabilmiştir” ifadesinin genel ortalama altında yer alması katılımcılar tarafından ajansın proje desteklerinin yetersiz olduğu yorumuna sebep olmuştur.

(DP5) kodlu “Mali kaynaklar bölge ihtiyaçlarına cevap verecek derecede yeterlidir” ifadesinin genel ortalama altında seyretmesi kaynakların bölge açısından yetersiz olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 4. Ölçek Ortalamaları

Grafik 4’de ölçekler bazında ki ortalamalar incelendiğinde Genel ortalamasının “Kalkınma Ajansları ve KUZKA Ölçeği” ve “ KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği” ortalamaları 3 puanlamasının üstünde çıkması ajansın genel anlamda olumlu izlendiği yorumuna yöneltmektedir. Fakat “KUZKA’nın İdari Yapısı ,İşleyişi ve

Faaliyetleri Ölçeği” ortalamasının 3’ün altında meydana gelmesi ajansın özel manada bölge için çokta olumlu faaliyetlerde bulunmadıkları yorumuna yöneltmektedir. Ajans değerlendirme ölçeğinin Proje değerlendirme ölçeği ve Faaliyet ölçeğinden yüksek ortalamaya sahip olması iştirakçilerin Kalkınma Ajansları ve KUZKA ölçeğine ilişkin fikirlerinin daha ılımlı olduğu ,diğer geri kalan iki ölçek içinse katılımcıların olumsuz fikirlere hakim olduklarına ulaşılmıştır.

3.7.3. Farklılık Analizleri

Araştırmaya katılanların ölçeklerle ilgili değerlendirmelerinin demografik bilgilere göre farklılık analizleri aşağıdaki tablolarda mevcuttur.

Tablo 8. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Mann-Whitney U	Asymp.Sig. (2-tailed)
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	Kadın	6	35	189,000	,853
	Erkek	66	36,64		
KUZKA’nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	Kadın	6	28,5	150,000	,327
	Erkek	66	37,23		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	Kadın	6	43,25	157,500	,408
	Erkek	66	35,89		

Tablo 8’ de görülen Mann Whitney U testi sonuçlarına göre uygulanan 3 ölçek içinde sig. (2-tailed) değerleri>0.05 olduğu için cinsiyetler arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılanların KUZKA İLE İlgili Değerlendirmelerinin Yaşa Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Ki- Kare	Sig.
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	20-30	9	27,06	13,469	,004
	31-40	19	32,84		
	41-50	18	28,25		
	51 +	26	48,15		
KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	20-30	9	30,33	4,535	,209
	31-40	19	36,87		
	41-50	18	44,81		
	51 +	26	32,62		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	20-30	9	39,39	1,129	,770
	31-40	19	32,26		
	41-50	18	37,25		
	51 +	26	38,08		

* Homojenlik testine göre varyansların eşitliği şartının sağlandığı gözlemlenmiştir. (sig değerleri sırası ile 0,987-0,489,0.110)

Tablo 9'da görülen Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre "KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği" ve "KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği" ne göre yaş grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. "Kalkınma ajansları ve KUZKA Ölçeği" ne göre yaş grupları arasında sig .004<0.05 olduğu için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya Katılanların KUZKA İle İlgili Değerlendirmelerinin Eğitim Durumlarına Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Ki- Kare	Sig.
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	İlköğretim	4	27,88	3,482	,481
	Lise	8	31,44		
	Önlisans	7	39,36		
	Lisans	39	39,99		
	Yüksek Lisans	14	30,71		
KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	İlköğretim	4	29,38	2,308	,679
	Lise	8	28,00		
	Önlisans	7	40,14		
	Lisans	39	38,35		
	Yüksek Lisans	14	36,43		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	İlköğretim	4	37,63	1,422	,840
	Lise	8	34,00		
	Önlisans	7	37,64		
	Lisans	39	38,58		
	Yüksek Lisans	14	31,25		

Tablo 10’da görülen Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre “Kalkınma ajansları ve KUZKA Ölçeği” “KUZKA’nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği”ve “KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği”ne göre eğitim grupları arasında sig. değerleri>0.05 olduğu için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tablo 11. Araştırmaya Katılanların KUZKA İle İlgili Değerlendirmelerinin Ajans İle Etkileşimde Bulunma Sürelerine Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Ki – Kare	Sig.
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	0-2	9	27,72	4,540	,103
	3-5	34	33,78		
	6-8	29	42,41		
KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	0-2	9	33,50	3,373	,185
	3-5	34	41,25		
	6-8	29	31,86		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	0-2	9	43,78	1,290	,525
	3-5	34	35,93		
	6-8	29	34,91		

Tablo da görülen Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre “Kalkınma ajansları ve KUZKA Ölçeği” “KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği” ve “KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği”ne göre ajans ile etkileşimde bulunma süreleri arasında sig. değerleri >0.05 olduğu için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tablo 12. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin Mensubu Olunan Kuruma Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Ki Kare	Sig.
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	Kamu Kurumu	36	43,82	9,111	,058
	Özel Sektör	12	29,58		
	STK ve Meslek Kuruluşu	3	24,50		
	Üniversite	8	30,13		
	Yerel Yönetimler	13	29,31		
KUZKA'nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	Kamu Kurumu	36	36,21	8,527	,074
	Özel Sektör	12	44,96		
	STK ve Meslek Kuruluşu	3	6,33		
	Üniversite	8	33,31		
	Yerel Yönetimler	13	38,42		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	Kamu Kurumu	36	38,17	4,061	,398
	Özel Sektör	12	33,63		
	STK ve Meslek Kuruluşu	3	14,33		
	Üniversite	8	39,44		
	Yerel Yönetim	13	37,85		

Tablo 12’de görülen One Way Anova testi sonuçlarına göre “Kalkınma ajansları ve KUZKA Ölçeği” ve “KUZKA’nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği” ve “KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği”ne göre sig. değerleri>0.05 olduğu için mensubu olunan kurumlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tablo 13. Araştırmaya Katılanların KUZKA ile İlgili Değerlendirmelerinin İllere Göre Farklılık Analizi

		N	Ortalama	Ki- Kare	Sig.
Kalkınma Ajansları ve KUZKA	Kastamonu	32	38,11	,682	,711
	Sinop	21	37,02		
	Çankırı	19	33,21		
KUZKA’nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri	Kastamonu	32	43,38	22,895	,000
	Sinop	21	35,5		
	Çankırı	19	19,82		
KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler	Kastamonu	32	46,83	28,256	,000
	Sinop	21	40,02		
	Çankırı	19	15,21		

Tablo 13’de görülen One Way Anova testi sonuçlarına göre “Kalkınma ajansları ve KUZKA Ölçeği” ne göre 0,711>0,05 olduğu için iller arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir..“KUZKA’nın İdari Yapısı, İşleyişi ve Faaliyetleri Ölçeği”ve “KUZKA Tarafından Desteklenen Projeler Ölçeği”ne göre iller arasında sig. değerleri< 0.05 olduğu için istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Bulunan değerler Kastamonu, Çankırı,Sinop illerinin KUZKA’nın faaliyetler ölçeği ve projeler ölçeğinde farklı bakış açılarına sahip oldukları yorumuna yöneltilir. Böyle bir farklılığın olmasının sebebi olarak ajans merkezinin bölgedeki diğer illerden daha fazla etkin faaliyette bulunduğu iller arasında uygulanan projelerin bölgeye katma değer yaratma açısından aynı etki derecesine sahip olmadıkları ve söz konusu illerin kalkınmışlık derecelerinin belirleyici olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 14. İllere İlişkin İfadelere Verilen Cevapların Anlamlılık Göstergeleri

	İLLER	ORTALAMA	N	Ki- Kare	S
KA1	KASTAMONU	3,65	32	0,154	0,926
	ÇANKIRI	3,68	19		
	SİNOP	3,80	21		
KA2	KASTAMONU	3,78	32	12,453	0,02
	ÇANKIRI	3,00	19		
	SİNOP	3,33	21		
KA3	KASTAMONU	3,68	32	0,646	0,0724
	ÇANKIRI	3,73	19		
	SİNOP	3,42	21		
KA4	KASTAMONU	2,43	32	5,599	0,061
	ÇANKIRI	2,52	19		
	SİNOP	3,09	21		
KA5	KASTAMONU	3,56	232	0,044	0,978
	ÇANKIRI	3,57	19		
	SİNOP	3,52	21		
İİF1	KASTAMONU	3,40	32	0,673	0,714
	ÇANKIRI	3,31	19		
	SİNOP	3,14	21		
İİF2	KASTAMONU	2,21	32	1,827	0,401
	ÇANKIRI	2,42	19		
	SİNOP	2,42	21		
İİF3	KASTAMONU	4,28	32	16,597	0,000
	ÇANKIRI	2,42	19		
	SİNOP	2,43	21		

	İLLER	ORTALAMA	N	Chi-Square	S
İİF4	KASTAMONU	2,43	32	3,991	0,136
	ÇANKIRI	2,21	19		
	SİNOP	2,76	21		
İİF5	KASTAMONU	2,53	32	0,702	0,704
	ÇANKIRI	2,31	19		
	SİNOP	2,42	21		
İİF6	KASTAMONU	3,62	32	0,732	0,694
	ÇANKIRI	3,57	19		
	SİNOP	3,28	21		
İİF7	KASTAMONU	3,71	32	20,749	0,000
	ÇANKIRI	2,47	19		
	SİNOP	2,80	21		
İİF8	KASTAMONU	3,46	32	25,377	0,000
	ÇANKIRI	2,10	19		
	SİNOP	2,42	21		
İİF9	KASTAMONU	2,43	32	1,330	0,514
	ÇANKIRI	2,21	19		
	SİNOP	2,47	21		
İİF10	KASTAMONU	3,34	32	14,203	0,001
	ÇANKIRI	2,36	19		
	SİNOP	3,47	21		
İİF11	KASTAMONU	3,62	32	1,877	0,391
	ÇANKIRI	3,42	19		
	SİNOP	3,85	21		

	İLLER	ORTALAMA	N	Chi-Square	S
İİF12	KASTAMONU	2,46	32	0,613	0,736
	ÇANKIRI	2,31	19		
	SİNOP	2,33	21		
İİF13	KASTAMONU	2,71	32	1,277	0,528
	ÇANKIRI	2,52	19		
	SİNOP	2,47	21		
İİF14	KASTAMONU	3,12	32	13,897	0,001
	ÇANKIRI	2,57	19		
	SİNOP	2,09	21		
İİF15	KASTAMONU	2,71	32	3,576	0,167
	ÇANKIRI	2,36	19		
	SİNOP	2,61	21		
İİF16	KASTAMONU	3,68	32	14,213	0,001
	ÇANKIRI	2,94	19		
	SİNOP	2,90	21		
İİF17	KASTAMONU	3,00	32	1,631	0,442
	ÇANKIRI	2,73	19		
	SİNOP	2,76	21		
İİF18	KASTAMONU	3,56	32	1,126	0,569
	ÇANKIRI	3,31	19		
	SİNOP	3,38	21		
DPI	KASTAMONU	3,21	32	3,533	0,171
	ÇANKIRI	2,78	19		
	SİNOP	3,19	21		

DP2	KASTAMONU	3,75	32	13,460	0,001
	ÇANKIRI	2,94	19		
	SİNOP	3,85	21		
DP3	KASTAMONU	3,31	32	9,468	0,009
	ÇANKIRI	2,57	19		
	SİNOP	3,28	21		
DP4	KASTAMONU	2,96	32	5,384	0,068
	ÇANKIRI	2,52	19		
	SİNOP	2,95	21		
DP5	KASTAMONU	2,68	32	5,230	0,073
	ÇANKIRI	2,21	19		
	SİNOP	2,71	21		
DP6	KASTAMONU	3,25	32	9,782	0,008
	ÇANKIRI	2,47	19		
	SİNOP	3,33	21		
DP7	KASTAMONU	3,78	32	27,288	0,000
	ÇANKIRI	2,00	19		
	SİNOP	2,71	21		
DP8	KASTAMONU	3,25	32	1,222	0,543
	ÇANKIRI	3,05	19		
	SİNOP	3,04	21		

Tablo 14'e göre;

KA1,KA3,KA4,KA5,İİF1,İİF2,İİF3,İİF5,İİF6,İİF9,İİF12,İİF13,İİF15,İİF17,İİF18,DP1,DP4,DP5,DP8 ifadelerine göre iller arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Geri kalan ifadeler arasından;

KA2 ifadesine göre iller arasında farklılık olduğu sonucuna ulaşılır. Bu ifadeye iller arasında en az katılım Çankırı ilinde olurken en çok katılım Kastamonu ilinde olmuştur. İİF4 ifadesine göre mevcut iller arasında farklılık gözlemlenmiştir. Bu ifadeye en az katılım Çankırı ilinde olurken en çok katılım Sinop ilinde olmuştur. İİF7 ifadesine göre de TR82 bölgesini oluşturan iller arasında farklılık vardır. Geçerli ifadeye çok katılım Kastamonu ilinde olurken en az katılım Çankırı ilinde gözlemlenmiştir. İİF8 ifadesi incelendiğinde iller arasında bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılır. Buna göre ifadeye en çok katılım ile en az katılım sağlayan iller bir önceki ifadeyle aynıdır. İİF10 ifadesine göre de iller arasında farklılık vardır. Buna göre mevcut ifadeye en çok katılım Sinop ilinde olurken en az katılım Çankırı ilinde olmuştur. İİF 11 ifadesi iller arasında bir farklılık olduğuna işaret etmektedir. İfadeye göre en çok katılım sağlayan il Sinop olmuşturken en az katılım Çankırı ili için oluşmuştur. İİF14 ifadesi de iller arasında bir farklılık olduğunu göstermektedir. Buna göre en çok katılım Kastamonu için mevcutken en az katılım Sinop için oluşmuştur. İİF16 ifadesi de iller arasında farklılık olduğunu söylemektedir. İfadeye göre en çok katılım Kastamonu için olurken en az katılım Sinop'ta oluşmuştur. DP2 ifadesi de iller arasında farklılığa işaret etmektedir. İfadeye göre en çok katılım Sinop'ta olurken en az katılım Çankırı'dadır. DP3 ifadesi de farklılık göstermektedir. İfadeye göre en çok katılım Kastamonu'da olurken en az katılım Çankırı 'da olmuştur. DP6 VE DP7 ifadelerinde de iller arasında farklılık oluşmuştur. İfadelere en çok katılım Kastamonu'da olurken en az katılımın Çankırı ilinde olduğu sonucuna varılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez çalışmasında bölgesel kalkınmanın sağlanmasında kullanılan en etkili araç olan kalkınma ajansları konu edinilmiştir. Kalkınma ajanslarına dair bir bakış açısı oluşturulması amacıyla kalkınma ajanslarının genel özelliklerinden, Dünya’da ve Türkiye’de kurulmaya başlandıkları zaman aralığı ve gösterdikleri gelişim açıklanmaya çalışılmıştır. Uygulanan çalışmanın bölgesel kalkınma ile alakalı sorunların belirlenmesi ve mevcut sorunlara çözüm önerilerinin getirilmesi amacıyla KUZKA kalkınma kuruluna ve ajans ile etkileşimde bulunmuş kişi ve kurumlara ajansın işleyişi, faaliyetleri ve projeleri ile alakalı bir anket çalışması yapılmıştır.

Kalkınma ajansları kuruldukları bölgelerde bölgesel kalkınmanın sağlanması, bölgeler arası kalkınmışlık farklarının giderilmesi amacıyla oluşturdukları birimler yoluyla, bölge aktörleri ön planda olmak üzere kalkınma açısından girişimde bulunan kişi ve kurumlara teknik ve mali destek sağlamaktadırlar. Ajansların destekledikleri projelerin olumlu sonuç verenleri sayesinde Dünya’da ve Türkiye’de bölgesel kalkınma açısından faaliyet uygulanan alanlarda üretim artışları, yeni iş olanakları ve en önemlisi de bölgede bulunan yerel aktörlerin diğer bölgelerle rekabet edebilecek tarzda gelişim gösterdiklerine ilişkin örnekler mevcuttur.

Yıllar itibariyle açıklanan iller arası rekabet endeksi değerleri incelendiğinde, 2009 yılından en son açıklanan yıl da incelemeye dahil edilmiş olmak üzere araştırıldığında bölgedeki illerin rekabet endekslerinin düşüş ya da zaten düşük olan değerlerini sürdürdükleri görülmüştür. Bu noktada bölgedeki mevcut kalkınma ajansının bölgeye yönelik etkili planlar hazırlaması bölgenin diğer illerle olan rekabet şansının artırılmasında faydalı olacaktır. Hazırlanması söylenen etkin planların bölge özellikleri göz önünde tutularak yalnız ekonomik değişkenler için değil sosyo- kültürel yapıyı da içermesi bölgenin rekabet edebilme şansını artırırken kalkınmayı da sağlayacaktır.

Anket çalışmasında 2016 yılında bakanlar kurulu kararı ile kaldırılmış olsa da Kalkınma Kuruluna yer verilmiş olmasının sebebi, incelemeler sonucunda oluşturulmuş olan kurulun bölgede önemli görevlerde bulunan kişilerden seçilmiş olması ve yerel aktörlerin bir nevi ajansta ki sözcüleri durumunda olmaları onların anket çalışmasına katılımcı olmaları için seçilen kriterleri yerine getirdikleri anlamına gelmektedir. Ankette kalkınma kuruluna işaret eder nitelikte oluşturulan “Bölge yerleşiklerinin görüşleri dikkate alınmaktadır” ifadesinin genel ortalamanın altında yer alması ankete katılanlar tarafından ajansın bu konuda etkin olmadığı yorumuna yöneltmiştir. Bu duruma kalkınma kurulunun kaldırılmış olması sebebiyet verdiği düşünülmektedir. Her ne kadar ajansta karar alma ya da uygulama gibi yetkileri olmasa da kalkınma kurullarının kaldırılmış olması ajans ile bölgede ki aktörler arasında ki koordinasyonun kopmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada ajans ile bölge yerleşikleri arasında ki uyumun kopması uygulanan projelerin seçiminin de yanlış olabileceği yorumuna

yöneltmektedir. Yapılması gereken kalkınma kurulu ile aynı hedeflere hizmet edecek şekilde bir birimin oluşturulması ya da kurulun tekrar faaliyete geçirilmesidir. Bu yolla bölge yerleşikleri sürece dahil olacak ve ajans ile bölge arasındaki koordinasyon sağlanarak faaliyetlerin daha etkin sonuçlar doğurmasının yolu açılmış olacaktır.

Yapılan araştırmaya göre “Proje desteklerinde iller arasında ayırım yoktur” ifadesi illerde ki katılımcılar tarafından farklı şekilde değerlendirilmiştir. Genel ortalamanın altında bir değere sahip olan ifadeye ajans merkezi durumundaki Kastamonu ilindeki katılımcılar bu konuda herhangi bir ayırım yapılmadığına dair bakış açısına sahiplerken Çankırı ve Sinop illerinde ki katılımcılar bir ayırım yapıldığına dair görüş bildirmişlerdir. Kastamonu’nun bölgede en çok destek alan il olması diğer iller tarafından ayırım yapıldığı görüşüne kapılmalarına sebebiyet vermiştir.

Aslında Çankırı ve Sinop’taki katılımcıların bu tarz bir düşünceye sahip olmaları “Desteklenen projelerin seçimi adildir” ifadesine verdikleri cevap ile de anlaşılmaktadır. Ajans merkezi Kastamonu dışında diğer iller ifadeyi genel ortalamanın altında değerlendirmişlerdir. Bu durumun düzeltilmesi söz konusu illere özel faaliyetlerin artırılması ile bakış açılarının değişmesine yardımcı olacaktır.

Çalışmada “ İller arasında bütünleşik proje yapımı kolaydır” ifadesi bölgedeki tüm iller incelendiğinde genel ortalamanın altında oluşmuştur. Aslında bu durum ajans ile yapılan görüşmelerde de çalışanlar tarafından dile getirilmiş bir ifadeydi. Fakat bölgenin bu konuda ki bakış açısını öğrenmek adına ankete dahil edilmiştir. Anket sonucu ajans çalışanlarını destekler nitelikte bütünleşik bir proje uygulanmasının zor olduğu yorumuna yöneltmiştir. Bu durum TR82 bölgesi oluşturulurken seçilen iller arasında yüksek bir uyumun olmadan seçildikleri şeklinde yorumlanabilir. Aksi halde benzer özellikler gösteren illerin ortak bir payda da buluşup bölge kalkınmasına ilişkin bir faaliyet yürütmeleri neden ajansı zorlayan bir konu olsun. Aslında bu yoruma “Ajansın içerdiği illerle uyumu sorunsuzdur” ifadesinin genel ortalamanın altında değerlendirilmiş olması da kaynak oluşturmaktadır. Tabi ki “Kalkınma ajansının gelir kalemleri yeterlidir” ifadesinin sonucu da bu duruma bir sebep oluşturabilir. Geçerli ifade anket katılımcıları tarafından genel ortalamanın altında değerlendirilmiştir. Bu durumda geliri yeterli olmayan bir ajansın bütünleşik bir proje uygulaması da zor olacaktır.

Çalışmada yer alan “Ajans bölgedeki nitelikli genç nüfus göçünü önlemek için istihdam alanları oluşturmuştur” ifadesi geçerli üç il içinde ortalamanın altında değerlendirilmiştir. Bu ifade hazırlanan kalkınma kurulu raporlarında bölge adına bir sorun olarak belirlendiğinden ankete eklenmiştir. Anket sonuçları ise ajansın bu konuda herhangi bir faaliyette bulunmadığı sonucuna yöneltmiştir. Sorunun çözümü için nitelikli genç nüfusu bölgede tutmak adına istihdam alanları oluşturulmalıdır. Bunun yanında “Ajansın sosyo-kültürel alanda ki faaliyetleri yeterlidir ”ifadesinin de genel ortalama altında seyretmesi nitelikli genç nüfusun göçü ile sonuçlanan soruna kaynak

oluşturmaktadır. Bölgede ki sosyo –kültürel faaliyetlerin ajans desteği ile artırılması göç sorununun çözümüne bir nebze olsun yardımcı olacaktır.

Ankette yer alan “Altyapı çalışmaları yeterlidir” ifadesi genel ortalama altında kalarak bölgede ki bir başka soruna işaret etmiştir. Söz konusu sorunun çözümü için ajansın desteklediği projeler içerisinde altyapı çalışmasını içeren faaliyetlerin öncelikli faaliyetler listesine eklenmesi gerekmektedir.

Çalışmada yer alan” Kalkınma ajansını destekleri bölge ihtiyaçlarına tamamen cevap vermektedir” ifadesi Kastamonu ili dışında diğer iller için genel ortalama altında oluşmuştur. Bu durumun Kastamonu için bir sorun teşkil etmemesi en çok desteği alan il olmasından kaynaklanabilir. Diğer iller için bir sorun olmuş olması katılımcıların buldukları illerdeki sorunlara ilişkin ajansın gerekli çözüm önerilerinde bulunmadığı yorumuna yöneltir. Bu durum daha önce de değindiğimiz gibi bölgelere özel proje uygulaması ile çözüme kavuşturulabilir.

Bölgesel kalkınma açısından ajans ile bölge yerleşikleri arasında koordinasyonun sağlanamaması uygulanan projelerin olumlu sonuçlar doğurmasını engellemektedir. Tavandan tabana doğru olan kalkınma anlayışının terk edildiği günümüz dünyasında kalkınmanın daha çok yerel aktörlerle sağlanması gerekliliği bölge yerleşiklerinin rekabet edebilme gücünü artırırken bölgenin de kalkınmasını sağlamaktadır. Fakat KUZKA örneğinde gördüğümüz gibi ajans ile bölgenin bir işbirliği halinde olmadığı, koordinasyonun sağlanmadığı, proje uygulamalarının bölge ihtiyaçları doğrultusunda seçilmediği ve bu uygulamaların adil olmadıkları kanısına varan yerel aktörlerin, kalkınma sürecine yeteri kadar dahil edilmemeleri bölgesel kalkınmanın gereklerinin yapılamadığı kanısına varmamıza sebep olmaktadır.

Sorunların çözümü için ajansın bölgede sadece mevcut isteklere destek sağlayan bir kuruluş olmaması, projeleri daha çok kendi eliyle hazırlaması ve istenilen kalkınmışlık seviyesine ulaşmak için bölge ihtiyaçlarına daha duyarlı olup bu konuda proje desteğinin yanında ayrıca üreten bir yapıya bürünmesi gerekmektedir. Ajans bölgeye katma değer sağlamayan proje desteklerini en aza indirgeyip proje seçiminde ve uygulamasında bölge ihtiyaçlarını göz ardı etmeden destek veya faaliyette bulunmalıdır. Böylece bölgenin temel sorunları çözülmüş olacak ve yatırımcıların söz konusu alana gelmeleri için ekstra bir külfete katlanılmaya gerek kalmayacaktır. Bu durumda hem ajansın kaynakları etkin kullanılmış olacak hem de atıl kaynak kullanımı önlenmiş olacaktır.

Yapılmış olan tez çalışması kalkınma ajansları özelinde bölgesel kalkınma kavramının anlaşılması için literatürde var olan çalışmalara farklı bir bakış açısı getirerek konuya destek olması beklenmektedir. Anket çalışmasının ülkede var olan diğer kalkınma ajansları içinde yapılması mevcut ajansların faaliyetlerinin incelenmesi ve var olan sorunların belirlenmesi ve çözümü için kolaylık sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU Daron, ROBINSON James, (2015) **Ulusların Düşüşü**,10.b.,Doğan Kitap,İstanbul.

AKPINAR Rasim,(2011) **Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları**,1.B, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Akdeniz İhracatçıları Birliği,(2015) **Yeni Teşvik Sistemi ve Yatırımlarda Devlet Yardımı**,http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf.

AKTAN Can Coşkun,(1998)'Globalleşme ,Bölgeselleşme ve Yerelleşme',**Dış Ticaret Dergisi**, Cilt:62,Sayı2,http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:aff5A3PqW4J:www.canaktan.net/canaktan_personal/canaktan_arastirmalari/degisim/aktan-globallesme-bolgeselleme.pdf+&cd=10&hl=tr&ct=clnk&gl=tr ,(17.03.2017).

ALSACE, **WhyAlsace**, (2011),<http://www.alsace.com/en/why-alsace/?lang=en> ,(29.03.2017).

ANSAL Hacer,(2010) **Esnek Üretimde İşçiler ve Sendikalar (Post Fordizm'de Üretim Esnekleşirken İşçiye Neler Oluyor?)**,Birleşik Metal-İş Sendikası Yayınları, İstanbul.

ARSLAN ELMAS Gülen,(2008)'Türkiye Açısından Bölge Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi' **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C.XIX, ss.172-173.

ARSLAN Erdal,(2004)'**Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Katkıları**', Kamu-iş, İstanbul,2004.

ARSLAN Kahraman, (2005)'Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları', **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, ,Cilt: VIII,ss.275-294.

ARIKAN Cemil, (2010), **Avrupa Birliği Çerçeve Programları ve Türkiye'nin 6. Çerçeve Programındaki Başarımı**,http://ref.sabanciuniv.edu/sites/ref.sabanciuniv.edu/files/ab_6cp.pdf , (05.03.2017).

ASLANOĞLU Mehmet, (2001) **Sanayinin Örgütlenmesinde Esnek Uzmanlaşma Yaklaşımı**,1.B, Ezgi Kitabevi, Bursa.

“Avrupa Birliğinin Tarihçesi”,**ab.gov.tr**,(ty),http://www.ab.gov.tr/_105.html,(03.03.2017).

AYDOĞDU Çağkan, (2008) **Avrupa’da Kalkınma Ajansları**,1.B, Kalkınma Ajansı Yayını, İzmir.

Bakanlar Kurulu Kararı,*2002/4720 Sayılı Kararname*,2002, http://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/B%C3%B6lgesel%20Politika/bakanlar_kurulu_karari__28_08_2002_.doc,(03.02.2017).

Bakanlar Kurulu Kararı, *2016/912 Sayılı Kararname*,2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160819-2.pdf>,(03.03.2017).

Bodrum Ticaret Odası,(2012),**Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi Basın Bilgi Notu**,http://www.bodto.org.tr/images/other/kumelenme_kapanis_etkinligi_basin_%20bilgi_%20notu.pdf,(06.04.2017).

“Bölgesel Kalkınma Nedir, Bölgesel Ekonomik Kalkınma Planı”,**ekodialog.com**,(ty),http://www.ekodialog.com/Konular/bolgesel_kalkinma.html,(02.02.2017).

Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, (2005),*Orta Vadeli Mali Plan*,Ankara,<http://www.bumko.gov.tr/TR,43/orta-vadeli-mali-plan-ve-ekleri.html>.

CAN Ergüder,(2011),**Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü**,1.B, Altın Nokta Basın Yayın Dağıtım, İzmir.

CAN Ergüder,(2008),**Avrupa Birliğinde Bölgesel Politikann Gelişimi ve Yapısal Fonlar**,1.B, TEPAV, Ankara.

ÇAKMAK KARAÇAY Hatice,(2005),’Yeni Sanayi Odakları ve Sanayinin Yeni Mekan Arayışları: Denizli ve Gaziantep Örneği’, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**,C.VI,Sivas,Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları,ss.111-129.

ÇAKMAK Erol,(2006),**Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**,1.B.,İmaj Yayınevi,Ankara.

ÇAMLIBEL DİKER Nazire,(2003),**Belirsizlik Ortamında Planlama Düşüncesi ‘Sinerjetik Toplum-Sinerjetik Yönetim ve Sinerjist Planlama Modeli,** Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

CANKORKMAZ Zühal,(2011),’Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bu Ajanslara Yönelik Eleştiriler’,**Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1.B.,ss.113-138.

ÇALT Gökhan,(2012), **Bölgeselleşme ve Avrupa Birliğinin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları,** Ziraat Mühendisleri Odası, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8df7b8e8d586a55_ek.pdf?tipi=14, (17.03.2017).

ÇAĞLAR Esen,Ozan ACAR,(2013)’Onuncu Kalkınma Planı Hakkında Bir Değerlendirme’,Tepav,**Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları**,http://www.tepav.org.tr/upload/files/13763934217.Onuncu_Kalkinma_Plani_Hakkinda_Bir_Degerlendirme.pdf (20.03.2017).

ÇETİN Murat,(2007),’Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar’, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**,C.XIV,Manisa, 2007,ss.154-170.

ÇİMEN Adnan,(2012),’Avrupa Birliği(AB) Bölgesel Kalkınma Politikalarının Avrupalılaşması’, **AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.XII, ss.47-79.

ÇİMEN Adnan,(2012),’Avrupa Birliği(AB) Bölgesel Kalkınma Politikalarının Avrupalılaşması’, **AİBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.XII,ss.47-79.

DEVİREN VATANSEVER Nursen,(2014),’Bölgesel Kalkınma Teorileri Ve Yeni Bölgeselcilik Yaklaşımının Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Politikalarına Etkileri’,**Akademik Bakış Dergisi**, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Yayınları,ss.1-33.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1985),**Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1963),**Birinci Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1968),**İkinci Beş Yıllık Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1973),**Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1979),**Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1990),**Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(1996),**Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

Devlet Planlama Teşkilatı,(2000),**Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara: Dpt Yayını.

DİNLER Zeynel, (2001), **Bölgesel İktisat**, 1.B.,Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları,Bursa.

DOĞRUEL Fatma,(2012),**Bölgesel Kalkınma ve Kalkınma Ajansları**, Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu, İstanbul.

DoğuAnadoluKalkınmaAjansı,'Hakkımızda',2008,<http://www.daka.org.tr/sayfalar2/hakkimizda>,(03.04.2017).

EGEV,"Kuruluş",(ty),www.egev.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200,(31.03.2017).

ERGUN Turgay,(1993)'Bölgeler Arası Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Örgütlenmelerin Önemi: "Tennessee Valley Authority',**Amme İdaresi Dergisi**, C.XXVI, TODAİE, ss.72-82.

ERKAN Hüsnü, (2013),**Ekonomi Politikasının Temelleri**, İlkem Yayınevi, İzmir.

EURADA,(1999),**Creative,Development and Mangement of RDA's:DOes It Have To Be So Difficult?**,Brussels.

EUROSTAT,(2006),'History of Nuts',ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/history, (02.02. 2017).

ERKAN Hüsnü,(1987),**Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme ,Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**,Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları,İzmir.

GÖKŞEN Yılmaz, (2003) 'Geleneksel Üretimden Esnek Üretime: Karşılaştırmalı Bir İnceleme",**Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.V,İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları,ss.39-40.

Göymen Korel,(2005), **Türkiye’de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Sabancı Üniversitesi ve Politikalar Merkezi, İstanbul.

GÜR Betül,(2012),’Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Türkiye’de Mikro Finansman Uygulamaları’,**İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, ss.87-106.

HEKİMOĞLU Burhan,(2006),**Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Samsun Valiliği Tarım İl Müdürlüğü, http://samsun.tarim.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/bolgesel_gelisme_politikalarinda_yasanan_degisim_bolgesel_kalkinma_ajanslari.pdf ,(29.03.2017).

İŞİK Nihat,2010)’Bölgesel Kalkınma Farklarının Giderilmesinde Bir Politika Aracı Olarak Kalkınma Ajansları’,**Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C.III,Niğde Üniversitesi Yayınları,ss.1-18.

ILDIRAR Mustafa, (2004) **Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**,1.B,Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İNCEKARA Ahmet,(2010),’Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikaları: Yapısal Fonlar ve Diğer Mali Araçlar Çerçevesinde Bir Değerlendirme’, International Conference On Eurasian Economies,İstanbul.

Kalkınma Bakanlığı,(2016)’Dokuzuncu Kalkınma Planı’, Resmi Gazete,26215, <https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf>,(23.03.2017).

‘Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu,Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’,(2006)ResmiGazete,5449,<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5449.pdf>,(23.03.2017).

KalkınmaBakanlığı, ’OrtaVadeliProgram”,Ankara,(ty),[http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/OrtaVadeliProgramlar/Attachments/13/Orta%20Vadeli%20Program%20\(2017-2019\).pdf](http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/OrtaVadeliProgramlar/Attachments/13/Orta%20Vadeli%20Program%20(2017-2019).pdf),(21.03.2017).

Kalkınma Bakanlığı, 2013, **Onuncu Kalkınma Planı**, Ankara,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kal k%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>, (28.02.2017).

Kalkınma Bakanlığı, "Özel İhtisas Komisyon Raporları", Ankara,2014,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OzelIhtisasKomisyonuRaporlari.aspx>, (30.03.2017).

Kalkınma Bakanlığı,(2006),**Dokuzuncu Kalkınma Planı**, Ankara,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/1/plan9.pdf>,(28.02. 2017).

KARA Murat,(2008),**Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları**, DPT Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.

KARADAŞŞevket,(2012)**Os b'lerin Tarihçesi**,<https://sevketkaradas.wordpress.com/2012/04/27/osblerin-tarihcesi/>,(03.04.2017).

KARGI Nihal,(2009)'Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye'nin Bölgesel Politika Analizi',**Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, C.I, Denizli, ss.20-40.

KÖROĞLU Tunga,(2011)" Rekabet Edebilirlik ve Bölgesel Kalkınma Rekabetten İşbirliğine", 6. TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, ss.108-118.

KAYAN Ahmet,(2012)'Türkiye'de Bölge Planlaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri', **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.IX, ss.103-134.

KAYASÜ Serap,(2003) **Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma Ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları**, İTO Yayınları, İstanbul.

KUMRAL Neşe,(1993) **Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki**,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Doktora Tezi),İzmir,1993.

KUZKA, "2014-2023 Bölge Planı", Ankara, 2016, [https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/20160401_tr82_bolge_plani_\(WEB\).pdf](https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/20160401_tr82_bolge_plani_(WEB).pdf), (25.03.2017)

KUZKA, "Sosyo- Kültürel Yapı", **kuzka.gov.tr**, (ty), https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_29_XG4U84EL_412_sosyo_kulturel_yapi.pdf, (26.03.2017).

KUZKA, "2010 Yılı Faaliyet Raporu", 2010, https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_13_PD5X43UP_2010_yillik_faaliyet_raporu.pdf, (19.04.2017).

KUZKA, "2011 Yılı Faaliyet Raporu", 2012, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/2011_yillik_faaliyet_raporu.pdf, (19.04.2017).

KUZKA, "2012 Yılı Faaliyet Raporu", 2012, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/2012_yillik_faaliyet_raporu.pdf, (20.04.2017).

KUZKA, "2013 Yılı Faaliyet Raporu", 2013, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/2013_yillik_faaliyet_raporu.pdf, (20.04.2017).

KUZKA, "2014 Yılı Faaliyetleri Raporu", 2015, https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_200_IH1Y35XR_2014-ajans-yillik-faaliyet-raporu.pdf, (20.04.2017).

KUZKA, "2015 Yılı Faaliyet Raporu" 2016, https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_246_YE4M21IJ_2015-ajans-yillik-faaliyet-raporu.pdf, (21.04.2017).

KUZKA, "2016 Yılı Faaliyet Raporu", 2016, https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_277_MW4Y36KE_2016-yillik-faaliyet-raporu.pdf, (21.04.2016).

KUZKA, "2016 Yılı Bütçesi", (t.y), https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_225_MV8C01BI_20151223-butce-metni-2016.pdf, (21.04.2017).

"İşletmelerde Planlama, Planlamanın Önemi", **ekodialog.com**, (t.y), (y.y), <http://www.ekodialog.com/Konular/planlama-nedir-planlama-sureci.html>, (29.04.2017).

KUZKA, "2011-2013 Bölge Planı", 2011, https://www.kuzka.gov.tr/dosya/2011-2013_bolge_plani.pdf, (29.04.2017).

KUZKA, "Doğrudan Faaliyet Desteği Programı", 2015, https://www.kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_104_VY7O26MV_20151021-dfd-rehber.pdf, (25.04.2017).

MAÇ Nazlı, (2006) **Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye**, Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, Konya.

Organize Sanayi Bölgeleri Derneği, **Hakkımızda**, <http://www.osbder.org/hakkimizda/>, (07.04.2017).

ÖZEN Pınar, (2005), **Bölge Kalkınma Ajansları**, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271245092r8246.Bolgesel_Kalkinma_Ajanslari.pdf, (10.03.2017).

ÖZTOPCU Aslı, (2017), **Sosyal Sermaye Teorisi ve Sürdürülebilir Yerel Kalkınma**, 1.B, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

PARLAK Bekir, (2002), **Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler**, 1.B., Alfa Yayınları, İstanbul.

SARICA İsmail, (2001), "Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri", **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, 1.B., Akdeniz Üniversitesi Yayınları, ss.154-204.

STILLWELL, J.B. Frank; (1980) **Bölgesel İktisat Politikası**, Çev. Sevgi Güran, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul.

SEVİNÇ Haktan, (2011), 'Bölgesel Kalkınma Sorunsalı : Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları', **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, C.VI, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, ss. 36-54.

SOYAK Alkan, (2003) 'Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç Var mı?' **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, C.IV, Doğuş Üniversitesi Yayınları, 2003, ss.167-169.

182.

TAMER Ahmet, (2008), **Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri**, DPT, (Uzmanlık Tezi), Ankara.

T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, **Ekonomik Kalkınma İçin Kümelenme**, (t.y), <https://kumelenme.sanayi.gov.tr/icerik/brosur.pdf>, (06.04.2017).

TBMM,(2008)'Kalkınma Ajansları Hakkında Genel Bilgi', 2008, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c042/b070/tbmm230420700253.pdf>,(30.03.2017).

TEMİZOCAK Yılmaz, (2006),**Kalkınma Ajanslarının Önemi ve EGEV- EBKA Deneyimi**, Tepav Sempozyum Bildirisi, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum6/6_1_temizocak.pdf, (30.03.2017).

TİFTİKÇİGİL Burcu Yavuz,(2007),'**Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm ve Bölgesel Kalkınma Ajansları** ', Bölgesel Sorunlar ve Türkiye: Sorunlar, Tehditler ve Fırsatlar Sempozyumu, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sempozyum Kitabı, ss. 321-331.

TİFTİKÇİGİL Burcu Yavuz,(2010) **Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Dönüşüm**, Derin Yayınları,2010, İstanbul.

TURAN Menaf,(2005),**Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?**, 1.B., Paragraf Yayınevi,Ankara.

TürkiyeEkonomiPolitikalarıAraştırmaVakfı(2009),**PlanlamadanUygulamaya**, Ankara,MatsaBasımevi.http://www.tepav.org.tr/upload/files/132136252,2.Bolgesel_Kalkinma_ve_Yonetisim_Sempozyumu_Bildiri_Kitabi.pdf,(10.03.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu," Gayri Safi Katma Değer", **tuik.gov.tr**, (t.y), http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/upload/yayinrapor/GSKD_Bolgesel_2004-2011.pdf,(26.03.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu,"Seçilmiş Göstergelerle Sinop",**tuik.gov.tr**, (t.y), <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/SINOP.pdf>,(26.03.2017).

Türkiye İstatistik Kurumu,"Bölgesel İstatistikler", **tuik.gov.tr**, (t.y), <http://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/metaVeriEkle.do?durum=metaGetir&menuNo=514>, (18.04.2017).

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu, **7.ÇerçeveProgramı**,İstanbul,(ty),http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/content_files/iletisim/cpmkitap.pdf,(10.02.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı,2001 Yılı Ulusal Programı,2001, <http://www.ab.gov.tr/58.html>, (03.02.2017).

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık,(2008), **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Kalkınma Raporu.**

ÖZDEMİR Volkan,(2014), **Türkiye’de Planlı Kalkınma Deneyimleri**, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

TÜYLÜOĞLU Şevket,(2006)’Bölgesel Kalkınma ve Ekonomik Durgunlaşma Süreci: Zonguldak Örneği’,**Amme İdaresi Dergisi**, C.XXXIX, TODAİE,ss.195-224.

United Nations Development Programme,(2008),**Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Değerlendirme Raporu**, UNDP Yayınları, http://kssd.org/site/dl/uploads/CSR_Report_in_Turkish.pdf,(05.04.2017).

USTA Sefa,(2015) **Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları: Macaristan Örneği**,7. Uluslar arası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi, Macaristan.

YILMAZ Battal,(2011)’Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları’, **Akademik Fener**, Balıkesir Üniversitesi İ.İ.B.F Yayınları,ss.29-41.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Özgür Galip ŞENSOY
Tez Adı	Bölgesel Kalkınma Açısından Bir Kalkınma Ajansı Olarak KUZKA
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İktisat
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof.Dr.Mehmet ASLANOĞLU
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :06/06/2017

İmza :

